

STATIST. 6.
447/34

BUDAPEST FŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK
KÖZLEMÉNYEI.

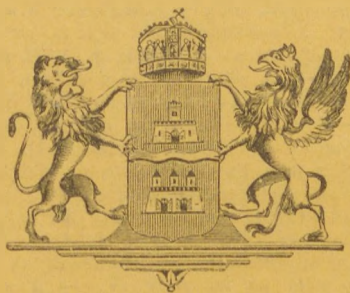
XX.

AZ 1875—1884. ÉVI
BUDAPESTI ÉPÍTKEZÉSEK.

IRTA

KÖRÖSI JÓZSEF,

a f6v. statisztikai hivatal igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia levelez6 tagja, a nemzetk6zi statisztikai kongresszus 6lland6 bizottságának, az International Statistical Institute-nak tagja stb.

BUDAPEST, 1886.

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

Ára 70 kr.

BUDAPEST FŐVÁROSA AZ 1881. ÉVBEN.

A NÉPLEÍRÁS ÉS NÉPSZÁMLÁLÁS EREDMÉNYEI.

9 grafikus rajzzal.

(A fővárosi statisztikai hivatal közleményeinek XV. száma.)

IRTA

KŐRÖSI JÓZSEF,

a fővárosi statisztikai hivatal igazgatója.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM: I. füzet: A főváros növekedése. A főváros növekedése az utolsó évtized alatt. — Nemzetközi összehasonlítások. — Népeségi adatok régebbi időktől a jelenkorig. — Az 1715., 1720. és 1782-diki összeírás. — Az 1787-diki József császári népszámlálás részletes eredményének közlése. — **Kerületek és azok népessége.** Az egyes kerületek jellemzése. — A főváros területe és a lakosság sűrűsége. — Utcák és terek száma összehasonlítva előbbi állapotokkal. — Az utcák nagysága házaik és lakosságuk száma tekintetében. — Az épületek magassága (emeletei) utcák szerint. — A vízvezeték kiterjedése. — Az ürületek eltávolítása: csatornázás, elfuvarozás, pöczegődrök; utcánként kimutatva. — Az utcák osztályozása a vagyonsági fok szerint. — **Az épületek.** Meghatározások. — Épületek száma jelenleg és hajdan. — A házak lakottsága kerületenként. — Ezen átlagos lakossági szám felbontása egyes lakossági csoportokra. — Házak osztályozása szobáik száma szerint és a legnagyobb házak megnevezése. — A város szépülését a legnagyobb házak számának szaporodása is bizonyítja. — Az épületek magassága emeletek szerint. — Földszinti épületek túlnyomó nagy száma. — Az egyéb épületek. — A »nemházak«. — Az üres telkek. — **A lakalkalmatlóságok (lakások).** Meghatározások. — A lakások emelet szerint. — Azok nagysága szobáik száma tekintetében. — A városban létező szobák számának szaporodása 1870 óta. — A lakások egyéb részei. — Konyhával bíró és konyha nélküli lakások. — Nem lakott és ki nem bérelt helyiségek. — **A lakviszonyok általában.** A népesség emeletek szerint. — A pinczében lakók számának szaporodása. — A szobák lakottsága. — A lakosság nagyobb része szűk lakviszonyok közt él. — Egészen vége a lakviszonyok mégis határozott javulást mutatnak. — Lakviszonyok grafikus ábrázolása. — Kerületek rangsora a legkiegültöbbsz lakviszonyok előfordulása tekintetében. — A szobák lakottsága emeletek szerint vizsgálva. — Lakviszonyok a csak egy szobából álló lakásokban. — Lakviszonyok a többi lakásokban. — A lakások fölhasználása üzleti célokra. — Az efféle lakások számának csökkenése. — **A háztartások összetétele. Külön háztartások és szállók.** A háztartásfők száma, cselédek, iparossegédek, albérlők, ágyrajárók. — A Terézvárosban lévő ágyrajárók nagy száma. — Az éjjeli szállók és azok lakóinak száma. — A szállókban lévő vendégek neme, kora, vallása, születéshelye és foglalkozása. — **A túlnépes helyiségek.** Összehasonlítás az előbbi állapotokkal. — A túltömött lakások számának jelentékeny csökkenése. — Azoknak kerületek és fekvés szerinti eloszlása. — A túltömött helyiségek lakóinak foglalkozása. — A csak egy szobából álló túltömött lakások. — A két nemnek azokban való együtt lakása. — A túltömött »nem-lakások.«

II. füzet: A népszám és annak elemei. A tényleges, a jogi népesség és a rendes lakosság nagysága. — A népleírás eredményeinek feldolgozása a rendes lakosságra vonatkozik. — Ennek indoklása. — Az ideiglenesen távollévők és jelenlevők száma. — A távollévők tartózkodási helye és távollétük tartama. — Az ideiglenesen jelenlevők szülőföldre. — Az egyes kerületek népessége és gyarapodása. **A nem. A lakosság származása.** Városi és vidéki lakosságok különféle összetételei. — Utóbbinál a benszüllöttek túlsúlyban, a bevándoroltak kisebbségben, míg városokban az idegen elemek vannak túlsúlyban. — Megfelelő állapot Budapestben. — A főváros bevándorlások által szaporodott, míg a születéseknek a halálozások fölötti többlete alig nyom a latban. — Benszüllöttek és bevándoroltak aránya az egyes kerületekben. — A legnagyobb bevándorlás északról és nyugatról. — **Illetőség.** Az idevonatkozó adatok csekély megbízhatósága. — Az idegenek száma. — A községcsere százaléka. — A beköltözés ideje iránt feltett kérdés felhasználása. — A bevándorlás növekedése 1866 óta. — A bevándorlás növekedése az utolsó két év folyamában. — **Kor.** Nehézségek az életkor összeírásánál. — Az egyes korévek szerint való eredmények összehasonlítása 1870-iki állapotokkal. — A productív korosztályok erős képviselése. — Változások a két nem számviszonyában az élet különböző szakában. — A magasabb korosztályok előfordulása. — Nemzetközi összehasonlítások. — A korviszony alakulása a túlnépes lakásokban. — **Vallás.** Budapest túlnyomólag katolikus város. — Az egyes hitfelekezetek számerejének gyarapodása 1870 óta. — A vallásfelekezetek megoszlása kerületek szerint. — A nőnem nagy túlsúlya a katolikusoknál. — Korviszonyok az egyes felekezetek körében. — A faji jellegű életszivósság befolyása az izráelitáknál. — A beköltözési viszonyok befolyása a többi felekezeteknél. — A lakosok származása vallásfelekezet szerint kimutatva. — Felekezet és nemzetiség közti összefüggés. — Legtöbb magyar a helvétek és izráeliták körében. — **Nemzetiség.** Nemzetiség helyett az anyanyelv képezte a fővétel tárgyát. — Az efféle fővétel mennyire tér el a nemzetiség fővételétől főleg oly országokban, melyek felé nagymértű bevándorlás irányul, vagy melyekben nemzeti átalakulás van folyamatban. — Összehasonlítás az 1851. évi népszámlálás eredményeivel. — Ez utóbbiak megbízhatatlansága. — A magyar nemzetiségről 1881-ben kimutatott szaporodási százalék inkább még elmarad a való mögött. — A kerületek nemzetiségi viszonyainak jellemzése. — Az egyes nemzetiségeknek nem arányai. — Ugyanazoknak korviszonyai. — Mindez legnagyobb részben kereseti viszonyokkal áll összefüggésben. — Tanulságos viszonyok a től nőlakosságnál. — Jegyzetek. (A nemzetiségeknek 1851-iki részrehajló összeírásáról szóló jelentés). — **Beszélt nyelvek.** A magyar, német és tót nyelv elterjedtsége. — Egy és több nyelvet beszélők. — A csak magyarul, csak németül és csak tótul beszélők

== Folytatását l. a boríték 3-ik lapján. ==

AZ 1875—1884. ÉVI

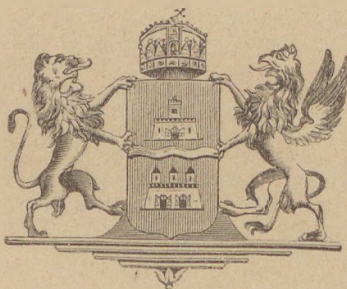
BUDAPESTI ÉPÍTKEZÉSEK.

BUDAPEST FŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK
KÖZLEMÉNYEI.
XX.

AZ 1875—1884. ÉVI

BUDAPESTI ÉPÍTKEZÉSEK.

ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST, 1886.

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

Stat
0
395

AZ 1875—1884. ÉVI

BUDAPESTI ÉPÍTKEZÉSEK.

IRTA

KÖRÖSI JÓZSEF,

a főv. statisztikai hivatal igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a nemzetközi statisztikai kongresszus állandó bizottságának, az International Statistical Institute-nak tagja stb.

BUDAPEST, 1886.

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Tartalom.

	Oldal
Első fejezet. Az összes építkezéseknek áttekintése	1
Második fejezet. A lakházak és az újból épült egyéb épületek	16
Harmadik fejezet. Szobák és egyéb lakrészek	22
Negyedik fejezet. Építkezési költségek	34
Függelék	47

T á b l á k :

1. sz. tábla. Az 1875—1884-diki összes építkezések főátnézete	4
2. » » Az 1875—1884-ig előfordult összes építkezések áttekintése egyes kerületek és egyes évek szerint	5
3. sz. tábla. Új építkezések, 1875—1884.	9
4. » » Újból épült »nemlakházak« részletezése egyes évek és kerületek szerint 1875—1884	10
5. sz. tábla Emelet-felrakások, 1875—1884.	12
6. » » Toldalék-építések, 1875—1884.	13
7. » » Átalakítások, 1875—1884.	14
8. » » Az 1875-től 1884-ig újból épült lakházak emeleteik száma szerint	18
9. » » Kimutatása az 1875-től 1884-ig terjedő évtizedben épült, lebontott ugyszintén a ráépített emeletek által nagyobbodott lakházaknak	21
10. sz. tábla. Az 1875—1884 évi összes építkezések által keletkezett új szobáknak és egyéb épületrészeknek kimutatása	23
11. sz. tábla. Az 1875—1884-diki építkezések által keletkezett szobák fekvésének és az újból keletkezett utcái ablakoknak kimutatása	29
12. sz. tábla. Kimutatás az 1875—1884 évi építési költségekről	36
13. » » Egy-egy újból épült lakháznak átlagos építkezési költsége, 1875—1884	41
14. sz. tábla. Egységárak az 1871. és 1884-diki évről	43

F ü g g e l é k :

15. sz. tábla. Állami építkezések a fővárosban 1868—1882-ig	48
---	----

ELSŐ FEJEZET.

Az összes építkezéseknek áttekintése.

Midőn 1870-ben a fővárosi statisztikai hivatal életbe lépett, első kötelességünknek tekintettük arról is gondoskodni, hogy a főváros építkezési tevékenysége a statisztikai észlelés keretébe bevonassék.

Valamint a népesedési statisztika a népesség állapotára és a népesedési mozgalomra oszlik, ép ily kettéosztás lehetséges az építkezési statisztika terén is. — Az épületek állapotát, nagyobb vagy kisebb részletezéssel, a népszámlálások eredményei nyújtják, melyek az épületek számával és — bár gyakran csak igen szerény mérvben — azok állapotával is foglalkoznak.

Városunkról az épületeknek és különösen a lakások állapotának statisztikáját az 1870. és 1881-ik évi népszámlálásról szóló két mű*) — tudomásunk szerint valamennyi nagyváros közül, a legrészletesebben — tárgyalja, mely részletességet persze megkönnyíté azon körülmény, hogy Berlin város statisztikai hivatalának már előbb megjelent, idevágó kitérő munkálatait alapul és előmunkául felhasználhattuk.**)

A mi pedig az építkezési mozgalmat, azaz az épület- és lakásállományban (új építések, átalakítások és lerombolások által keletkezett) változásoknak folytonos megfigyelését és nyilvántartását, valamint az építkezésnek beható statisztikai leírását

*) Körösi József: »Pest szabad királyi város az 1870-ik évben. A népszámlálás és népleírás eredményei.« — és ugyanezen szerző második népszámlálási munkája: »Budapest főváros az 1881-ik évben«.

**) A nemzetközi statisztikai kongresszus már több ízben foglalkozott azon elvekkel, melyekre az építkezési statisztika fektetendő volna és erre nézve Dr. Engel és Dr. M a y r igen becses előterjesztéseket is tettek. — A német mérnökök és építészek szövetsége szintén magáévá tette ezen kérdést és 1876. évi gyűlésének köszönhetjük H o u s s e l l e építési fellyelző nagyrabecsült emlékiratát. — Az építkezési statisztika eddig eszközölt kísérleteinek átnézetét tartalmazza, továbbá E l b. O. »Ueber Gebäudestatistik«. (Dresden 1882.) című értekezése, melyhez mellékelve van egy önálló tervezet is az épületek állapota és mozgalma statisztikájának megőreemtésére; e terv különös tekintettel van a technikai szempontokra is, melyek különben a jelen, a közigazgatási statisztika szolgálatában álló munkánkat kevésbé érdeklik.

A nagyvárosok lakásstatisztikai fejlődését és pedig tekintettel ugy az elméletre, mint az eddig elért eredmények összeállítására, H ö v e t - n e k a »Zeitschrift des kön. Preussischen statist. Bureau« folyóirat XXIV. évfolyamában megjelent ügyes és érdekes értekezése tartalmazza. — Mily kevésbé mivelik a községi statisztikának ezen ágát, már abból is következtethető, hogy e mű csak a következő nagyvárosokra terjeszkezhettek ki: Berlin, Hamburg, Boroszló, M. m. Frankfurt. Lipse, Drezda, Brema, Lübeck, Königsberg, München, Altona, Chemnitz, Budapest, Bécs, Prága, Páris, Szt.-Pétervár.

illeti, az alighanem általunk vonatott be első ízben a községi statisztika keretébe,*) midőn ugyanis az 1870-ik évben, statisztikai hivatalunk életbe lépése alkalmával, az építkezési statisztika szervezetét is megállapítottuk.

E célra legalkalmasabbnak látszott a nálunk működő építési felügyelők közreműködésére támaszkodni, a kiknek ugyanis kötelességéhez tartozik minden bevégett új épületet és nagyobb átalakitást a helyszinén megtekinteni és a lakás-engedély megadását javaslatba hozni.

Miután a fővárosi tanács az e célra szerkesztett mintánkat és az építési felügyelők közreműködésének igénybevételét helybenhagyta,**) 1872-ben voltunk először azon helyzetben, hogy (»Közleményeink« V. füzetében) az 1870. és 1871. évi építkezések statisztikáját kiadjuk.

Ezt követte azután a VIII. közleményben az 1872. évi, és a XII. közleményben az 1873. és 1874. évi építkezési statisztika.

Az 1873-ik évnél azonban beállt a testvérvárosok egyesítése. Ennek következtében a hivatal működési köre nagyobb területre kiterjedvén, de a hivatal személyzete nem szaporittatván, elégséges munkaerő hiányában kénytelenek voltunk egyebek közt az építkezési statisztikát is szűkebbre fogni, a mennyiben azt t. i. a »Statisztikai Havi Füzetek«-ben évenként közölt egy építkezési czikk keretére kellett szorítanunk. Utolsó önálló építkezési statisztikai közleményünk megjelenése óta azonban tíz év telvén el, és pedig éppen a fővárosok egyesítésének első évtizede, helyén levőnek találtuk, hogy a fővárosi építkezések ez idő alatti mozgalmáról újból részletesebb áttekintést közöljünk. E mellett nem terjeszkedhetünk ki arra, hogy előbbi közleményeink módjára az újból keletkezett épületeket és azok tulajdonosait név szerint felsoroljuk, továbbá hogy az épületeknek egyes utcák szerinti eloszlását közöljük, miután az 1875-dik év óta ily részletezésekről le kell mondanunk.

Az összehasonlítás kedvéért ismertetéseinket lehetőleg visszafelé, azaz Pest városánál egész az 1870-ik évig fogjuk kiterjeszteni, a midőn ugyanis a fővárosi statisztikai hivatal az építkezési statisztikát megindítja. A budai építkezésekről csakis a fővárosok egyesítése (1874) óta közölhetünk adatokat.

Felemlítjük még, hogy a fővárosi építkezési statisztika azon eredeti jelentésekből készül, melyeket a fővárosi építési felügyelők az elkészült épület hatósági meg szemlélése alkalmával minden egyes esetről beküldenek, hogy tehát ezen statisztika nem szorosan véve az illető év építkezési mozgalmát tüntetheti fel, hanem csakis az illető évben befejezett épületekét.

*) Elb is, főntemlitett dolgozatában csak Budapest városát említi mint olyat, »mely hosszabb időre kiterjedő, rendszeresen vezetett építkezési statisztikával bír.«

**) Ime ezen építési felügyelők névjegyzéke: az V. VI. és VII. kerületekben 1870—1874-ig Lohr János, 1875—1877-ig: Liebold Ferencz és Kovács Gusztáv, 1878 óta Kovács Gusztáv működött; a IV., VIII., IX. és X. kerületekben 1870 óta: Karczag Lajos. 1875—1881-ig Karczag Lajos és Tarczalovics Sándor. 1882 óta: Tarczalovics Sándor.

A budai kerületekben, melyek csak 1875 óta (Pesttel való egyesülésük után) szerepelnek külön felügyelői területek gyanánt, felügyelő volt: 1875-ben Roch János és Éberling István. 1876 óta: Éberling István.

Az építkezési statisztika szervezetében az 1886-dik évvel beállt javításokat lásd a függelékben.

Első sorban foglalkozunk az összes építkezések számával, ide sorolván nemcsak az újépítéseket, de minden toldaléképítést, emeletfelrakást és nagyobb átalakítást is.

Összes építkezések száma.

	Pesten	Budán	Budapesten
1870-ben	342*)	?	?
1871-ben	475	?	?
1872-ben	538	?	?
1873-ban	547	?	?
1874-ben	332	44	376
1875-ben	191	57	248
1876-ban	278	54	332
1877-ben	193	44	237
1878-ban	176	41	217
1879-ben	154	42	196
1880-ban	184	48	232
1881-ben	199	6)	259
1882-ben	238	90	328
1883-ban	358	93	451
1884-ben	429	97	526

Kitünik ez egybeállításból, hogy az építkezések legnagyobb száma az 1873. és 1872-ik évekre esik, a midőn is a pesti oldalon az építkezési kedv oly lendületet nyert, hogy az akkor befejezett épületek számát — daczára az utóbbi években folyton növekedő építkezési mozgalomnak — jelenleg még az egyesített főváros sem érte el. Az 1873. évi közgazdasági válság a fővárosi építkezések gyérülésében is mutatja hatását, a mennyiben az 1875-től 1881-ig terjedő hét év alatt az összes építkezések száma csak egyszer lépte túl a 300-at, de 1879-ben csak 196-ot tett, míg például 1884-ben már ismét 526-ot.**)

*) 1870-ről csakis a lakházakra vonatkozó számot adhatjuk; ez 171; csak becslésen alapul, ha egyéb építkezésekre ugyanannyit számítanak.

**) Kétségtelen, hogy az építkezési kedvet és tevékenységet nagyban mozditá elő a rendkívüli adómentességek behozatala. A régebben fennálló és az alkotmány helyreállítását után az 1868. XXII-ik törvényezikk által törvénybe iktatott adómentesség abból áll, hogy az üres telkeken épült új házaknak 15 évi, a lerombolt régi házak helyén emelteknek pedig 12 évi adómentesség lett engedélyezve. Azonban 1871-ben a XLII. törvényezikk rendkívüli s nagy adókedvezményt engedélyezett, különös tekintettel az Andrássy (Sugár) uton és a nagy köruton emelendő új házakra, melyek 15 éven át minden adó alól felmentettek s a további 15 éven át pedig csak jövedelmi adót s az ennek megfelelő községi pótdadót kötelesek fizetni. Megjegyzendő azonban, hogy később keletkezett adótörvényeink ezen ígéretet annyiban mégis megváltoztatták, hogy a jövedelmi pótdadó fizetését még ezen teljes adómentességgel bíró épületekre is kiterjesztették.

Utóbb az 1875-diki a IV. törvényezikk ismét újabb rendkívüli adókedvezményt engedélyezett, és pedig 25 évit, oly legalább két emeletes házakra, melyek a belső köruton, valamint a Császárfürdő és Rudasfürdő között elterülő dunaparton és főútczáon épülnek; továbbá 20 évi adómentességet egy megállapított tágabb körben emelendő legalább egy emeletes házakra. Ez adókedvezménynek, bár önmagában igen becses volt, nem lehetett semmi sikere, mert 1877. augusztus 1-ére kitűzött határidőhöz volt kötve, tehát csak két évi hatálylaly birt ugyanazon időben, midőn az 1873. évi válság utóhatásai éppen a legsúlyosabban nehezettek az egész társadalomra s midőn minden vállalkozási és építési kedv teljesen el volt temetve.

Az 1881. évi XXXVI. törvényezikk tíz évi tartauumal, tehát 1890-ig terjedő határidővel még az Albrecht-ut, Ilona-ut és Csolnak-utca javára is engedélyezett 25 s illetőleg 20 évi adómentességet, a minck azonban eddigelő még semmi eredménye sem volt.

Az 1875—1884-diki összes építkezések főátnézete.

Hauptübersicht sämtlicher Bauten für das Jahrzehnt 1875—1884.

— Építkezések, kerületek szerint. —

	Lakházak — Wohnhäuser				Egyéb épületek — Sonstige Gebäude				Összesen — Insgesammt						
	új- Neu-	rá- Auf-	toldalak- Zu-	átalakítás Umbauten	Összesen Zusammen	új- Neu-	rá- Auf-	toldalak- Zu-	átalakítás Umbauten	Összesen Zusammen	új- Neu-	rá- Auf-	toldalak- Zu-	átalakítás Umbauten	Összesen Zusammen
I. kerület, <i>Bezirk</i>	32	1	35	8	76	16	2	9	2	29	48	3	44	10	105
II. » »	47	4	60	9	120	13	—	5	4	22	60	4	65	13	142
III. » »	29	1	66	3	99	24	4	13	1	42	53	5	79	4	141
Budai kültelek, <i>Ofner Extrav.</i>	36	—	10	3	49	153	2	31	3	189	189	2	41	6	238
Összesen <i>Buda</i> <i>Zusammen Ofen</i>	144	6	171	23	344	206	8	58	10	282	350	14	229	33	626
IV. kerület, <i>Bezirk</i>	32	14	19	6	71	5	1	4	—	10	37	15	23	6	81
V. » »	29	12	7	—	48	16	3	3	—	22	45	15	10	—	70
VI. » »	264	14	67	2	347	87	—	9	3	99	351	14	76	5	446
VII. » »	152	23	111	2	288	66	5	9	1	81	218	28	120	3	369
VIII. » »	198	9	305	15	527	95	2	55	6	158	293	11	360	21	685
IX. » »	71	2	151	17	241	29	1	44	4	78	100	3	195	21	319
X. és pesti kültelek <i>X. u. Pester Extravillan</i>	215	3	92	5	315	96	—	15	4	115	311	3	107	9	430
Összesen <i>Pest</i> <i>Zusammen Pest</i>	991	77	752	47	1837	394	12	139	18	563	1355	89	891	65	2400
Budapest, <i>Budapest</i>	1105	83	923	70	2181	600	20	197	28	845	1705	103	1120	98	3026

2. sz. tábla.

Tabelle Nr. 2.

Az 1875—1884-ig előfordult összes építkezések áttekintése, egyes kerületek és egyes évek szerint.

Uebersicht sämtlicher Bauten von 1875 bis 1884, nach einzelnen Bezirken und einzelnen Jahren.

	Lakházak — Wohnhäuser					Egyéb épületek — Sonstige Gebäude					Összesen — Zusammen					Összesen — Zusammen																	
	Összesen					Összesen					Összesen					Összesen																	
	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884			
I. ker., <i>Bezirk.</i>	9	8	1	5	9	7	3	9	13	12	76	1	3	6	1	5	5	1	1	1	29	10	11	7	6	14	12	8	10	14	13	105	
II. » »	9	15	9	15	6	9	11	17	17	12	120	2	1	4	1	—	3	4	3	—	4	22	11	16	13	16	6	12	15	20	17	16	142
III. » »	9	6	5	9	8	5	5	10	22	20	99	—	4	3	—	3	5	4	7	9	7	42	9	10	8	9	11	10	9	17	31	27	141
Budai kültelek <i>Ofner Trabovillan</i>	8	3	3	4	1	1	1	10	9	9	49	19	14	13	6	10	13	27	33	22	32	189	27	17	16	10	11	14	28	43	31	41	238
Buda, <i>Zus. Ofen</i>	35	32	18	33	24	22	20	46	61	53	344	22	22	26	8	18	26	40	44	32	44	282	57	54	44	41	42	48	60	90	93	97	626
IV. ker., <i>Bezirk.</i>	4	14	17	5	5	2	3	2	7	12	71	1	3	—	1	—	—	—	3	—	2	10	5	17	17	6	5	2	3	5	7	14	81
V. » »	8	13	5	2	4	3	4	4	3	2	48	1	1	1	—	5	1	1	2	5	5	22	9	14	6	2	9	4	5	6	8	7	70
VI. » »	22	40	18	21	15	30	40	43	53	65	347	9	10	16	5	13	6	12	12	7	9	99	31	50	34	26	28	36	52	55	60	74	446
VII. » »	25	45	14	12	17	8	29	27	35	76	288	10	14	5	1	6	11	9	4	9	12	81	35	59	19	13	23	19	38	31	44	88	369
VIII. » »	48	47	39	47	24	46	23	58	89	106	527	11	23	16	15	13	13	19	13	23	12	158	59	70	55	62	37	59	42	71	112	118	685
IX. » »	16	28	12	32	16	19	23	18	32	45	241	3	23	3	2	14	7	8	8	2	8	78	19	51	15	34	30	26	31	26	34	53	319
X. » és kült.	21	6	30	23	19	29	18	34	74	61	315	12	11	17	10	3	9	10	10	19	14	115	33	17	47	33	22	38	28	44	93	75	480
X. u. <i>Pester Extrav.</i>	134	193	135	142	100	137	140	186	243	367	1837	47	85	58	34	54	47	59	52	65	62	563	191	278	193	176	154	184	199	238	358	429	2100
Pest, <i>Zusammen Pest</i>	179	225	153	175	124	159	160	232	354	420	2151	69	107	84	42	72	73	99	96	97	106	845	248	332	237	217	196	232	259	328	451	526	3026

Ha a statisztikailag észlelhető 15 évi időközt három évötödös szakaszra osztjuk fel, azt találjuk, hogy építettek:

az első évötödben	Pesten	2,234	tehát	átlag	447	helyen
a második	»	992	»	»	198	
a harmadik	»	1,408	»	»	282	
összesen	4,634	»	»	309	

Budán pedig:

az első évötödbe eső	1874. évben	44	tehát	átlag	44	helyen
a második évötödben	238	»	»	48	
a harmadik	»	388	»	»	78	
összesen	670	»	»	61	

Ezen összeállításból is kiténik, hogy a fővárosok egyesítése Buda városának építkezésére kedvező befolyással volt és hogy ez esemény az ezen részekben azelőtt tökéletesen szunnyadozó építkezési kedvet szembeszökő mérvben élénkíté.

Az összes építkezéseknek kerületenkinti áttekintését az egész évtizedről az 1. sz. tábla tartalmazza, míg minden egyes kerületnek minden egyes évre vonatkozó mozgalma a 2. számú táblából vehető ki. *) Az építkezések oroszlánrésze a Józsefvárosra és a Terézvárosra esik, mely két kerület a fővárosi összes építkezéseknek harmadrészét képviseli. Ezek után még az Erzsébetváros mutat föl nagyobb számú építkezést.

Történt ugyanisa a lefolyt tíz év alatt új, toldalék és ráépítés, valamint átalakítás:

a Józsefvárosban	685
a Terézvárosban	446
az Erzsébetvárosban	369
a Ferenczvárosban	319
a II. kerületben	142
Ó-Budán	141
az I. kerületben	105
a Belvárosban	81
a Lipótvárosban	70

és ezenfelül:

a pesti külteleken (Közbányával együtt)	430
a budai	»	238
összesen a pesti oldalon	2,400
» a budai	»	626

Budapesten tehát..... 3,026

*) Figyelmeztetünk, hogy a táblákban a külteleki építkezések nincsenek az illető kerülethez számítva, hanem egy-egy közös »külteleki« rovatban foglalvák össze.

A városok physiognomiája épületei által lévén meghatározva, különös érdekel fogjuk szemmel kísérni az épületállomány lassú nagyobbodását és elváltozását. Maga az egyes évek építkezési mozgalma, mint említők, csakis a fővárosi statisztikai hivatal felállításával — tehát az 1870-diki évvel — vette kezdetét. Előbbi időről csakis annyiban képezhetünk magunknak némi itéletet, a mennyiben a háztömegnek időközönkénti megolvasása szintén enged az építkezési tevékenységre következtetni.

Budapestnek, azaz Budának, Pestnek és Ó-Budának háztömegéről csakis igen kevés évről sikerül, egy és ugyanazon időpontban összehaladó adatokat kikutatnunk. Tett ugyanis az épületek száma:

1821.	6,829					
1855.	8,344	tehát szaporodás	34 év	alatt évi	átlagban	45
1857.	8,444	»	»	2	»	50
1870.	9,351	»	»	13	»	70
1881.	10,748	»	»	11	»	127

E szerint Budapest e század elejétől egészen a hetvenes évekig előbb $\frac{2}{3}$, később mintegy $\frac{4}{5}$ százalékkal szaporította épületbeli állományát, a mennyiben t. i. ez idő alatt előbb 40, később 70 épület járult hozzá egy-egy év átlagában. A hetvenes évek óta — tehát azon idő óta, hogy Budapest, alkotmányos önállóságát visszanyert ország politikai központjává lett — nagy lendület állott be: 1870-től 1880-ig ugyanis évenként átlag 127 új épület keletkezik; az azóta lefolyt négy év alatt pedig átlag 224, úgy hogy az utóbbi években a főváros épületállománya nem kevesebb, mint két százalékkal szaporodik évenként.

Az építkezési tevékenységnek hasonló módon való folytatása mellett állíthatnók, hogy városunk építkezési physiognomiája 50 év alatt tökéletesen át lehet változtatva.*)

Hogy ily élénk építkezési tevékenység mily nagy mérvben változtatá el fővárosunk physiognomiáját, az mindazok előtt tudvalevő, a kik városunk nagyobbodását és szépülését szemmel kísérhették és a kik tapasztalhatták, hány új utca keletkezett néhány évvel ezelőtt egész lakatlan vidékeken, a kik észlelhették, hogy váltották fel díszes palotasorok és széles utak az előbb létezett szűk utcákat, alacsony és szegényes házaikkal.

Azon statisztikai átlag jelentősége pedig, hogy városunk épületállománya jelenleg évenként két százalékkal szaporodik, legjobban fog megvilágíttatni azáltal, ha párhuzamba állítjuk vele egynéhány egyéb városnak építkezési mozgalmát.

Bécs városának épületállománya tett:*)

*) Szorosan véve a város külszíne csak akkor volna teljesen elváltozottnak tekintendő, a midőn az előbb fenállott régi házakból már egy sem létezik. Ezen időpont természetesen jóval később áll be, sőt elláthatatlan távolságban elvész. A 9. sz. táblából ugyanis az vehető ki, hogy 9796 lakházból tíz év alatt csak 77 bontatott le. Ez alapon tehát csak mintegy 1272 év múlva lehetne állítani, hogy a város, régi épületei tekintetében, csakugyan és a szó betűszerinti értelmében teljesen elváltozott.

**) Ezen adatokat Pizzala-nak a »Statistische Monatschrift« VIII-ik évfolyamában közölt czikkéből merítjük, mely czikkből még a következő adatokat idézzük:

	Új építkezés	Átalakítás és ráépítés	Összesen
1843—47	202	205	407
1848—52	72	123	195
1853—57	175	761	876

1840-ben	8,343,
1857-ben	9,502, tehát a szaporodás 17 év alatt évi átlagban 68
1869-ben	10,250, 12 év alatt évi átlagban 62
1880-ban	12,220, 11 év alatt évi átlagban 180

E szerint tett az épületállomány szaporodása Bécsben a hetvenes évekig $\frac{4}{5}$ — $\frac{2}{3}$ százalékot, a hetvenes években másfél százalékot.

Berlin városának épületállománya tett:*)

1867-ben	13,656,
1871-ben	14,618, tehát a szaporodás 4 év alatt évi átlagban 240
1875-ben	16,704, 4 év alatt évi átlagban 521
1880-ban	18,834, 5 év alatt évi átlagban 426

Eszerint Berlin városában, a német-francia háború után beállt leggyorsabb szaporodás alatt, évenként közel négy százalékkal öregbedett az épületek létszáma, míg az egész időszakot közvetlen megelőző években a szaporulat $1\frac{3}{4}$ százalékot tett.

Drezdában tett az épületek száma:)**

1849-ben	3,585,
1867-ben	5,182, tehát a szaporodás 18 év alatt évi átlagban 89
1871-ben	5,561, 4 év alatt évi átlagban 95
1875-ben	6,170, 4 év alatt évi átlagban 152
1880-ban	6,749, 5 év alatt évi átlagban 115

Drezda városa e szerint igen élénk építkezési mozgalmat mutat fel, a mennyiben látjuk, hogy épület-állománya évenként két-három százalékkal szokott szaporodni.

Ugyanez mondható **Lipcse** városáról, mely 1849-ben csak 1906, 1880-ban pedig kétszer annyi (3836) épülettel birt, — e szerint ezen három évtized alatt évi átlagban szintén három százalékkal szaporodott.

Az 1857-iki év december 20-iki császári kézirat a »Glacis« beépítése elrendeltetvén és az ott emelt építkezések számára 30 évi adómentesség engedtetvén, ezzel Bécs városának építkezési fejlődésében feltűnő forduló pont állt be — mely különösen a Ringstrasse kiépítésében jutott kifejezésre — a mint ez a következő számadatokból kitűnik:

	Új építkezés	Átalakítás és ráépítés	Összesen
1858—62	1,297	1,274	2,571
1863—67	593	1,232	1,825
1868—72	1,268	1,742	3,010
1873—77	1,342	2,128	3,470
1878—80	447	801	1,248

Mint ez adatokból kitűnik Bécs városában az építkezési tevékenység a hetvenes évek első felében érte el tetőpontját.

*) Böckh: »Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin.« VIII. évfolyam, 79. lap.

**) »Mittheilungen des statistischen Bureaus der Stadt Dresden« IV. A. füzet, 105. lap.

Újépítkezések 1875—1884.

Neubauten 1875—1884.

	Lakházak — Wohnhäuser					Egyéb épületek — Sonstige Gebäude					Összesen — Zusammen																						
	Összesen					Összesen					Összesen																						
	1875	1876	1877	1878	1879	1875	1876	1877	1878	1879	1875	1876	1877	1878	1879	1875	1876	1877	1878	1879													
I. kerül., <i>Bezirrk</i>	3	3	1	4	6	2	1	5	4	3	32	—	2	4	1	2	2	2	1	1	16	3	5	5	8	4	3	6	5	4	48		
II. » »	7	7	3	3	2	3	5	3	8	6	47	1	1	1	—	3	2	—	—	4	13	8	8	4	2	6	7	3	8	10	60		
III. » »	4	3	1	3	2	2	1	3	7	3	29	—	3	1	—	3	3	2	5	3	4	24	4	6	2	3	5	3	8	10	7	53	
Budai kültelek <i>Ofner Extravillan</i>	4	2	3	2	1	—	1	8	6	9	36	17	14	10	6	7	9	22	24	16	28	153	21	16	13	8	9	23	32	22	37	189	
Buda, <i>Zus. Ofen</i>	18	15	8	12	11	7	8	19	25	21	144	18	20	16	8	12	17	23	30	20	37	206	36	35	24	20	23	24	36	49	45	58	350
IV. ker., <i>Bezirrk</i>	2	11	11	1	1	—	1	1	1	3	32	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	5	3	13	11	1	1	—	1	1	5	37	
V. » »	5	6	4	1	2	2	2	3	2	2	29	1	1	1	—	4	1	1	—	3	4	16	6	7	5	1	6	3	3	5	6	45	
VI. » »	13	31	14	17	9	23	35	33	45	44	264	8	10	15	4	11	6	9	9	7	8	87	21	41	29	21	20	29	44	42	52	52	351
VII. » »	15	27	4	5	6	2	18	14	19	42	152	9	11	4	1	6	7	6	2	8	12	66	24	38	8	6	12	9	24	16	27	54	218
VIII. » »	20	20	15	19	8	25	12	24	23	32	198	6	8	12	14	7	7	10	9	10	12	95	26	28	27	33	15	32	22	33	33	44	293
IX. » »	3	11	1	1	3	5	10	5	18	14	71	2	10	—	2	4	1	1	2	—	7	29	5	21	1	3	7	6	11	7	18	21	100
X. » és kült. <i>X. u. fester Extrav.</i>	11	3	18	17	13	19	12	22	56	44	215	9	7	13	9	3	8	9	7	18	13	96	20	10	31	26	16	27	21	29	74	57	311
Pest, <i>Zus. Pest</i>	69	109	67	61	42	76	90	102	164	181	961	36	49	45	30	35	30	36	29	46	58	394	105	158	112	91	77	106	126	131	210	239	1355
Budapest, <i>Endapest</i>	87	124	75	73	53	83	98	121	139	202	1105	54	69	61	38	47	47	64	59	66	95	600	141	193	136	111	100	130	162	130	255	297	1705

4. sz. tábla.

Tabella Nr. 4.

Ujból épült „Nemlakházak“ részletezése egyes évek és kerületek szerint 1875—1884.

Specificirung der neuerbauten „Nichtwohnhäuser“ nach einzelnen Jahren und Bezirken 1875—1884.

	I. Évek szerint — Nach Jahren										II. Kerületek szerint — Nach Bezirken									Főösszeg Hauptsumme								
	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	Osszesen Zusammen			I.	II.	III.	Budai kült. Ofner Kultur.	Ossz. Buda Zus. Ofen	IV.		V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X. és pest kül. X. telek X. und Pest Extraktan	(Osszesen Pest Zus. Pest)	
1. Középvületek. — Öffentliche Gebäude.																												
Iskola, Schulen	3	4	4	—	—	1	1	2	3	5	23	2	4	1	1	1	8	1	2	3	1	4	1	—	—	—	—	15
Kóroda, Spielhäuser	—	—	1	—	—	—	—	—	1	3	6	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	5	—	—	—	—	—	5
Laktanya, Kasernen	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	4	—	1*	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3
Árvaház, Waisenhäuser	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Egyéb ¹⁾ , Sonstige ²⁾	1	2	—	2	—	—	4	1	3	2	17	2	—	—	—	—	3	—	1	3	3	2	—	—	—	—	—	14
2. Laképületek. — Wohngebäude.																												
Nyaraló, Villen	18	7	13	4	16	13	25	19	15	26	156	5	2	—	—	99	106	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	50
Örház, Wäckerhäuser	2	2	4	2	4	2	1	1	1	5	24	—	1	2	—	—	9	—	—	—	2	1	5	—	—	—	—	15
Bazár, Bazare	—	1	2	2	—	3	1	—	—	2	11	—	1	—	—	—	1	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	10
Katonai épület, Militärgebäude	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
Kertészlak, Gärtnerhäuser	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Egyéb ³⁾ , Sonstige ⁴⁾	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
3. Iparnak szolgáló épületek. — Gebäude für industrielle Zwecke.																												
Gyár, Fabriken	—	—	—	—	1	2	1	4	6	9	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	2	4	—	—	21
Gépbáz, Maschinenhäuser	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Gőzmalom, Dampfmaschinen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Egyéb ⁵⁾ , Sonstige ⁶⁾	—	—	3	1	1	2	—	2	1	3	14	1	—	—	2	1	—	4	—	—	1	3	1	4	—	—	—	10
4. Melléképületek. — Nebengebäude.																												
Istálló, Ställe	5	7	10	—	6	9	4	7	11	6	65	1	1	11	4	—	17	—	—	—	2	13	4	20	—	—	—	48
Műhely, Werkstätte	—	8	4	7	6	8	8	6	8	8	63	—	3	3	—	—	6	—	—	—	3	17	13	10	4	—	—	57
Raktár, Magazine	—	3	4	4	5	3	7	10	9	1	46	1	1	2	2	—	6	—	—	—	3	8	9	11	4	—	—	40
Szín, Scheunen	—	2	1	10	1	1	2	1	1	4	23	1	—	1	2	—	4	—	—	—	1	1	14	1	—	—	—	19
Iroda, Kanzleien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Fényképzési terem, Photogr. Atel.	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	6
Műterem, Ateliers	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	—	—	—	5

Emelet-felrakások 1875—1884.

Stochaufsetzungen 1875—1884.

	Lakházak — Wohnhäuser					Egyéb épületek — Sonstige Gebäude					Összesen — Zusammen					Összesen Zusammen										
	Zusammen					Zusammen					Zusammen															
	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1875	1876	1877	1878	1879		1880	1881	1882	1883	1884					
I. kerül. Eszék	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
II. » »	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4
III. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Budai kültelek Ofner Eszék avíllan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Összesen Buda Zusammen Ofen	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	6	1	—	1	—	1	1	2	1	—	8	1	2	1	—	14
IV. ker., Bézék	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
V. » »	3	3	1	1	—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	15
VI. » »	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	1	1	—	14
VII. » »	—	3	1	2	1	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	28
VIII. » »	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	11
IX. » »	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	3
X. » és kült. u. Fester Eszék.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	3
Összesen Pest Zusammen Pest	11	8	5	4	2	5	8	8	9	17	77	—	—	—	—	2	3	2	4	—	12	11	8	5	4	89
Budapest	11	10	5	5	2	5	8	9	11	17	83	1	—	—	—	2	4	3	6	2	20	12	10	6	5	103

Toldalékipépítések 1875—1884.

Zubauten 1875—1884.

Kerület Bezirk	Lakházak — Wohnhäuser										Egyéb épületek — Sonstige Gebäude										Összesen — Zusammen																													
	1875					1876					1877					1878					1879					1880					1881					1882					1883					1884				
	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884										
I. kerül. <i>Bezirk</i>	4	4	—	1	2	5	2	2	8	7	35	—	1	—	—	3	1	3	—	—	9	4	5	1	1	5	6	5	2	8	7	44																		
II. »	2	7	5	9	3	5	11	7	6	60	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—	5	2	7	5	9	3	5	7	14	7	65																			
III. »	5	3	4	4	6	3	4	7	13	17	66	—	1	2	—	—	1	2	5	2	13	5	4	6	4	6	4	6	7	18	19	79																		
Budai kültelek <i>Offner Extravallan</i>	4	1	—	—	—	—	2	3	—	—	10	2	—	2	—	3	3	4	8	5	4	31	6	1	2	—	3	3	4	10	8	4	41																	
Összesen Buda <i>Zusammen Ofen</i>	15	15	9	14	11	13	11	22	31	30	171	2	2	5	—	6	5	11	11	10	6	58	17	17	14	14	17	18	22	33	41	36	229																	
IV. kerül. <i>Bezirk</i>	—	3	4	1	2	1	—	—	2	6	19	—	1	—	1	—	—	2	—	—	4	—	4	4	2	2	1	—	2	2	6	23																		
V. »	—	4	—	—	2	—	1	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	1	1	1	3	—	4	—	—	2	—	1	1	1	1	10																		
VI. »	6	8	3	2	6	7	5	8	7	15	67	—	—	—	1	1	—	3	3	—	1	9	6	8	3	3	7	7	8	11	7	16	76																	
VII. »	9	15	9	4	10	4	8	10	15	27	111	1	3	1	—	—	1	2	—	1	9	10	18	10	4	10	5	10	10	16	27	120																		
VIII. »	25	27	20	28	15	20	10	32	63	65	305	4	13	2	—	6	5	8	4	13	—	55	29	40	22	28	21	25	18	36	76	65	360																	
IX. »	9	16	11	26	11	12	11	12	14	29	151	1	12	2	—	8	6	6	6	2	1	44	10	28	13	26	19	18	17	18	16	30	195																	
X. » és kült. <i>u. Fester Extrav.</i>	10	3	11	5	6	9	6	10	15	17	92	1	4	3	1	—	1	—	3	1	1	15	11	7	14	6	6	10	6	13	16	18	107																	
Összesen Pest <i>Zusammen Pest</i>	59	76	58	66	52	53	41	72	116	159	752	7	33	8	3	15	13	19	19	18	4	139	66	109	66	69	67	66	60	91	134	163	891																	
Budapest	74	91	67	80	63	66	52	94	147	189	923	9	35	13	3	21	18	30	30	28	10	197	83	126	80	83	84	84	82	124	175	199	1120																	

A fővárosban az utolsó tíz év alatt előfordult 3026 építkezés közt volt az 1. sz. tábla tanúsága szerint:

Új építés	1,705	köztük lakház:	1,105
Emeletfelrakás	103	»	»
Toldaléképítés.....	1,120	»	»
Átalakítás	98	»	»

Ezen építkezéseknek az egyes kerületekre való eloszlását a tíz év mind-egyikéről a 3-dik (új építkezések) 5-dik (emeletfelrakás) 6-dik (toldaléképítés) és 7-dik (átalakítás) számú táblák mutatják, míg a 4-dik számú tábla a 3-dik számú tábla kiegészítése gyanánt szolgál, a mennyiben az t. i. azon egyéb épületek részletezését tartalmazza, melyek az előbbi táblán a lakházakon kívül foglaltatnak. A mennyiben bennünket az összes építkezések közt a lakházépítések érdekelnek leginkább, a következő fejezetben ezeknek külön szemlélésére megyünk át.

MÁSODIK FEJEZET.

A lakházak és az újból épült egyéb épületek.

A lefolyt évtized alatt Budapesten összesen 1,105 új lakház épült és pedig:

	Budai oldalon	Pesti oldalon	Összesen
1875	18	69	87
1876	15	109	124
1877	8	67	75
1878	12	61	73
1879	11	42	53
1880	7	76	83
1881	8	90	98
1882	19	102	121
1883	25	164	189
1884	21	181	202
Összesen.....	144	961	1,105

Azon kérdésre, miképen oszlik el az újból épült lakházak tömege az egyes kerületekre, a 3. számú tábla nyújt felvilágosítást. Könnyebb áttekintés kedvéért ide iktatjuk az egyes kerületekre vonatkozó évenkénti adatokat, a melyeket a pesti oldalra nézve visszafelé egészen az 1870-ik évig megtoldhatjuk.

Újból épült lakházak a budai kerületekben.

	I. ker. (Beltelek)	II. ker. (Beltelek)	III. ker. (Beltelek)	Összes Kültelek	Egész Buda
1875	3	7	4	4	18
1876	3	7	3	2	15
1877	1	3	1	3	8
1878	4	3	3	2	12
1879	6	2	2	1	11
1880	2	3	2	—	7
1881	1	5	1	1	8
1882	5	3	3	8	19
1883	4	8	7	6	25
1884	3	6	3	9	21
Összesen ...	32	47	29	36	144

Újból épült lakházak a pesti kerületekben.

	Belváros	Lípótváros (Belteltek)	Teréz- város (Belteltek)	Erzsébet- város (Belteltek)	Józsefváros (Belteltek)	Ferencváros (Belteltek)	Összes kültelkek és } Kőbánya	Egész Pest
1870	7	13		51	20	6	49	146
1871	17	8		50	51	16	23	165
1872	19	8		54	74	19	83	257
1873	10	17		65	52	21	50	215
1874	15	3		55	30	4	16	123
Összesen 1870—84	68	49		275	227	66	221	906
1875	2	5	13	15	20	3	11	69
1876	11	6	31	27	20	11	3	109
1877	11	4	14	4	15	1	18	67
1878	1	1	17	5	19	1	17	61
1879	1	2	9	6	8	3	13	42
1880	—	2	23	2	25	5	19	76
1881	1	2	35	18	12	10	12	90
1882	1	3	33	14	24	5	22	102
1883	1	2	45	19	23	18	56	164
1884	3	2	44	42	32	14	44	181
Összesen 1875—84	32	29	264	152	198	71	215	961

Magasság tekintetében volt az újból épült lakházak közt (lásd a 8. számú táblát):

	Földszinti	I. emeletes	II. emeletes	III. emeletes	IV. emeletes	Összes.
1875	43	21	8	15	—	87
1876	57	10	18	34	5	124
1877	43	10	8	11	3	75
1878	57	11	3	2	—	73
1879	37	6	5	5	—	53
1880	63	10	4	6	—	83
1881	62	16	9	14	—	101
1882	82	17	10	9	1	119
1883	134	23	13	20	—	190
1884	117	47	15	20	1	200
Összesen	695	171	93	136	10	1,105

Mint ezen adatokból kitűnik Budapesten még mindig a földszinti házak azok, melyek legnagyobb számmal épülnek, a mint általában is, fővárosunk építkezési jellege azáltal különbözik a nyugat-európai nagy városokétól, hogy nálunk a földszinti házak száma szerfelett nagy. Hogy különben az utóbbi években még mindig oly nagy számmal látunk keletkezni földszinti házakat, az különösen annak tulajdonítható, hogy városunknak kiterjedt kültelki területein alig épül más, mint földszinti ház. *) A földszinti házak után legnagyobb számmal épültek az

*) Az utolsó évtized alatt a kültelkeken összesen 251 lakház épült és köztük a földszintiek száma 230.

Az 1875-től 1884-ig újból épült lakházak, emeleteik száma szerint.

Tabelle Nr. 8.

Specificirung der von 1875 bis 1884 neuerbauten Wohnhäuser, nach Stockwerken.

Év Jahr	kerület — Bezirke			Budai kult. Öfner Kastrav.	Össz. Buda Zus. Ofen	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X. és pesti külftelek u. Kastrav.	Össz. Pest Zus. Pest	Budapest
	I.	II.	III.											
1875	2	4	3	4	13	—	—	4	4	12	1	9	30	43
1876	2	3	3	1	9	—	—	5	21	11	8	3	48	57
1877	1	1	1	3	6	—	—	6	3	11	1	16	37	43
1878	2	2	3	2	9	—	—	11	4	17	—	16	48	57
1879	1	2	2	1	6	—	—	5	4	7	3	12	31	37
1880	1	2	2	—	5	—	—	13	2	20	4	19	58	63
1881	1	3	1	1	6	—	—	9	12	14	10	10	56	62
1882	4	3	3	8	18	—	—	10	13	18	3	21	64	82
1883	3	6	7	6	22	—	—	14	13	15	13	55	112	134
1884	1	2	3	5	11	—	—	12	23	21	12	38	106	117
Összesen — Zusammen	18	28	28	31	105	—	5	89	96	146	55	199	590	695
1875	1	3	1	—	5	—	—	2	7	3	2	2	16	21
1876	—	1	—	1	2	—	—	3	1	2	—	—	8	10
1877	—	1	—	—	1	—	—	5	—	2	—	—	9	10
1878	2	1	—	—	3	—	—	4	1	1	—	1	8	11
1879	3	—	—	—	3	—	—	1	—	—	—	1	3	6
1880	1	—	—	—	1	—	—	7	—	—	—	—	9	10
1881	—	1	—	—	1	—	—	9	4	—	—	—	15	16
1882	1	—	—	—	1	—	—	9	3	3	—	1	16	17
1883	1	—	—	—	1	—	—	9	5	5	—	2	22	23
1884	1	1	—	—	6	—	—	14	14	6	2	4	41	47
Összesen — Zusammen	10	8	1	5	24	—	3	63	35	25	6	13	147	171
1875	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1876	1	1	—	—	2	—	—	4	2	1	—	—	8	18
1877	—	1	—	—	1	—	—	5	2	4	—	—	16	18
1878	—	—	—	—	1	—	—	3	1	1	—	—	7	8
1879	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	3
1880	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	3	5
1881	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	4
1882	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	4	9
1883	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	8	10
1884	1	—	—	—	2	—	—	6	—	—	—	—	10	13
Összesen — Zusammen	4	5	—	—	9	—	4	37	10	15	7	3	84	93

1 emeletes és a 3 emeletes házak, míg a 2 emeletesek az utóbbiaknak csak kétharmad részét tették. Leggyakoribb volt a földszinti házak építkezése (csakis beltelkekről szólván) a Józsefvárosban; az egy-, két és három-emeleteseké a Terézvárosban.

A 9. számú táblából kivehető a lebontások, valamint az emelet-felrakások száma is. A lefolyt évtized alatt mindössze csak 77 ház bontatott le és pedig 65 földszinti, 10 egyemeletes és 2 kétemeletes.

Mielőtt az újból keletkezett épületekről a szobákra és egyéb lakrészek szemlélésére átmennénk, még egy pillantást kell vetnünk azon, ugy számban, mint a rájuk fordított költség tekintetében elég tekintélyes csoportra, mely a »nemlakházakból« álló új építkezéseket foglalja magában. Az ilyen »nemlakház« czime alatt egybefoglalt építkezések száma a lefolyt évtized alatt nem kevesebbet mint 589-et tett, tehát félannyit mint az összes újból épült lakházaké. Ezen épületek közt legnagyobb számmal találjuk a következőket:

nyaraló	156,	gyár	24,
istálló	65,	őrház	24,
műhely	63,	iskola	23,
raktár	46,	szin	23;
gazdasági épület	26,		

azonfelül fölemlíthető: 6 kóroda, 5 indóház, 4 laktanya, 2 árvaház, 2 gőzmalom, továbbá az egyetemnek számos tudományos intézetei, a zeneakadémia, a ferenczvárosi és az erzsébetvárosi egyházak, a II. kerületi tanítóképezde, az erzsébetvárosi zalogház, a m. k. opera, a népszínház, a műcsarnok stb.

Ezen »nemlakház«-aknak részletes felsorolását és pedig, úgy az egyes évek, mint az egyes kerületek szerint, a 4-dik sz. tábla tartalmazza.

Kimutatás az 1875-től 1884-ig terjedő évtizedben épült, lebontott, ugyszintén a reáépített emeletek által nagyobbodott lakházaknak.

Übersicht der von den Jahren 1875—1884 neugebauten, demolirten, sowie durch Stockaufsetzung vergrößerten Wohnhäuser.

Kerület Bezirk	Lakházak száma 1875. január 1-én Zahl der Wohnhäuser am 1. Januar 1875.				Új építkezés 1875—1884 Neubauten 1875—1884				Lebontások Es wurden demolirt währ. der 10 Jahre				Emeletfelrakás folytán Durch Stockaufsetzung erhöht				Házak száma 1884. december 31-én Anzahl der Wohnhäuser am 31. December 1884.													
	Földszint Ebenständige		Összesen		Földszint Ebenständige		Összesen		Földszint Ebenständige		Összesen		Földszint Ebenständige		Összesen		Földszint Ebenständige		Összesen											
	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.	I.	II. III. IV.										
	emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser		emeletes házak stockhohe Häuser											
I. kerül. <i>Bezirk</i>	1058	301	87	1	1397	18	10	4	—	32	3	1	—	—	—	—	—	1073	310	41	1	1425								
II. »	775	229	22	13	1039	28	8	5	6	47	3	3	1	7	2	—	—	798	235	27	19	1079								
III. »	1216	54	1	—	1271	23	1	—	—	24	4	—	—	4	1	—	—	1239	56	1	—	1296								
Budai kültelek <i>Ofner Extrav.</i>	325	74	3	1	403	31	5	—	—	36	—	—	—	—	—	—	—	356	79	3	1	439								
Összesen Buda <i>Zusammen Ofen</i>	3374	658	63	15	4110	105	24	9	6	144	10	4	1	15	3	—	—	33466	680	72	21	4239								
IV. kerül. <i>Bezirk</i>	57	157	194	99	18	525	—	2	8	17	5	2	—	4	7	2	—	9	48	158	205	119	23	553						
V. »	86	59	104	108	29	386	5	3	4	17	—	—	—	—	2	—	—	3	89	62	107	127	30	415						
VI. »	519	163	100	49	11	842	89	63	37	72	3	264	16	2	19	7	—	1	5	585	229	135	124	14	1087					
VII. »	612	267	81	29	—	989	96	35	10	11	—	152	5	2	7	14	—	—	14	689	313	92	40	1134						
VIII. »	1186	257	77	26	1	1547	146	25	15	10	2	198	23	—	23	4	1	—	5	1305	284	93	37	3	1722					
IX. »	600	101	14	9	—	724	55	6	7	3	—	71	8	—	8	—	—	—	647	107	21	12	—	787						
X. » és kült. <i>u. Fester Extrav.</i>	617	54	2	—	—	673	199	13	3	—	—	215	1	—	1	3	—	—	3	812	70	5	—	887						
Összesen Pest <i>Zusammen Pest</i>	3677	1058	572	320	5956	530	147	84	130	10	961	55	6	1	62	37	3	2	42	27	5	9	1	424175	1223	658	459	70	6585	
Budapest	7051	1716	635	835	5997	96	635	171	93	136	101	105	65	10	2	77	40	3	2	45	29	6	9	1	457641	1903	730	430	70	10824

HARMADIK FEJEZET.

Szobák és egyéb lakrészek.

Budapesten az 1870-iki népszámlálás alkalmával, mintegy 91,000, illetve az előszobák beszámításával, 97,000 szoba találtatott.*) Jelenleg a fővárosban van mintegy 160,000 szoba, e szerint majd hetven százalékkal több, mint tizenöt évvel ezelőtt.

Külön választván a pesti oldalt a budaitól, úgy találjuk, hogy a szaporodás tett:

Budán: 27,267-ről 35,967-re = + 8,700,

Pesten: 70,142-ről 128,622-re = + 58,480.

Látnivaló, hogy a budai oldalon a szobák száma az 1870-iki népszámlálás óta több mint 30 százalékkal szaporodott, a mi tehát oly építkezési élénkiségről tesz tanúságot, minőt Buda városában az egyesítés előtti időben alig tapasztalhattak. A pesti oldalon azonban az emelkedés valóban meglepő arányokat ölt, a mennyiben t. i. a szobák száma (az előszobákat is beszámítva) 1870 óta majd megkétszerezedett, hetvenezerről 128 ezerre emelkedvén! Egészben véve pedig jelenleg hatvanhétezer szobával van több Budapesten, mint az 1870-ik évben.

Az 1875-től 1884-ig minden egyes kerületben keletkezett szobák számát a 10 sz. tábla tartalmazza.**)

Ezen táblára utalván, beérjük itt azzal, hogy az egyes

*) L. »Pestvárosi Statiszt. Évkönyv« XVI. oldal.

**) Mint már említők, a budai építkezésekről csak az 1874-dik év óta birunk adatokkal, a midőn ugyanis (a főváros egyesítésével) a statisztikai hivatal észlelési köre a budai kerületekre is kiterjedt. A szoba-állomány nagysága pedig, az 1870. népszámlálás alapján, a főváros mindkét oldaláról ismeretes. Míg azonban a pesti állományt az építkezések évenkénti mozgalmának feljegyzése által évről évre nyilván tarthatjuk, addig a budai állomány tekintetében 1870-től egészen 1874-ig, tökéletes homályban vagyunk. A táblánkban tartalmazott 1874-től 1880-ig terjedő számokat is, csak oly módon tudtuk pótlólag megállapítani, hogy az 1881-iki népszámlálásnyújtotta állományt fogadtuk el kiindulási pontul, melyből aztán az előbbi évek állományát, az egyes évek mozgalmának leszámítása után, visszafelé rekonstruálhattuk.

Midőn ily módon, az egyes évi adatok följegyzése által, folyton nyilván tarthatjuk a szoba-állomány változását, ezen nyilvántartás még sem vághat össze azon újabb leltárakkal, melyeket a népszámlálások a szoba-állomány felől nyújtanak. A két eredmény közt kikerülhetetlenül már azért is fog mutatkozni eltérés, mivel az átalakítások, továbbá tüzesetek stb. által okozott változások az építkezések nyilvántartásából kimaradnak; de különösen azért, mivel a szobák számának megállapításánál igen sok függ a felfogástól és így a népszámlálási ügynökök sok oly helyiséget számíthattak szobának, mely a lakhatási engedély kiadása alkalmával kamrának, boltnak vagy műhelynek tekintett és megfordítva. Így történehet aztán, hogy az 1880. év végével

(Folytatás a 26-dik oldalon.)

Az 1875—1884. évi összes építkezések által keletkezett új szobáknak és egyéb épületrészeknek kimutatása.

Ausweis über die durch die Bauhätigkeit der Jahre 1875—1884 neu entstandenen Zimmer und sonstigen Gebäudetheile.

Kerület Bezirk	Év Jahr	Épületrészek száma — Zahl der Gebäudetheile.												
		Utcai szoba Gassenzimmer	Udvari szoba Hofzimmer	Előszoba Vorzimmer	Összesen szoba Zimmer zus.	Álvóka Alkoven	Konyha Küchen	Éléskamra Speisekammer	Bolt Gewölbe	Műhely Werkstätte	Raktár Magazine	Isálló Stütze	Szín, fészer Remise	Moskonyha Waschküchen
I.	1875	7	5	—	12	—	7	1	1	—	—	2	—	1
	1876	62	35	23	120	4	37	23	8	1	3	1	—	1
	1877	35	20	—	55	4	18	12	5	—	2	2	—	2
	1878	18	9	—	27	2	8	4	8	2	1	—	—	1
	1879	58	20	14	92	9	29	16	6	—	4	1	—	2
	1880	21	23	4	48	2	18	11	5	1	2	2	—	1
	1881	8	5	1	14	—	6	1	—	—	—	—	—	1
	1882	23	10	—	33	—	16	10	—	1	1	2	3	1
	1883	4	30	2	36	1	24	6	—	1	—	3	1	1
	1884	51	24	11	86	2	47	29	4	1	2	3	—	8
Összesen	Zus.	287	181	55	523	24	210	113	37	7	15	16	9	18
II.	1875	27	26	6	59	6	33	17	2	5	1	1	—	1
	1876	113	97	84	294	14	52	36	9	3	9	—	1	7
	1877	42	51	15	108	7	54	14	3	2	—	—	—	3
	1878	28	44	13	85	6	39	8	1	1	1	2	3	7
	1879	10	17	—	27	—	13	7	2	—	3	—	—	2
	1880	50	39	17	106	6	21	18	2	1	1	2	—	—
	1881	27	43	7	77	9	22	16	—	1	10	2	2	2
	1882	20	33	3	56	2	24	11	1	6	1	5	1	1
	1883	56	77	26	159	6	56	37	1	—	2	—	—	4
	1884	97	124	29	250	4	80	35	5	—	13	1	1	2
Összesen	Zus.	470	551	200	1221	60	394	199	26	19	43	13	8	32
III.	1875	18	9	4	31	—	15	3	—	—	—	—	—	—
	1876	8	10	—	18	2	7	4	3	3	2	—	—	—
	1877	15	12	—	27	—	10	3	—	1	1	1	—	9
	1878	10	10	—	20	—	10	7	1	—	—	1	—	1
	1879	8	16	—	24	1	13	3	—	—	—	3	—	—
	1880	8	14	1	23	—	10	7	3	4	3	—	—	—
	1881	7	7	2	16	—	6	1	—	3	4	4	—	—
	1882	6	15	—	21	2	17	5	1	1	4	2	—	—
	1883	19	35	1	55	—	41	13	2	2	4	—	—	—
	1884	6	49	1	56	—	37	9	—	4	1	2	—	3
Összesen	Zus.	105	177	9	291	5	166	55	10	18	19	17	1	4
Budai kült. Ofner Extrav.	1875	14	2	—	16	—	12	7	—	—	—	3	4	1
	1876	12	43	4	59	—	18	5	—	2	2	4	2	1
	1877	62	15	8	85	3	30	17	—	—	—	6	6	1
	1878	21	9	3	33	—	13	6	—	—	4	7	4	3
	1879	18	17	—	35	—	20	4	—	—	—	3	3	1
	1880	4	41	7	52	—	14	7	—	—	1	2	—	1
	1881	5	104	11	120	—	35	20	—	—	—	4	2	2
	1882	—	174	9	183	4	58	33	2	—	7	5	2	5
	1883	—	102	11	113	—	39	12	1	—	1	8	2	6
	1884	8	47	5	60	1	17	8	1	—	1	5	2	1
Összesen	Zus.	144	554	58	756	8	256	119	4	2	16	47	27	22
Összesen Buda Zusammen Ofen	1875	66	42	10	118	6	67	28	3	5	1	6	5	2
	1876	195	185	111	491	20	114	68	20	9	16	5	3	9
	1877	154	98	23	275	14	112	46	8	3	5	9	9	6
	1878	77	72	16	165	8	70	25	10	3	6	10	7	12
	1879	94	70	14	178	10	75	30	8	—	7	7	3	5
	1880	83	117	29	229	8	63	43	10	6	7	8	2	2
	1881	47	159	21	227	9	69	38	—	4	14	10	4	5
	1882	49	232	12	293	8	115	59	4	8	13	14	6	7
	1883	79	244	40	363	7	160	68	4	3	7	13	3	11
	1884	162	244	46	452	7	181	81	10	5	17	11	3	17
Összesen	Zus.	1006	1463	322	2791	97	1026	486	77	46	93	93	45	76

10. sz. tábla. (Folyt.)

Tabelle Nr. 10. (Forts.)

Kerület <i>Bezirk</i>	Év <i>Jahr</i>	Épületrészek száma — <i>Zahl der Gebäudetheile</i>													
		Utcai szoba <i>Gassenzimmer</i>	Udvari szoba <i>Hofzimmer</i>	Előszoba <i>Vorzimmer</i>	Összesen szoba <i>Zimmer zus.</i>	Álva <i>Altenen</i>	Konyha <i>Küchen</i>	Éléskamra <i>Speisekammer</i>	Holt <i>Gesinde</i>	Műhely <i>Werkstätte</i>	Raktár <i>Magazine</i>	Istálló <i>Ställe</i>	Szín, fényer <i>Herde</i>	Moskonyha <i>Waschküchen</i>	Külföldi <i>Verschickenes</i>
IV.	1875	47	9	17	73	7	14	17	2	7	2	8	—	1	11
	1876	242	218	88	548	61	142	86	31	2	24	—	2	18	59
	1877	211	423	124	758	48	150	115	117	4	43	1	2	11	59
	1878	57	53	8	118	5	17	13	33	—	5	2	4	2	34
	1879	46	47	15	108	3	23	19	5	—	7	—	—	3	16
	1880	25	14	9	48	—	10	7	2	—	—	—	—	—	1
	1881	11	39	6	56	3	14	14	3	—	—	—	—	1	29
	1882	14	43	7	64	4	13	11	2	2	1	1	—	1	4
	1883	31	46	16	93	15	25	23	4	2	4	—	—	2	13
	1884	60	78	22	160	17	62	23	5	8	26	1	1	3	15
Összesen	Zus.	744	970	312	2026	163	470	328	204	25	112	13	9	42	241
V.	1875	125	149	49	323	28	94	73	9	—	14	1	1	6	16
	1876	223	114	66	403	26	82	57	11	1	24	4	3	4	22
	1877	97	114	34	245	22	60	51	12	1	12	—	—	4	14
	1878	19	11	1	31	—	10	10	—	—	1	—	1	—	1
	1879	44	22	21	87	3	27	15	3	6	7	3	—	1	13
	1880	57	51	18	126	9	21	20	—	—	13	1	1	2	10
	1881	51	37	10	98	—	19	15	3	—	10	1	1	2	14
	1882	20	35	5	60	3	18	8	2	2	9	1	1	—	26
	1883	21	13	13	47	2	7	10	1	4	5	—	1	—	16
	1884	24	38	13	75	3	26	11	4	—	6	—	—	—	3
Összesen	Zus.	681	584	230	1495	96	364	270	45	14	101	11	9	19	135
VI.	1875	297	246	76	619	52	220	81	30	2	28	9	1	8	113
	1876	737	634	212	1583	112	387	208	308	4	58	9	9	24	160
	1877	138	151	27	316	9	122	68	147	7	36	5	3	11	118
	1878	103	99	33	235	15	82	43	9	7	14	5	3	11	34
	1879	106	166	38	310	16	93	52	4	4	11	2	2	6	51
	1880	137	209	52	398	17	103	57	12	16	19	15	10	12	46
	1881	668	603	256	1527	40	317	283	36	5	35	5	2	29	157
	1882	443	544	177	1164	79	305	172	38	10	53	13	6	29	177
	1883	648	730	264	1642	70	355	284	43	15	48	9	4	43	254
	1884	736	831	271	1838	72	503	372	56	24	48	17	5	35	147
Összesen	Zus.	4013	4213	1406	9632	482	2487	1620	683	94	350	89	45	208	1257
VII.	1875	185	93	47	325	22	115	49	38	4	42	4	2	8	101
	1876	174	306	65	545	31	187	83	14	7	24	29	11	12	122
	1877	47	89	15	151	10	55	38	6	12	9	1	1	6	19
	1878	24	40	8	72	7	40	15	1	2	7	—	1	—	4
	1879	57	115	28	200	6	92	36	6	3	21	1	1	2	29
	1880	24	59	11	94	3	43	18	4	15	9	3	1	2	43
	1881	123	126	96	345	29	136	46	22	5	21	12	2	11	54
	1882	123	179	36	338	19	122	53	25	17	51	7	2	13	63
	1883	107	252	26	385	29	207	43	9	24	18	6	3	13	41
	1884	382	427	149	958	61	413	192	35	21	34	10	9	22	47
Összesen	Zus.	1246	1686	481	3413	217	1410	573	160	110	236	73	33	89	523
VIII.	1875	150	231	47	428	45	210	102	20	6	23	8	1	8	47
	1876	284	191	80	555	31	179	103	26	16	56	29	8	14	90
	1877	153	121	24	298	17	105	61	6	12	36	24	12	11	112
	1878	83	127	6	216	18	108	57	47	15	43	24	14	6	58
	1879	22	41	4	67	4	39	17	3	16	10	7	6	2	28
	1880	81	143	18	242	33	128	51	7	10	12	16	4	9	50
	1881	31	64	10	105	6	50	18	2	12	13	9	6	7	30
	1882	85	240	25	350	31	237	47	9	26	28	15	4	12	19
	1883	94	424	36	555	40	427	114	32	38	39	18	13	25	67
	1884	168	362	30	560	44	369	111	32	17	36	10	5	20	43
Összesen	Zus.	1152	1944	280	3376	269	1852	681	184	168	296	160	73	114	544

10. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 10. (Schluss.)

Kerület Bezirk	Év Jahr	Épületrészek száma — Zahl der Gebäudetheile													
		Utcai szoba Gassenzimmer	Udvart szoba Hofzimmer	Főszoba Vorzimmer	Összesen szoba Zimmer zus.	Alvószoba Altkömer	Konyha Küchen	Étléskamra Speisekammer	Holt Gecübe	Műhely Werkstätte	Raktár Magazine	Isztálló Ställe	Szín, fényező Ternise	Moskonyha Waschküchen	Különféle Verschiedenes
IX.	1875	15	47	2	64	8	55	11	3	2	2	5	—	3	7
	1876	220	202	65	487	34	168	113	15	30	39	15	4	6	30
	1877	6	27	—	33	1	26	6	1	1	4	5	1	3	2
	1878	22	34	—	56	—	39	13	—	3	8	11	4	4	8
	1879	30	29	4	63	4	37	25	4	14	26	8	5	4	22
	1880	41	56	9	106	9	51	23	6	2	10	14	3	4	22
	1881	16	47	2	65	1	50	14	3	7	10	5	5	2	8
	1882	44	67	12	123	12	66	29	6	12	19	5	—	5	19
	1883	142	154	35	331	18	158	47	7	12	15	9	8	8	36
1884	75	156	14	245	11	154	40	12	7	25	6	1	17	20	
Összesen —	Zus.	611	819	143	1573	98	804	321	57	90	158	83	31	56	174
X. és kültelek u. Pester Extrav.	1875	37	51	3	91	5	55	9	6	—	7	4	4	1	16
	1876	5	10	—	15	—	5	2	—	3	2	8	3	—	21
	1877	118	87	7	212	10	77	49	7	11	10	17	4	4	38
	1878	20	45	4	69	2	29	17	10	11	21	11	3	1	6
	1879	16	33	4	53	1	30	14	3	—	1	3	—	5	20
	1880	30	44	7	81	1	35	31	4	16	6	8	4	2	4
	1881	48	91	6	145	1	60	36	1	5	4	3	2	3	28
	1882	78	102	10	190	6	95	21	4	12	19	15	8	6	60
	1883	143	379	25	547	10	241	88	10	23	38	34	4	20	188
1884	81	258	37	376	1	189	68	15	13	10	13	5	8	26	
Összesen —	Zus.	576	1100	103	1779	37	816	335	60	94	118	116	37	50	407
Összesen Pest Zusammen Pest	1875	856	826	241	1923	167	763	342	108	21	118	39	9	35	311
	1876	1885	1675	576	4136	293	1150	652	405	63	227	94	40	78	504
	1877	770	1012	231	2013	117	595	388	296	48	150	53	23	50	362
	1878	328	409	60	797	47	325	168	100	38	99	53	30	24	145
	1879	321	453	114	888	37	341	178	28	43	83	24	14	23	179
	1880	395	576	124	1095	72	391	207	35	59	69	57	23	31	176
	1881	948	1007	386	2341	80	646	426	70	34	93	35	18	55	320
	1882	807	1210	272	2289	154	856	341	86	81	180	57	21	66	368
	1883	1187	1998	415	3600	184	1420	609	106	118	167	76	33	111	615
1884	1526	2150	536	4212	209	1716	817	159	90	185	57	26	105	301	
Összesen —	Zus.	9023	11316	2955	23294	1362	8203	4128	1393	595	1371	545	237	578	3281
Budapest Budapest	1875	922	868	251	2041	173	830	370	111	26	119	45	14	37	317
	1876	2080	1860	687	4627	315	1264	720	425	72	243	99	43	87	520
	1877	924	1110	254	2288	131	707	434	304	51	155	62	32	56	427
	1878	405	481	76	962	55	395	193	110	41	105	63	37	36	166
	1879	415	523	128	1066	47	416	208	36	43	90	31	17	28	212
	1880	478	693	153	1324	80	454	250	45	65	76	65	25	33	196
	1881	995	1166	407	2568	89	715	464	70	38	107	45	22	60	391
	1882	856	1442	284	2582	162	971	400	90	89	193	71	27	73	450
	1883	1266	2242	455	3963	191	1580	677	110	121	174	89	36	122	710
1884	1688	2394	582	4664	216	1897	898	169	95	202	68	29	122	384	
Összesen —	Zus.	10029	12779	3277	26085	1459	9229	4614	1470	641	1464	638	282	654	3773
Lebontatott Es wurden demolirt	1875	49	73	3	125	11	37	6	6	6	5	4	7	1	5
	1876	173	238	15	426	10	166	35	75	7	13	5	6	—	28
	1877	167	310	35	512	17	137	53	41	12	50	12	4	2	7
	1878	59	108	4	171	4	77	14	5	5	15	9	2	5	8
	1879	85	99	14	198	4	77	33	11	8	5	8	5	—	15
	1880	41	50	3	94	4	46	7	10	4	—	5	2	—	3
	1881	48	93	—	141	6	84	24	28	2	2	6	2	—	8
	1882	52	72	6	130	2	63	4	28	1	20	4	1	—	3
	1883	90	136	1	227	2	105	44	13	2	—	7	5	4	—
1884	97	130	10	237	8	124	17	48	3	13	—	—	—	—	
Összesen —	Zus.	861	1309	91	2261	68	916	237	263	50	123	60	34	12	77

kerületeket azon sorrendben idézzük, melyet az egész évtized folyamában keletkezett szobák száma tekintetében elfoglalnak.*) E felsorolásból kitűnik, hogy a legeslegtöbb szoba az új Andrásy- (Sugár-) utat magába foglaló VI. kerületben (Terézváros) keletkezett,**) legkevesebb épült pedig Ó-Budán. Teszen ugyanis az ezen évtized alatt újból keletkezett szobák száma:

nyilvántartásunk szerint Pesten 97,331 szobának kellett volna léteznie, illetve az előszobákat beszámítva 109,975-nek, holott a népszámlálási eredmény 116.180-at mutatott ki. Nektünk természetesen az 1881-en tulleő évekre a népszámlálási eredményt kell kiindulási pontul választanunk, annyival is inkább, mivel nem tudjuk, vajjon a két eredmény közt mutatkozó eltérés nem-e tulajdonítható részben azon körülménynek is, hogy az 1870-ki népszámlálásnál kelleténél kevesebb szobát irtak össze.

Itt közöljük még a szobák számában 1870 óta előfordult változások kimutatását, a mint azok az építkezések nyilvántartása alapján Havi Füzetekbenkben évről-évre közzététettek Szobák számának változása 1870-től 1884-ig:

	Szobák száma az év elején			Újon keletkezett szoba az év alatt			Szobák száma az év végén			Lebontott egész Budapesten	Maradt egész Budapesten
	Buda	Pest	Budapest	Buda	Pest	Buda-pest	Buda	Pest	Budapest		
1870	27267	70142	97409	?	5405	?	?	75547	?	?	?
1871	?	75547	?	?	6741	?	?	82288	?	?	?
1872	?	82288	?	?	6873	?	?	89161	?	?	?
1873	?	89161	?	?	7107	?	32768	96268	129036	?	?
1874	32768	96268	129036	408	2855	3263	33176	99123	132299	?	?
1875	33176	99123	132299	118	1923	2041	33294	101046	134340	125	134215
1876	33294	101046	134340	491	4136	4627	33785	105182	138967	426	138541
1877	33785	105182	138967	275	2013	2288	34060	107195	141255	512	140743
1878	34060	107195	141255	165	797	962	34225	107992	142217	171	142046
1879	34225	107992	142217	178	888	1066	34403	108880	143283	198	143085
1880	34403	108880	143283	229	1095	1324	34632	109975	144607	94	144513
1881	34632	109975	144607	227	2341	2568	34859	112316	147175	141	147034
1881 népszáml.	¹⁾ 34632	²⁾ 116180	³⁾ 150812	227	2341	2568	34859	118521	153380	141	153239
1882	34859	118521	153380	293	2289	2582	35152	120810	155962	130	155832
1883	35152	120810	155962	363	3500	3963	35515	124410	159925	227	159698
1884	35515	124410	159925	452	4212	4664	35967	128622	164589	237	164352
Levonva az 1881—1884-ki lebontást										735	—
Teszen a szobák létszáma 1884. végén										—	163854

¹⁾ Ebből 1942 előszoba. — ²⁾ Ebből 12622 előszoba. — ³⁾ Ebből 14564 előszoba.

*) Ezen adatok természetesen csakis az egyes évek építkezési statisztikájából voltak meríthetők s így nem vághatnak össze a népszámlálási eredményekkel, mit a megelőző jegyzetre való tekintetből felemlitendőnek tartunk.

**) Adatok az Andrásy- (Sugár-) ut keletkezéséről. — Tekintettel azon általános érdeklődésre, mely a főváros ezen legdiszesebb utcájának keletkezéséhez és fejlődési történetéhez fűződik, érdekesnek tartjuk e helyütt kivonatban közölni azon adatokat, melyeket e tekintetben dr. Ország h Sándor »Budapest középitkezései« című munkájában felhozott:

Az első lépés az Andrásy-ut létesítése érdekében 1870-ben a LX-ik törvénycikk által tétetett meg, melynek alapján az ut területének megszerzésére s annak kiépítésére 3.335,909 frt,

Terézvárosban	9632,
Erzsébetvárosban	3413,
Józsefvárosban	3376,
Belvárosban	2026,
Ferencvárosban	1573,
Lipótvárosban	1495,
II. kerületben	1221,
I. kerületben	523,
Ó-Budán	291.

Azonfelül keletkezett a pesti kültelkeken (Kőbányával együtt) 1779 és a budai kültelkeken 756 szoba.

a kisajátítások foganatosítására pedig az újonnan alakítandó telkek eladási árából visszafizetendő kölcsönképen 4.863,812 frt lett engedélyezve. 1871-ben kísértettek meg az első egyezkedések, mely eljárásnak annyiban kedvező volt eredménye, hogy körülbelül 80 egység jött létre; másrészt pedig a kisajátítási eljárás indított meg, mely ellen azonban 111 felszólamlás érkezett be. Mindezek daczára a kisajátítási terv még az év vége felé teljesen megállapított. 1872-ben márczius 9-én jött létre az Andrassy-ut s környezetének kiépítése iránt az ált. m. municipalis hitelintézet, a francia-magyar bank és a báró Erlanger bankhazzal kötött szerződés. A vállalkozók 1 millió forintnyi óvadékot tettek le; kötelezik magukat a kisajátított telkeket ugyanazon az áron, a mint azokat a közmunkák tanácsa kisajátította, megvenni, a sugárutat 5 év alatt, a mellék-utczákat pedig 10 év alatt kiépíteni, viszont a közmunkák tanácsa 1.038.000 frtot fizet a vállalkozóknak az ut építésére, a vállalkozók pedig 1 milliót fizetnek az alku megkötésénél, 1 milliót az első év végén, míg a többi részletekben az építés tartama alatt. Végül, rendkívüli pénzválság vagy az építési anyag rendkívüli felszökésének esetére, a határidő 2 évi meghosszabbítása helyezettett kilátásba. E szerződés azonban 1876-ban, a közmunkák tanácsát érhetett minden kár szerencsés kikerülésével, felbontott. A tanács tulajdonában maradt 155 újonnan alakított építési telek árai megállapítatván, azok eladásra kitétetni rendeltettek, oly világos kijelentéssel, hogy minden alkudozás kizárásával, az építési telkek ez áron alul egyáltalában el nem adatnak, az ár megadása esetében ellenben bárkinek át fognak adadni. Még 1872-ben megszerezettek az Andrassy-ut létesítésére szükséges összes telkek és házak, még pedig:

a főváros által kártalanítás nélkül átengedett	1 ingatlan	
az eredeti becsár melletti egység utján	104	> 2.767,156 frtért,
a becsárnál magasabban	48	> 2.921,174 >
esküdszékileg megállapított kártalanítás mellett	54	> 3.048,542 >
ugy hogy a vétel utján szerzett	207 ingatlan	8.736,872 frt
s szomban az eredetileg megállapított		7.161,721 frtnyi
becsárral		1.575.151 frttal

drágábban jutott a közmunkatanács, illetőleg a vállalat birtokába.

1873-ban az Andrassy-ut vonala a gyár-utczától a Városligetig tényleg kinyitott és az első három palotaszerű ház, ugyszinte a nyolczszögteret szegélyező négy nagy lakház, felépült. 1883-ban már az utolsó telek is el volt adva s így az Andrassy-ut teljesen kiépült.

»Ez ut, — folytatja Ország — mely több mint 1200 ölnyi hosszúsága, 18—24 ölnyi szélessége, épületeinek szépsége és gazdagsága folytán bátran versenyezhet a gazdag külföldi városok legszebb utcáival, századokra szóló hírnöke leend annak, hogy az intéző körök a főváros fejlődési viszonyait helyesen mérlegelték és a kicsinyes aggályok és kételyek által e nagyszerű vállalatot megbuktatni nem engedték.

Örök hálára marad azonban lekötözve a fővárosi lakosság jövő nemzedéke azon férfit irányában, ki az eszmét megpendítette s annak kivitelét biztosította: gróf Andrassy Gyula irányában.

Ugyancsak a 10. számú tábla a felől is nyújt felvilágosítást, hány utczai s hány udvari szoba keletkezett a lefolyt évtized minden évében, úgy az egész fővárosban mint annak minden egyes kerületében. A tiz évi eredményt egybe foglalván azt tapasztaljuk, hogy egészben véve egy negyed részszel több udvari szoba keletkezett mint utczai t. i.

	Utczai szoba	Udvari szoba	Előszoba	Összes
Budai oldalon	1,006	1,463	322	2,791
Pesti oldalon	9,023	11,316	2,955	23,294
Összesen	10,029	12,779	3,277	26,085.

Feltűnő jelenség, hogy az udvari szobák számaránya — ha az előszobákat nem is vesszük tekintetbe — az utóbbi években emelkedőben van.

Épült ugyanis:

	Pesti oldalon		Budai oldalon	
	utczai szoba	udvari szoba	utczai szoba	udvari szoba
1871	3,025	2,982	?	?
1872	2,846	3,179	?	?
1873	3,015	3,224	?	?
1874	1,337	1,048	204	146
1871—74	10,223	10,433	204	146
1875	856	826	66	42
1876	1,885	1,675	195	185
1877	770	1,012	154	98
1878	328	409	77	72
1875—78	3,839	3,922	492	397
1879	321	453	94	70
1880	395	576	83	117
1881	948	1,007	47	159
1882	807	1,210	49	232
1879—82	2,471	3,246	273	578
1883	1,187	1,998	79	244
1884	1,526	2,150	162	244
1883—84	2,713	4,148	241	488
Összesen	19,246	21,749	1,210	1,609

Ha nagyobb időközökre osztjuk az 1870-től a jelen pillanatig lefolyt szoba-építéseket, azt találjuk, hogy például a pesti oldalon:

1871—74-ig 100 utczai szobára jutott 102 udvari szoba, szintugy:

1875—78-ig 102; ellenben:

1879—82-ig már 131, míg

1883—84-ig éppen 153.

A budai oldalon szintén tetemesen emelkedett az udvari szobák arányszáma. Mig ugyanis az előbbi években az utczai szobák voltak túlsúlyban (száz-száz utczai szobára csak 70—80 udvari szoba esvén) addig az utolsó hat évben kétszer annyi udvari szoba épült, mint utczai.

Az 1875—1884-diki építkezések által keletkezett szobák fekvésének és az újból keletkezett utcza ablakoknak kimutatása.

Ausweis über die Höhenlage der durch die Bauhätigkeit der Jahre 1875—1884 entstandenen Zimmer und über die Anzahl der neuentstandenen Gassenfenster.

Kerület Bezirk	Év Jahr	Szobák száma és fekvése (előszobák nélkül) Zahl und Höhenlage der Zimmer (ohne Vorzimmer)							Utcazi ablakok száma és fekvése Zahl und Höhenlage der Gassenfenster								
		pincezében Im Keller	földszint Parterre	I	II	III	IV	padlás Boden	Összesen Zusammen	pincezében Im Keller	földszint Parterre	I	II	III	IV	padlás Boden	Összesen Zusammen
				emeleten — Stock								emeleten — Stock					
I.	1875	—	9	3	—	—	—	—	12	—	13	2	—	—	—	—	15
	1876	—	34	29	34	—	—	—	97	—	45	36	37	—	—	—	118
	1877	1	35	9	10	—	—	—	55	—	40	17	17	—	—	—	74
	1878	—	15	12	—	—	—	—	27	—	44	19	—	—	—	—	63
	1879	1	37	29	11	—	—	—	78	—	55	38	19	—	—	—	112
	1880	2	24	18	—	—	—	—	44	3	23	29	—	—	—	—	55
	1881	—	13	—	—	—	—	—	13	—	31	16	—	—	—	—	47
	1882	—	30	3	—	—	—	—	33	—	39	6	—	—	—	—	45
	1883	1	27	6	—	—	—	—	34	—	8	—	—	—	—	—	8
	1884	—	36	32	7	—	—	—	75	—	53	41	10	—	—	—	104
Összesen — Zus.	5	260	141	62	—	—	—	468	3	351	204	83	—	—	—	641	
II.	1875	—	28	25	—	—	—	—	53	—	23	14	—	—	—	—	37
	1876	—	57	62	48	43	—	—	210	3	90	96	84	64	—	—	337
	1877	4	59	22	8	—	—	—	93	2	60	18	10	—	—	—	90
	1878	—	50	22	—	—	—	—	72	—	40	13	—	—	—	—	53
	1879	—	21	6	—	—	—	—	27	—	27	5	—	—	—	—	32
	1880	2	34	20	19	14	—	—	89	16	50	19	19	19	—	—	123
	1881	4	36	18	12	—	—	—	70	17	49	34	26	8	8	—	142
	1882	1	35	9	8	—	—	—	53	6	23	6	12	—	—	—	47
	1883	—	72	41	20	—	—	—	133	8	43	32	18	—	—	—	101
	1884	3	85	78	27	28	—	—	221	6	62	39	30	30	—	—	167
Összesen — Zus.	14	477	303	142	85	—	—	1021	58	467	276	199	121	8	—	1129	
III.	1875	4	17	6	—	—	—	—	27	6	17	9	—	—	—	—	32
	1876	—	18	—	—	—	—	—	18	—	22	—	—	—	—	—	22
	1877	—	19	6	2	—	—	—	27	6	18	10	10	—	—	—	44
	1878	—	18	2	—	—	—	—	20	—	22	4	—	—	—	—	26
	1879	—	24	—	—	—	—	—	24	—	17	—	—	—	—	—	17
	1880	—	19	3	—	—	—	—	22	—	16	—	—	—	—	—	16
	1881	—	14	—	—	—	—	—	14	—	31	18	—	—	—	—	49
	1882	—	21	—	—	—	—	—	21	—	12	—	—	—	—	—	12
	1883	1	50	3	—	—	—	—	54	4	40	—	—	—	—	—	44
	1884	—	55	—	—	—	—	—	55	—	13	—	—	—	—	—	13
Összesen — Zus.	5	255	20	2	—	—	—	282	16	208	41	10	—	—	—	275	
Budai kült. Ofner Extrav.	1875	—	16	—	—	—	—	—	16	—	6	—	—	—	—	—	6
	1876	2	49	4	—	—	—	—	55	—	17	3	—	—	—	—	20
	1877	—	61	16	—	—	—	—	77	—	53	42	—	—	—	—	95
	1878	1	27	—	—	—	—	2	30	—	4	—	—	—	—	—	4
	1879	2	33	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—
	1880	5	37	3	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	—
	1881	12	90	7	—	—	—	—	109	—	12	—	—	—	—	—	12
	1882	18	128	17	6	—	—	5	174	—	—	—	—	—	—	—	—
	1883	9	87	6	—	—	—	—	102	—	—	—	—	—	—	—	—
	1884	2	35	13	2	3	—	—	55	4	15	3	—	—	—	—	22
Összesen — Zus.	51	563	66	8	3	—	7	698	4	107	48	—	—	—	—	159	
Összesen Buda Zus. Ofen	1875	4	70	34	—	—	—	—	108	6	59	25	—	—	—	—	90
	1876	2	158	95	82	43	—	—	380	3	174	135	121	64	—	—	497
	1877	5	174	53	20	—	—	—	252	8	171	87	37	—	—	—	303
	1878	1	110	36	—	—	—	2	149	—	110	36	—	—	—	—	146
	1879	3	115	35	11	—	—	—	164	—	99	43	19	—	—	—	161
	1880	9	114	44	19	14	—	—	200	19	89	48	19	19	—	—	194
	1881	16	153	25	12	—	—	—	206	17	123	68	26	8	8	—	250
	1882	19	214	29	14	—	—	5	281	6	74	12	12	—	—	—	104
	1883	11	236	56	20	—	—	—	323	12	91	32	18	—	—	—	153
	1884	5	211	123	36	31	—	—	406	10	143	83	40	30	—	—	306
Összesen — Zus.	75	1555	530	214	88	—	7	2469	81	1133	569	292	121	8	—	2204	

11. sz. tábla. (Folytatás.)

Tabelle Nr. 11. (Fortsetzung.)

Kerület Bezirk	Év Jahr	Szobák száma és fekvése (előszobák nélkül) Zahl und Höhenlage der Zimmer (ohne Vorzimmer)							Utczai ablakok száma és fekvése Zahl und Höhenlage der Gassenfenster								
		pinceben im Keller	földszint Parterre	I	II	III	IV	padláson Boden	Összesen Zusammen	pinceben im Keller	földszint Parterre	I	II	III	IV	padláson Boden	Összesen Zusammen
				emeleten — Stock								emeleten — Stock					
IV.	1875	—	7	15	21	13	—	—	56	—	7	14	16	14	—	—	51
	1876	6	87	137	119	79	32	—	460	15	103	120	120	78	29	—	465
	1877	—	52	181	181	170	50	—	634	—	96	122	111	102	30	—	461
	1878	2	24	69	15	—	—	—	110	3	6	15	11	—	—	—	35
	1879	—	20	27	28	18	—	—	93	—	8	11	11	11	—	—	41
	1880	—	5	15	11	8	—	—	39	—	8	18	9	9	—	—	44
	1881	—	12	17	17	4	—	—	50	—	4	5	9	4	—	—	22
	1882	—	6	26	8	17	—	—	57	—	1	7	7	9	—	—	24
	1883	—	10	25	23	19	—	—	77	—	10	17	18	14	—	—	59
	1884	1	31	43	48	15	—	—	138	6	21	33	38	15	—	—	113
Összesen — Zus.	9	254	555	471	343	82	—	1714	24	264	362	350	256	59	—	1315	
V.	1875	—	39	85	83	67	—	—	274	—	53	67	72	62	—	—	254
	1876	1	62	96	91	87	—	—	337	11	88	96	84	69	9	—	357
	1877	—	19	58	61	73	—	—	211	—	39	46	46	44	—	—	175
	1878	—	1	10	10	9	—	—	30	—	7	10	10	9	—	—	36
	1879	—	16	18	22	10	—	—	66	—	18	20	19	13	—	—	70
	1880	—	18	25	26	39	—	—	108	—	34	37	38	58	—	—	167
	1881	—	12	24	26	26	—	—	88	—	21	46	46	18	3	—	134
	1882	—	22	11	7	15	—	—	55	—	45	10	10	9	—	—	74
	1883	—	11	—	—	23	—	—	34	—	17	—	—	35	—	—	52
	1884	14	20	13	15	—	—	—	62	—	14	20	13	15	—	—	62
Összesen — Zus.	15	220	340	341	349	—	—	1265	11	336	352	338	332	12	—	1381	
VI.	1875	—	136	171	161	75	—	—	543	94	166	160	175	96	18	—	709
	1876	20	229	396	373	329	24	—	1371	144	355	400	361	321	40	—	1621
	1877	11	122	108	48	—	—	—	289	6	112	102	50	—	—	—	270
	1878	4	95	56	29	18	—	—	202	5	83	56	31	22	—	—	197
	1879	5	114	78	47	27	1	—	272	6	78	73	53	33	—	—	243
	1880	15	147	101	49	34	—	—	346	—	94	74	51	31	—	—	250
	1881	4	298	480	319	170	—	—	1271	—	333	347	317	310	21	—	1323
	1882	5	332	254	194	127	25	—	987	—	245	240	193	140	—	—	818
	1883	18	397	381	319	263	—	—	1378	13	329	302	269	226	—	—	1139
	1884	14	452	437	337	318	9	—	1567	15	420	337	277	207	11	—	1267
Összesen — Zus.	96	2372	2462	1876	1361	59	—	8226	283	2215	2091	1777	1386	90	—	7842	
VII.	1875	2	86	101	51	38	—	—	278	49	131	121	59	50	—	—	410
	1876	9	163	166	99	43	—	—	480	93	121	126	67	42	—	—	449
	1877	—	41	44	51	—	—	—	136	28	59	22	38	—	—	—	147
	1878	1	41	22	—	—	—	—	64	6	27	19	—	—	—	—	52
	1879	—	32	56	24	10	—	—	172	—	56	36	20	13	—	—	125
	1880	3	59	21	—	—	—	—	83	—	45	14	—	—	—	—	59
	1881	—	105	83	40	21	—	—	249	17	143	101	30	21	—	—	312
	1882	—	156	70	46	30	—	—	302	29	99	69	47	29	—	—	273
	1883	2	197	130	30	—	—	—	359	—	126	94	7	—	—	—	227
	1884	—	321	320	120	48	—	—	809	—	246	293	125	57	—	—	721
Összesen — Zus.	17	1251	1013	461	190	—	—	2932	222	1053	895	393	212	—	—	2775	
VIII.	1875	1	134	103	77	66	—	—	381	—	152	103	72	64	—	—	391
	1876	16	193	114	73	52	27	—	475	19	195	131	98	62	43	—	548
	1877	13	134	67	49	11	—	—	274	15	149	77	62	2	—	—	305
	1878	4	118	46	25	17	—	—	210	—	77	24	14	13	—	—	128
	1879	—	33	22	8	—	—	—	63	2	30	12	5	—	—	—	49
	1880	—	143	58	16	7	—	—	224	—	104	38	12	7	—	—	161
	1881	—	84	7	4	—	—	—	95	—	47	2	—	—	—	—	49
	1882	—	215	57	47	6	—	—	325	—	98	37	16	—	—	—	151
	1883	7	324	118	46	24	—	—	519	9	214	97	39	14	—	—	373
	1884	—	338	130	62	—	—	—	530	—	168	100	58	—	—	—	326
Összesen — Zus.	41	1716	722	407	183	27	—	3096	45	1234	621	376	162	43	—	2481	

11. sz. tábla. (Vége.)

11. Tabelle Nr. 10 (Schluss.)

Kerület <i>Bezirk</i>	Év <i>Jahr</i>	Szobák száma és fekvése előszobák nélkül <i>Zahl und Höhenlage der Zimmer (ohne Vorzimmer)</i>							Utczaí ablakok száma és fekvése <i>Zahl und Höhenlage der Gassenfenster</i>								
		pincebelen <i>Im Keller</i>	földszint <i>Parterre</i>	I	II	III	IV	padláson <i>Boeden</i>	Összesen <i>Zusammen</i>	pincebelen <i>Im Keller</i>	földszint <i>Parterre</i>	I	II	III	IV	padláson <i>Boeden</i>	Összesen <i>Zusammen</i>
				emeleten — <i>Stock</i>								emeleten — <i>Stock</i>					
IX.	1875	—	42	20	—	—	—	—	62	—	42	8	—	—	—	—	50
	1876	—	142	116	100	64	—	—	422	3	129	103	92	64	—	—	391
	1877	—	33	—	—	—	—	—	33	—	16	—	—	—	—	—	16
	1878	—	51	3	2	—	—	—	56	—	7	—	—	—	—	—	7
	1879	2	50	7	—	—	—	—	59	—	48	7	—	—	—	—	55
	1880	—	58	25	14	—	—	—	97	2	42	19	9	—	—	—	72
	1881	—	63	—	—	—	—	—	63	—	29	—	—	—	—	—	29
	1882	—	87	18	6	—	—	—	111	—	38	23	7	—	—	—	68
	1883	4	184	55	41	12	—	—	296	6	120	64	43	7	—	—	240
1884	1	164	48	18	—	—	—	231	6	94	30	5	—	—	—	135	
Összesen — <i>Zus.</i>	7	874	292	181	76	—	—	1430	17	565	254	156	71	—	—	1063	
X. és kültelek und Pester Extravillan	1875	2	51	35	—	—	—	—	88	3	41	35	—	—	—	—	79
	1876	—	15	—	—	—	—	—	15	—	16	—	—	—	—	—	16
	1877	4	130	63	8	—	—	—	205	—	103	63	20	—	—	—	186
	1878	—	65	—	—	—	—	—	65	—	48	—	—	—	—	—	48
	1879	—	42	7	—	—	—	—	49	—	19	3	—	—	—	—	22
	1880	—	73	1	—	—	—	—	74	—	79	—	—	—	—	—	79
	1881	1	110	22	6	—	—	—	139	—	55	23	7	—	—	—	85
	1882	—	133	42	5	—	—	—	180	—	97	27	—	—	—	—	124
	1883	24	387	75	36	—	—	—	522	24	283	67	—	—	—	—	374
1884	—	235	74	30	—	—	—	339	—	121	26	10	—	—	—	157	
Összesen — <i>Zus.</i>	31	1241	319	85	—	—	—	1576	27	862	244	37	—	—	—	1170	
Összesen Pest <i>Zusamm. Pest</i>	1875	5	495	530	393	259	—	—	1682	146	592	508	394	286	18	—	1944
	1876	52	891	1025	855	654	83	—	3560	285	1007	976	822	636	121	—	3847
	1877	28	531	521	398	254	50	—	1782	49	574	432	327	148	30	—	1560
	1878	11	395	206	81	44	—	—	737	14	255	124	66	44	—	—	503
	1879	7	357	215	129	65	1	—	774	8	257	162	108	70	—	—	605
	1880	18	503	246	116	88	—	—	971	2	406	200	119	105	—	—	832
	1881	5	684	633	412	221	—	—	1955	17	632	524	409	353	24	—	1959
	1882	5	1001	478	313	195	25	—	2017	29	623	413	280	187	—	—	1532
	1883	55	1510	734	495	341	—	—	3185	52	1099	641	376	296	—	—	2464
1884	30	1561	1055	630	381	9	—	3676	27	1084	839	526	294	11	—	2781	
Összesen — <i>Zus.</i>	216	7928	5703	3822	2502	168	—	20339	629	6529	4819	3427	2419	204	—	18027	
Budapest <i>Budapest</i>	1875	9	565	564	393	259	—	—	1790	152	651	533	394	286	18	—	2034
	1876	54	1049	1120	937	697	83	—	3940	288	1181	1111	943	700	121	—	4344
	1877	33	705	574	418	254	50	—	2034	57	745	519	364	148	30	—	1863
	1878	12	505	242	81	44	—	—	886	14	365	160	66	44	—	—	649
	1879	10	472	250	140	65	1	—	938	8	356	205	127	70	—	—	766
	1880	27	617	290	135	102	—	—	1171	21	495	248	138	124	—	—	1026
	1881	21	837	658	424	221	—	—	2161	34	755	592	435	361	32	—	2209
	1882	24	1215	507	327	195	25	—	2298	35	697	425	292	187	—	—	1636
	1883	66	1746	840	515	341	—	—	3508	64	1190	673	394	296	—	—	2617
1884	35	1772	1188	666	412	9	—	4082	37	1227	922	566	324	11	—	3087	
Összesen — <i>Zus.</i>	291	9483	6233	4036	2590	168	—	22808	710	7662	5388	3719	2540	212	—	20231	
Lebontott Es wurden demolirt	1875	4	85	17	16	—	—	—	122	—	60	13	9	—	—	—	82
	1876	3	228	141	39	—	—	—	411	3	194	117	48	—	—	—	362
	1877	1	231	175	61	9	—	—	477	—	145	66	26	—	—	—	237
	1878	2	116	49	—	—	—	—	167	—	32	—	7	—	—	—	39
	1879	2	117	32	26	8	—	—	185	3	60	—	—	—	—	—	63
	1880	4	78	9	—	—	—	—	91	1	50	12	—	—	—	—	63
	1881	—	143	8	—	—	—	—	151	—	103	16	—	—	—	—	124
	1882	12	69	43	—	—	—	—	124	5	42	55	—	—	—	—	102
	1883	—	172	38	14	2	—	—	226	—	94	34	14	—	—	—	142
1884	—	118	78	31	—	—	—	227	—	133	86	39	—	—	—	258	
Összesen — <i>Zus.</i>	28	1357	590	187	19	—	—	2181	12	918	399	143	—	—	—	1472	

A felől, melyik kerületben dominált leginkább az udvari szobák építése, az alábbi felsorolás nyújt felvilágosítást, a melyből ugyanis kiténik, hogy a r á n y l a g legkevesebb udvari szoba szokott épülni az I. kerületben és a Lipótvárosban, legtöbb pedig a Józsefvárosban és Ó-Budán. Tett ugyanis az újból keletkezett

	utcai szobák s z á m a	udvari szobák	100 utcai szobára jut hány udvari
I. ker.	287	181	63
V. »	681	584	86
VI. »	4,013	4,213	105
II. »	470	551	117
IV. »	744	970	130
IX. »	611	819	134
VII. »	1,246	1,686	135
VIII. »	1,152	1,944	169
III. »	105	177	169

A szobáknak emelet szerinti eloszlását (de itt már csak a lakszobákat tekintve és az előszobákat számon kívül hagyva) a 11. számú tábla mutatja, melynek adatai szerint keletkezett az utolsó tíz év alatt:

Pinczében	291
Földszint	9,483
I. emeleten	6,233
II. emeleten.....	4,036
III. emeleten	2,590
IV. emeleten	168
Padlásan	7

A mi különösen a pinczeszobákat illeti, azok — hála a hatóság e tekintetben gyakorolt szigorú felügyeletének — már csak nagyon csekély számban keletkeznek, s míg az előbbi években az összes szobáknak egy tizenketted része volt még pinczeszoba, addig jelenleg már csak egy vagy két század része az, mint ez a 11. számú táblán évről-évre figyelemmel kísérelhető.

A 10. számú tábla felvilágosítást nyújt a szobák mellett épült egyéb lak- és épületrészek felől is, kimutatván, hány alkov, hány konyha, éléskamra, bolt, műhely, raktár, istálló, szin és mosókonyha épült minden egyes évben, minden egyes kerületben. Az egész évtized végszámaira szorítkozván, a következő számadatokat találjuk:

Épült: 1875—84-ig

	Budai oldal	Pesti oldal	Összesen
Alkov.....	97	1,362	1,459
Konyha	1,026	8,203	9,229
Éléskamra	486	4,128	4,614
Bolt	77	1,393	1,470
Műhely	46	595	641
Raktár	93	1,371	1,464
Istálló.....	93	545	638
Szin	45	237	282
Mosókonyha	76	578	654
Összesen	2,039	18,412	20,451

Végül tekintettel arra, hogy az utcák physiognomiájának elváltozása a keletkezett házak számából mégis kevésbé tűnik ki, mint sem történhetnék ez, ha az utcára szolgáló ablakok számát vizsgáljuk: ide állitunk még az utcái ablakokra vonatkozó és a 11. sz. táblából meritett pár számadatot. A lefolyt tiz év alatt Budapesten összesen 20,231 új ablak nyilt meg az utcára, közülök:

Pinczében	710
Földszint	7,662
I. emeleten	5,388
II. emeleten	3,719
III. emeleten	2,540
IV. emeleten és padláson	212
Összesen	<u>20,231</u>

Az egyes kerületekre pedig következőleg oszlott el ezen új utcái ablakok száma:

I. kerület	641	3·2 %
II. kerület	1,129	5·6 »
Ó-Buda	275	1·3 »
Budai kültelek	159	0·8 »
Budai oldal	<u>2,204</u>	<u>10·9 %</u>
Belváros'	1,315	6·5 »
Lipótváros	1,381	6·8 »
Terézváros	7,842	38·8 »
Erzsébetváros	2,775	13·7 »
Józsefváros	2,481	12·3 »
Ferenczváros	1,063	5·2 »
Kőbánya és pesti kültelek	1,170	5·8 »
Pesti oldal	<u>18,027</u>	<u>89·1 %</u>
Összesen	<u>20,231</u>	<u>100·0 %</u>

NEGYEDIK FEJEZET.

Építkezési költségek.

Minden egyes épület felülvizsgálásánál az építési felügyelő urak bejelentik egyuttal azon költséget is, melybe az illető épület előállítására tényleg került, illetve becslésük szerint kerülhetett.

Ezen adatok igen érdekes anyagot nyújtanak, úgy az építkezési tevékenység gazdasági jelentőségének méltánylására, valamint annak felismerésére is, vajjon az építkezési költségek az idők folyamában mikép változtak. Az illető adatok a 12. sz. táblán vannak összeállítva. A lefolyt tíz év alatt mindössze 73 $\frac{1}{2}$ millió forint fordított a fővárosban magán- és nyilvános építkezésekre. Az évtized elejére esik azon 1873-ki gazdasági válsággal kezdődő kedvezőtlen korszak, mely alatt az építkezési tevékenység legmélyebb pontját érte el. Az 1875., 1876. és 1877. években az építkezési tevékenység ugyan még némileg folyt, a mennyiben az előbbi években megkezdett nagyobb építkezések befejezendők valának és így ezen három év alatt még 25 millió forint fordított építkezésekre. Ámde a rákövetkező három évben már csak 2—3 millió forint között ingadozott a fővárosi lakosság építkezési budgetje. A 81. és 82-es évben ezen összeg lassan hat millió fortra emelkedik; de az ez években megindult számosabb építkezés következtében az utolsóelőtti évben már a kilenczefél milliót éri el, míg az utolsó évben (1884) egyszerre 20 millióra szökkent fel. A következőkben közöljük az egyes évek összegeit kerekszámokban, a budai és pesti oldal külön választásával:

	Budai oldal frt	Pesti oldal frt	Összesen frt
1875	447,000	5.975,000	6.422,000
1876	1.291,000	10.786,000	12.077,000
1877	303,000	6.406,000	6.909,000
1878	257,000	1.906,000	2.163,000
1879	288,000	2.097,000	2.385,000
1880	423,000	2.750,000	3.173,000
1881	931,000	4.922,000	5.853,000
1882	791,000	5.294,000	6.085,000
1883	1.028,000	7.514,000	8.542,000
1884	2.049,000	17.859,000	19.908,000
Összesen ...	8.008,000	65.509,000	73.517,000

Ezen 73¹/₂ millió frtból 43¹/₂ millió fordítottott lakházak építésére és 30 millió nyilvános épületekre, gyárakra, indóházakra, stb.

Miképen oszlik el az egész 73¹/₂ milliónyi költség az egyes kerületekre, az a tiz év mindegyikéről a 12. sz. tábla tartalmából kivethető. E helyütt csakis arra szorítkozunk, hogy a tiz évi kiadásokat egybefoglaljuk, melyek szerint az egyes kerületek beltelkeire 1875—84-ig a következő összegek fordítottak:

Ó-Budára	1.228,000
I. kerületre	1.360,000
II. kerületre	3.031,000
Lipótvárosra.....	3.514,000
Belvárosra	5.608,000
Ferencvárosra.....	6.931,000
Erzsébetvárosra	8.992,000
Józsefvárosra	11.216,000
míg az oroszlátrész t. i. nem kevesebb mint	24.883,000
az Andrassy (Sugár) utat magában foglaló Terézvárosra jut,	
Azonfelül kiadatott a budai kültelkekre	2.390,000
Kőbánya és a pesti kültelkekre	4.364,000
Összesen.....	73.517,000

Tudomással birván arról, mily összegek fordítottak építkezésekre és hány épület keletkezett, közel fekszik a kívánság, hogy ezen két körülmény egybehasonlítása által oly általános átlagokra jussunk, melyek kimutatják, átlag mennyibe került egy-egy új épületnek vagy legalább egy-egy új lakháznak előállítási költsége. Előrelátható, hogy ilyen átlagoknál nagymérvű ingadozások várhatók és hogy azok szerfelett módosulandnak a szerint, a mint valamely évben több földszinti vagy több emeletes ház, több munkás lakház vagy több palota épült, stb.; mindazonáltal az ily átlagok — a mint azok a 13 sz. táblán kerületenkint vannak egybeállítva — mégis birnak némi fontossággal. Míg t. i. az építkezések számára vonatkozó statisztikai adatok ezen tevékenységet csak quantitativ oldaláról jellemzik, az említett átlagok lehetővé teszik, hogy annak qualitativ jelentőségéről is némi itéletet képezhessünk magunknak. Ezen adatok alapján ugyanis be kell látnunk, hogy a fővárosban az építkezési tevékenység nem mennyiségileg, hanem minőségileg az 1876. évben érte el tetőpontját, a midőn ugyanis egy-egy újból előállított lakház nem kevesebb mint 62,000 frt építkezési költséget képviselt, a míg a valóságos mélypont az 1878—80. évek alatt állt be, a midőn ugyanis csak átlagban 13—20,000 frt között ingadozó lakházak állítottak elő. Az 1884-dik évben egy-egy új lakház értéke ismét a 29,000 frtot tti meg; azonban nem lehet állítani, mintha az utolsó években a viszonyok állandó javulást mutatnának: mert míg 1881-ben az átlag 38,000 frtot ért vala el, a reá következő 1882. évben már 10,000 forinttal csökkent és azóta egy fokon maradt.

Gyakorlati szempontból sokfelé fog érdeket kelteni annak kimutatása, mikép változott egy beépített □m. beépítési költsége az utolsó évek alatt. Az alábbi kimutatás ezen átlagköltség 15 évi indadozásait mutatja ki,*) és pedig természetesen külön-külön

*) És pedig az első három évben csak Pestre, a többi években pedig egész Budapestre.

Kimutatás az 1875—1884. évi építési költségekről.

Ausweis über die im Jahrzehnt 1875—1884 verwendeten Baukosten.

Kerület Bezirk	Év Jahr	Lakházak — Wohnhäuser					földszin- tes Ebenerde Häuser	I. Új épületek — Neubauten				II. Toldalék- építkezések II. Zubauten		III. Áttalaktások és emelvényrakások Auf- und Um- bauten		Összes építkezések Sammliche Bauten
		emeletes — stock hohe Häuser				összesen Zusammen		Új és toldalék- építkezés együtt Neu- u. Zubauten zusammen		Összesen lak- házak Wohnhäuser zu- sammen	Egyéb építkezések Sonstige Bauten					
		I.	II.	III.	IV.			Összesen építkezések Auf- und Um- bauten	Összesen építkezések Sammliche Bauten							
I.	1875	21020	5400	—	—	—	26420	12750	39170	450	39620	4300	43920			
	1876	15785	—	96500	—	—	112285	23012	140297	8576	148873	7648	156521			
	1877	9625	36075	—	—	—	9625	78957	88582	2509	91091	13422	104513			
	1878	12785	46360	45584	—	—	48860	1800	50660	—	50660	30350	81010			
	1879	7285	14800	—	—	—	99239	3710	102939	954	103893	42545	146438			
	1880	11540	—	—	—	—	26340	25741	52081	—	52081	21156	73237			
	1881	1216	—	—	—	—	1216	10465	11681	—	11681	347208	358889			
	1882	67970	7210	—	—	—	75180	7530	82710	1525	84235	7110	91345			
	1883	16610	6200	—	—	—	22810	17009	39819	660	40479	91000	131479			
	1884	11250	57780	—	—	—	69030	67740	136770	970	137740	84400	172140			
Összesen — Zusammen		175086	173825	142084	—	—	490995	253714	744709	15644	760353	589139	1359492			
II.	1875	44170	40150	—	—	—	84320	12040	96360	1260	96360	161600	257960			
	1876	20772	4204	31050	162872	—	218898	41034	299932	—	261192	759196	1029388			
	1877	22320	14100	45760	—	—	82180	25721	107904	22595	130499	10361	140860			
	1878	18150	25270	—	—	—	43420	28102	71522	9265	80787	2400	83187			
	1879	17820	—	—	—	—	17820	9616	27436	11680	39116	—	39116			
	1880	13950	—	—	93800	—	107750	14454	122204	3960	126164	8650	134814			
	1881	44085	15480	54600	—	—	114165	10465	124630	1125	125755	100405	226160			
	1882	30264	—	—	—	—	30264	38065	68329	23630	91959	20990	112949			
	1883	50920	—	277000	—	—	327920	27320	355240	5605	360845	144000	504845			
	1884	35600	29200	249500	—	—	314300	19060	333360	—	333360	177557	510917			
Összesen — Zusammen		298051	128404	657910	256672	—	1341037	225580	1566917	79120	1646037	1385159	3031196			
III.	1875	11815	14000	—	—	—	25815	11085	36900	—	36900	—	36900			
	1876	22612	—	—	—	—	22612	7425	30037	—	30037	14703	44740			
	1877	7000	—	—	—	—	7000	12764	19764	—	19764	128965	148729			
	1878	19800	—	—	—	—	19800	13910	33710	8725	42435	—	42435			
	1879	12510	—	—	—	—	12510	12177	24687	—	24687	51550	76237			
	1880	28000	—	—	—	—	28000	16105	44105	—	44105	99410	148515			
	1881	4064	—	—	—	—	4064	13055	17119	—	17119	146256	163375			
	1882	11520	—	—	—	—	11520	23110	34630	—	34630	14135	148705			
	1883	30800	—	—	—	—	30800	39490	70290	7510	77800	127170	204970			
	1884	21500	—	—	—	—	21500	63412	84912	—	84912	133145	218057			
Összesen — Zusammen		169621	14000	—	—	—	183621	212533	396154	16255	412389	815334	1227723			

1875	11715	12996	24711	24711	108361
1876	5100	5750	17690	17690	69409
1877	9020	3600	12620	12620	108054
1878	5940	7525	13465	13465	50355
1879	640	—	640	640	26781
1880	—	6342	6342	9892	71177
1881	9295	—	9295	9295	173507
1882	32750	5160	37910	37910	399904
1883	36810	23660	60470	60470	437814
1884	24650	7330	67240	67240	186805
<i>Zusammen</i>	135920	72363	250333	254333	1147730
Összesen	41600	4050	4050	2135515	2389948
1875	88720	48871	197141	197591	249550
1876	64269	82221	447956	457792	832266
1877	47965	121045	228870	253974	248782
1878	56675	51337	169357	18430	69140
1879	38255	25503	155702	168336	256987
1880	53490	62042	224732	232242	288572
1881	58660	33985	162725	163850	767436
1882	142504	73865	223579	248731	542139
1883	135140	107479	525819	539594	790873
1884	93000	158042	622282	623252	1028099
<i>Zusammen</i>	778678	764990	2958163	3073212	2048844
Összesen	357829	115049	115049	4935147	8008359
1875	—	182900	182900	273900	831000
1876	23520	355615	43980	1123365	1104900
1877	—	51744	1629737	12500	705940
1878	34440	1143355	7020	1642237	1829305
1879	—	54000	34440	62000	1642237
1880	—	—	31170	127610	50800
1881	—	—	84712	62300	178410
1882	—	82800	37800	147012	147012
1883	—	41910	82800	47800	47800
1884	—	44700	25720	120800	120800
<i>Zusammen</i>	57960	136896	129690	144180	86354
Összesen	57960	136896	266586	27400	144180
1875	—	182900	182900	273900	831000
1876	12800	383700	468900	595650	598400
1877	—	580844	689524	747024	1158424
1878	—	397500	—	16000	414850
1879	20000	40500	40500	52500	52500
1880	—	65780	96160	119020	168870
1881	—	189530	189530	209530	260750
1882	—	129404	7600	229838	246658
1883	—	109200	133880	159880	168000
1884	—	13800	13800	39800	175880
<i>Zusammen</i>	41314	121935	121935	121935	104855
Összesen	48475	106260	397110	2688677	825460

Budai kültelek
Ofner Extravillan

Összesen Buda
Zusammen Ofen

IV.

V.

Összesen — *Zusammen*

12. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 12. (Schluss.)

Kerület Bezirk	Év Jahr	Lakházak — Wohnhäuser				I. Új épületek — I. Neubauten			II. Toldalak- építkezések II. Toldalek- epitkezések			III. Átalakítások és emelvényrakások Auf- und Um- bauten			Összesen lak- házak Wohnhäuser zu- sammen	Egyéb építkezések Sonstige Bauten	Összes építkezések Sämtliche Bauten
		I. Új épületek — I. Neubauten		emeletes — stockhohe Häuser		II. Toldalak- építkezések II. Toldalek- epitkezések		Új és toldalak- építkezés együtt Neu- u. Zubauten		III. Átalakítások és emelvényrakások Auf- und Um- bauten		Összesen lak- házak Wohnhäuser zu- sammen					
		I.	II.	III.	IV.	összesen Zusammen		Új és toldalak- építkezés együtt Neu- u. Zubauten		III. Átalakítások és emelvényrakások Auf- und Um- bauten		Összesen lak- házak Wohnhäuser zu- sammen					
		földszin- tes Eben- erdige Häuser															
VI.	1875	82880	262360	574433	—	966873	30000	996873	62566	1059439	283376	1342815					
	1876	24994	120365	2202348	346800	2889707	33347	916054	20000	2936054	200401	3136455					
	1877	33164	123040	—	—	378598	8660	384558	3600	388158	1982317	2370475					
	1878	82412	71310	94250	—	324492	8000	334492	61500	395992	179393	573385					
	1879	23168	37840	134120	—	292298	112810	408108	36040	444148	186860	631008					
	1880	121190	176685	404490	—	815925	51470	857395	—	857395	51470	908865					
	1881	75164	223520	261170	—	2668824	22362	2689886	—	2689886	359678	3049364					
	1882	61050	210110	398512	498240	2149170	82900	2232070	61000	2293070	120427	2413497					
	1883	124286	364232	337350	2576910	3409778	32654	3431432	15000	3446432	19570	3466002					
	1884	171520	363125	457570	249830	3215960	159950	3375910	114660	3490570	3498208	6988778					
Összesen — Zusammen		764148	1773107	2407106	11048694	17087925	538653	17626578	374566	18000944	6881700	24882644					
VII.	1875	36950	161865	84382	—	682997	85741	768738	2000	770738	94404	865142					
	1876	82213	15976	346734	—	545623	197914	743537	59909	803446	102382	905828					
	1877	22545	—	155774	—	178319	55248	233567	26550	260417	100989	361406					
	1878	23040	6000	—	—	29040	16185	45225	20400	65225	6300	71925					
	1879	18472	—	99900	—	183872	78906	262778	11550	274328	100080	374408					
	1880	36080	—	65500	—	36080	15750	51830	6320	115450	83805	199255					
	1881	85059	147425	75400	—	481484	42950	524434	14000	538434	295550	833984					
	1882	67826	120380	—	—	403456	219214	622670	34460	657130	29920	687050					
	1883	104908	180520	52000	—	337428	195540	530968	13400	544368	125987	670355					
	1884	375659	414862	138955	—	1042696	150447	1193143	223390	1417133	2605860	4022993					
Összesen — Zusammen		863752	1047028	671171	1348554	3920995	1055895	4976890	4701179	5447069	3545277	8992346					
VIII.	1875	81183	124770	80006	—	763653	138625	902278	41570	943848	663405	1607253					
	1876	51106	76380	97350	678970	1323306	819500	1642806	—	1642806	625750	2268556					
	1877	46095	42200	95000	—	2502495	86745	337240	30840	368080	782260	1150340					
	1878	99620	56300	175000	—	330920	94410	423330	2000	427330	338550	765880					
	1879	20740	—	27600	—	48340	41190	89530	13200	102730	52610	155340					
	1880	97390	51200	70000	—	269190	81150	350340	14880	365220	376890	742110					
	1881	73270	24000	—	—	97270	59630	156900	5000	160900	134340	296240					
	1882	129990	79150	50000	—	259140	296410	555550	4800	560350	53430	613780					
	1883	110870	84950	163800	—	445720	347502	793222	48690	841912	283520	1125432					
	1884	195010	93050	180100	—	468160	292925	761085	41150	802235	1689120	2491355					
Összesen — Zusammen		904774	632000	1078850	678970	4256194	1758087	6014281	202130	6216411	4999875	11216286					

IX.	1875	6125	29700	—	—	35825	74325	110150	13580	123730	85450	209180
	1876	45698	—	487400	—	854128	153630	1009758	2800	1012558	221945	1234503
	1877	16800	—	—	—	16800	23923	40723	—	40723	20400	61123
	1878	—	—	7650	—	7650	63087	70737	4658	75395	9580	84975
	1879	25800	—	—	—	25800	58880	84680	16600	101280	438510	539790
	1880	10874	—	58680	—	69554	37079	106633	19900	126533	191048	317581
	1881	38440	—	—	—	38440	46438	86478	1600	86478	118426	204904
	1882	39380	—	76200	—	115580	77360	192940	800	193740	723164	916904
	1883	82516	59760	153900	63000	359176	87762	446938	—	446938	2800	443738
	1884	56900	44190	—	—	101090	201854	302944	500	303444	2609105	2912549
		322533	133650	617460	550400	1624043	826338	2459381	60438	2510819	4420428	6931247
Összesen — Zusammen	1875	43340	90746	—	—	134086	35008	169094	—	169094	77625	246719
	1876	6280	—	—	—	6280	3440	9720	—	9720	243380	253100
	1877	54270	62600	—	—	116870	46786	163656	5480	169136	236778	405914
	1878	77174	5340	—	—	82514	9225	91739	900	92639	84384	176973
	1879	31726	7000	—	—	38726	14700	53426	—	53426	27475	80901
	1880	95348	4800	—	—	100148	31152	131300	1500	132800	144994	277794
	1881	34814	—	17280	—	52094	40050	99144	7120	99264	66262	165326
	1882	124860	24500	—	—	149360	20570	169930	8000	177930	222354	400284
	1883	302951	32200	—	—	335151	37345	372496	9300	381796	1131645	1513441
	1884	182320	74410	—	—	398520	37257	435507	500	436007	407622	843629
		953083	301596	158800	—	1413479	275533	1689012	32300	1721812	2642469	4364231
Összesén — Zusammen	1875	214798	489961	511942	2018533	3235234	363669	3598933	337466	3936399	2038010	5974409
	1876	211291	249041	1464085	4073926	7665113	769951	8134764	140209	8274973	2511198	10786171
	1877	172874	227340	494412	1635855	2958599	228382	3186981	95270	3282251	3124094	6406345
	1878	282246	173390	126670	269250	551556	222077	1073633	163458	1237091	668957	1906045
	1879	119906	64840	193270	353800	731816	347578	1079394	162550	1241944	855385	2097329
	1880	360882	232685	212840	664020	1470427	250401	1720228	129900	1850728	899427	2750155
	1881	309581	394945	436650	2409974	3551150	223530	3774680	155720	3930400	991056	4921456
	1882	447786	434140	675822	1196508	3252496	696454	3948950	160780	4109730	1184019	5293749
	1883	738831	721662	629850	2848410	4938753	717603	5656356	189070	5845426	1668377	7513803
	1884	981409	1005312	971281	2277155	5484987	972123	6457110	408200	6865310	10994080	17569390
		3839604	3993816	5716822	17747431	33840131	4791498	38631629	1942623	40574252	24934603	65508655
Összesen — Zusammen	1875	303518	549511	511942	2018533	3383504	412570	3796074	337916	4133990	2287560	6421550
	1876	275560	260085	1591635	4236798	7573084	851872	8582720	150045	8732765	3344464	12077229
	1877	220539	241940	540172	1635855	3066424	349427	3415851	120374	3536225	3372876	6909101
	1878	338921	234735	126670	269250	969576	273414	1242990	181948	1424938	738097	2163035
	1879	158161	111200	23884	353800	862015	373081	1235096	175184	1410280	975621	2385901
	1880	414372	247485	212840	757820	1632517	313043	1945560	137410	2082970	1089928	3172898
	1881	368241	410425	491250	2409974	3679890	257515	3937405	156845	4094250	178492	5852742
	1882	590290	441350	675822	1196508	3042210	770319	4172229	185936	4385464	1726158	6084622
	1883	873971	727862	906850	2848410	5357093	820152	6182175	202845	6385020	2156882	8541902
	1884	1074409	1127052	1220781	2277155	5949227	1130165	7079392	409170	7438562	12419672	19908234
		4618282	4351645	6516816	18004103	36033304	5556488	41589702	2057672	43647464	29869750	73517214
Összesen — Zusammen												
Budapest — Budapest												

X.

és kültelek
u. Fester Extrav. Ulan

a földszinti, I., II., III. és IV. emeletes lakházakról. Kiténik e felsorolásból, hogy legdrágább volt az építkezés 1872—73 években, legolcsóbb 1878-ban. Ezen évtől fogva ismét tetemes drágulás állott be az építkezésben. Így pl. a földszinti házaknál egy-egy □ m. alapterület beépítése 33-ról 44 frtra, tehát egy teljes harmadrészszel emelkedett; az emeletes házaknál az átlagos költség szintén emelkedett (pl. I. em. házaknál 61 frtról 80 frtra, II. emeletes házaknál 115 frtról 124 frtra, III. emeletes házaknál 136 frtról 175 frtra); a drágulás mérve azonban ez épületeknél azért nem ítéhető meg oly egyszerűen, mivel a nagyobb költségek részben a díszesebb építkezés rovására volna irandó.

Egy-egy négyszög méter alap beépítési költsége volt (az újból épült lakházak után számítva):

	Földszint	I. em.	II. em.	III. em.	IV. em.
1871	46	85	121	157	250
1872	59	93	128	180	276
1873	46	90	148	195	268
1874	42	83	119	219	273
1875	39	74	120	179	—
1876	36	89	137	171	298
1877	35	76	131	171	242
1878	33	61	115	136	—
1879	33	67	124	145	—
1880	36	81	108	177	—
1881	37	85	123	186	—
1882	38	70	125	172	320
1883	36	90	112	190	—
1884	44	80	124	175	*)

Az egy-egy négyszög méter beépítési költségének ingadozásait egyrészt az építési módor, az épületre fordított kisebb vagy nagyobb dísz határozván meg, másrészt pedig az építkezési anyagok és munkabérek egységárai, az utóbbiak ingadozása nemcsak az építkezési, de a fogyasztási és munkabér-statisztika szempontjából is nagy becsesel bírván, ezeknek jelenlegi magasságáról a 14. sz. táblán részletes felvilágosítást nyújtunk, egybehasonlítván ez adatokat egyuttal azon hasonló adatokkal, miket e tekintetben már tizenhárom évvel ezelőtt közöltünk vala. **)

Összehasonlításunk kiterjed: I. Nyers (kő, fa stb.) anyagokra, II. munkabérekre és III. megmunkált anyagokra (ugymint kőműves, kövező, üveges, bádogos, mázoló, asztalos, lakatos és palafedő munkákra).

Az eredmény azt mutatja, hogy az árak jelenleg lényegesen alacsonyabbak és hogy a leszállítás nem annyira a munkabérek, mint inkább a nyersanyag olcsóságának tulajdonítandó. Így például került:

*) Csak egy 4 emeletes ház épült.

***) Az 1871-diki árak még a régi mértékre vonatkoznak, míg az 1884-diek a méter-rendszerre. Az előbbi adatok átszámításánál, tekintettel arra, hogy ily árak mindig bizonyos fokig ki szoktak kerekítettetni, hol a méreteknben, hol a pénzértékben, csekély pótlásokat kellett tennünk.

Egy-egy újból épült lakháznak átlagos építkezési költsége 1875—1884.

Durchschnittlicher Bauwerth je eines neuerbauten Wohnhauses, 1875—1884.

Év Jahr	kerület — Bezirk		III.	Budai kültetek Ofner Exrav.	Összesen Buda Zusammen Ofen	k e r ü l e t — B e z i r k									X. és pesti kültetek X. u. Pester Exrav.	Összesen Pest Zusammen Pest	Budapest
	I.	II.				IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.						
1875	*8807	12046	*6454	*2929	8236	*91450	93780	74375	45533	38183	*11942	12189	46887	38891			
1876	*37428	31291	*7537	*5970	24882	98126	112280	92990	20208	66165	77648	2093	67570	62346			
1877	*9625	*27393	*7000	*3007	13478	14747	*99375	26880	*44580	16700	*16800	6493	44158	40886			
1878	*12215	*14473	*6600	*2970	9835	*34440	*40500	19205	5808	17417	*7650	4854	18960	13282			
1879	16538	*8910	*6255	*640	11836	*54000	*42890	32811	*30645	6042	*8600	2979	17424	16264			
1880	*13170	*35917	*14000	—	23156	—	*94765	35040	*18040	10768	13911	5271	19348	19669			
1881	*1216	22833	*4064	*9295	16092	*82800	*66119	76195	26749	8106	3844	4341	39457	37550			
1882	15036	*10088	*3840	4095	7879	*41910	*44627	65126	28818	10797	23116	6789	32348	28117			
1883	*5703	40990	4400	6135	16734	*44700	*6900	75617	17759	19379	19954	5985	30114	28344			
1884	*23010	52383	*7167	6601	22107	*45632	*60967	73090	24826	14630	7221	9051	30204	29452			

*) A csillaggal jelölt átlagok nem tekinthetők mérvadónak, mivel azok kevés (ötnél is kevesebb) esetből szármítottak.

**) Die mit Sternchen bezeichneten Durchschnitte sind nicht massgebend, weil dieselbst die Anzahl der Fälle weniger als fünf betrug.

	1871-ben	1884-ben
1 köbméter sóskúti kő	47 frt 50 krba	42 frt 25 krba
1000 darab tégl	30 » — »	22 » — »
1 köbméter homok	1 » 90 »	1 » 60 »
1 » mész	11 » — »	9 » 50 »

Felemlitendő azonban, hogy a puha épületfa és a tölgyfa ma jóval drágább, mint 13 évvel ezelőtt.

A munkabérek, mint említők, ugyan szintén alábbszállottak, de csak csekély mérvben. — Ime néhány példa:

	1871-ben	1884-ben
kőműves napibére	2 frt 20 kr.	2 frt — kr.
férfi napszámos napibére	1 » 10 »	1 » — »
nő » »	— » 75 »	— » 65 »
építési asztalos »	2 » 20 »	1 » 80 »
ácslegény »	2 » — »	1 » 90 »

Ugyanaz tapasztalható azon munkákról, melyek egyúttal anyag megmunkálásával vagy anyagfogyasztással járnak. Ezekből a következőket emeljük ki:

	1871-ben	1884-ben
1 köbméter téglafalazat előállítás	9 frt 50 kr.	8 frt 40 kr.
1 négyszög méter közönséges tüveg bevágása	1 » 40 »	1 » 20 »
1 négyszög méter háromszoros mázolás	— » 60 »	— » 60 »
1 » » » fa-utánzással	1 » — »	— » 90 »
1 egyszárnyú szobaajtó vasalása	6 » — »	5 » — »

Mint ez egységárból kitűnik, jelenleg jóval olcsóbban építhetni, mint az 1871-ik évben.

Egységárak az 1871- és 1884-diki évről. *)

Einheitspreise für die Jahre 1871 und 1884. *)

(Az anyagok az építési helyre állítva értendők. — Die Materialien verstehen sich auf den Bauplatz gestellt.)

Anyag vagy munka megnevezése Benennung des Materials oder der Arbeit	Ar — Preis		Ar- különbözet ‰-ban	
	1871 Nov.	1884 Nov.	Preis- differenz in Procenten	
	frt kr.	frt kr.	+	-
I. Nyersanyag — Rohmaterial.				
a) Kőanyag. — Steinmaterial.				
1 m ³ Buda-ujlaki kemény alapkő, 1 m ³ Neustifter harter Fundamentstein	4 15	3 50	—	16
1 m ³ promontori vagy tétényi puha építési kő, 1 m ³ Promontorer oder Tétényer weicher Baustein	4 15	2 20	—	47
1000 darab tégla, 1000 Stück Mauerziegel (32 cm., 16 cm., 8 cm.)	30	— 22	—	27
1000 darab cseréptégla, 1000 Stück Dachziegel (17 cm., 38 cm.)	35	— 32	—	9
1 m ³ sósküti kő feldolgozatlanul egész 1·5 m ³ -nyi darabokban, 1 M ³ Söskuter Stein unbearbeitet in Stücken bis zu 1·5 M ³	47 50	42 25	—	11
1 m ³ 16 cm. vastag kölap, sósküti kőből, feldolgozatlanul, 1 M ³ 16 cm. dicke Platte aus Söskuter Stein, unbearbeitet	35	— 25 50	—	28
1 m ³ 24 cm. vastag kölap sósküti kőből, 1 M ³ 24 cm. dicke Platte aus Söskuter Stein	41 25	31 50	—	24
b) Faanyag. — Holzmaterial.				
1 m ³ puha fenyő épületfa, 1 M ³ weiches Fichtenbauholz	14 25	19	— 36	—
1 m ³ puha fenyő kikötése, kidolgozása, 1 M ³ weiches Fichtenbauholz Abbinden, Anarbeiten	9 50	8	—	16
1 m ³ tölgyfa, 1 M ³ Eichenholz	38	— 45 50	20	—
1 m ³ tölgyfa kikötése, kidolgozása, 1 M ³ Eichenholz Abbinden, Anarbeiten	19	— 19	—	—
100 darab gyalulatlan deszka, 100 St. Bretter rauh (5 m., 2·5 cm., 26 cm.)	70	— 60	—	14
100 darab gyalulatlan deszka, 100 St. rauhe Bretter (3·5 cm., 26 cm.)	105	— 100	—	5
100 darab gyalulatlan palló, 100 St. rauhe Pfosten (4 cm., 26 cm.)	150	— 140	—	7
100 darab gyalulatlan palló, 100 St. rauhe Pfosten (5 cm., 26 cm.)	200	— 180	—	16
100 darab gyalulatlan palló, 100 St. rauhe Pfosten (8 cm., 5 M.)	280	— 260	—	7
1 f. m. tölgyfa-palló, 1 Cr.-M. Eichenpfosten (5 cm., 26 cm.)	1 90	1 30	—	31
1 f. m. tölgyfa-palló, 1 Cr.-M. Eichenpfosten (8 cm., 26 cm.)	2 50	1 60	—	36
100 drb. 5 m. hosszú zindelyléc, 100 St. 5 M. lange Dachlatten (2·5 cm.)	13 50	11	—	18
100 drb. 5 m. hosszú cserépléc, 100 St. 5 M. lange Ziegeldachlatten (3·5 cm.)	15 50	14	—	10
c) Egyéb anyagok. — Sonstige Materialien.				
1 m ³ homok, 1 M ³ Bausand	1 90	1 60	—	16
1 m ³ kővér veremész, 1 M ³ fetter Grubenkalk	11	— 9 50	—	14
1 m ³ syrmiai vízhatlan mész, 1 M ³ Syrmier hydraulischer Kalk (19. k.)	25 50	12 60	—	50
1 m. mázsa syrmiai vízhatlan mész, 1 M.-Ctr. Syrmier hydraul. Kalk	3 60	2	—	44

*) A fővárosi mérnöki hivatal közlése alapján.

Nach Mittheilungen des hauptstädtischen Bauamtes.

14. sz. tábla. (Folytatás.)

Tabelle Nr. 41. (Fortsetzung.)

Anyag vagy munka megnevezése Benennung des Materials oder der Arbeit	Ár — Preis		Ár — Preis		Ár- különbözet %o-ban	
	1871		1884		Preis- differenz in Procenten	
	frt	kr	frt	kr.	+	—
1 m. mázsa kapocsvas, 1 M.-Centner Schliesseisen	25	—	16	—	—	36
1 m. mázsa csavarvas, 1 M.-Centner Schraubeneisen	42	80	36	—	—	16
1 m. mázsa kovácsolt hengerelt vasgyám (a szükséges kapocslyukakkal) 32 cm. m., 1 M.-Ctr. schmiedeiserne gewalzte Träger (mit Schliessen- löchern) 32 cm. h.	23	—	15	—	—	35
1 m.-mázsa 24—32 cm. m. vasgyám, 1 M.-Ctr. 24—32 cm. h. Träger	21	50	13	50	—	37
1 m.-mázsa 16—22.5 cm. m. vasgyám, 1 M.-Ctr. 16—22.5 cm. h. Träger	18	—	12	50	—	30
II. Munkabérek. — Arbeitslöhne.						
Kőművespallér napszáma, Maurerpolier-Taglohn	4	—	3	50	—	12
Kőműveslegény napszáma, Maurergesellen-Taglohn	2	20	2	—	—	9
Vakolat-készítő napszáma, Mörtelmacher-Taglohn	1	30	1	10	—	15
Férfi napszámos, Männlicher Handlanger-Taglohn	1	10	1	—	—	9
Női napszámos, Weiblicher Handlanger-Taglohn	—	75	—	65	—	13
Építőasztalos napi bére, Bautischler-Taglohn	2	20	1	80	—	18
Kőfaragó legény napszáma puha munkáért, Steinmetzgesellen- Taglohn für weiche Arbeit	3	—	2	80	—	7
Kőfaragó legény napszáma márványkő-munkáért, Steinmetz- gesellen-Taglohn für Marmorarbeit	3	50	3	—	—	14
Kőfaragó legény napszáma gránitkőben, Steinmetzgesellen-Taglohn in Granit	4	—	3	50	—	13
Ácslegény napszáma, Zimmermannsgesellen-Taglohn	2	—	1	90	—	5
Kétfogatú fuvaros napszáma, Zweispänniger Tagfuhrlohn	8	—	6	—	—	25
1 m ³ sósküti kő simára dolgozva párkány nélkül, 1 M ³ Söskuter Stein- platte bearbeitet, ohne Gesims	11	—	9	50	—	14
Ugyanaz párkányszattal, Dasselbe mit Gesims	25	—	22	—	—	12
1 m ² 16 cm. vastag kölap sósküti kőből, simára dolgozva, 1 M ² 16 cm. dicke Platte aus Söskuter Stein, glatt gearbeitet	3	—	2	50	—	17
1 m ² 24 cm. vastag kölap sósküti kőből, simára dolgozva, 1 M ² 24 cm. dicke Platte aus Söskuter Stein, glatt gearbeitet	3	60	3	—	—	17
1 m ³ 16 cm. vastag kölap párkányszattal, 1 M ² 16 cm. dicke Platte mit Gesims	5	20	5	—	—	4
1 m ² 24 cm. vastag kölap párkányszattal, 1 M ² 24 cm. dicke Platte mit Gesims	5	—	6	—	20	—
1 m ² 10 cm. vastag márvány-padlólap simára dolgozva, 1 M ² 10 cm. dicke Marmorplasterplatte fein gestockt, glatt	17	—	12	—	—	30
Ugyanaz, horonnyal, Dasselbe mit Falz	19	50	14	—	—	28
Ugyanaz párkányszattal, Dasselbe mit Gesims	26	—	20	—	—	23
Ugyanaz csiszolva, Dasselbe geschliffen, polirt	32	50	25	—	—	23
1 m ² 13 cm. vastag márvány folyóslap simára dolgozva, 1 M ² 13 cm. dicke Marmor-Gangplatte, fein gestockt, glatt	19	—	16	—	—	16
1 folyó meter 16 cm., 32 cm. lépcsőfok felfekvő lapparkányszattal, simára dolgozva, 1 Ort-Meter 16 cm., 32 cm. Stufen aus Marmor, aufliegend mit Platte, fein gestockt	8	70	8	—	—	9
1 m ³ márvány simára feldolgozva, 1 M ³ Marmor, glatt gestockt	122	—	100	—	—	18
1 m ³ márvány simára dolgozva párkányszattal, 1 M ³ Marmor, fein gestockt mit Gesims	145	—	140	—	—	3.4
1 m ³ márvány, csiszolva, 1 M ³ Marmor, geschliffen	160	—	150	—	—	6

14. sz. tábla (Folytatás.)

Tabelle Nr. 14. (Fortsetzung.)

Anyag vagy munka megnevezése <i>Benennung des Materials oder der Arbeit</i>	Ar — Preis		Ar-		különbözet %o-ban
	1871 Nov.	1884 Nov.	Preis-		
	frt	kr.	frt	kr.	+ —
1 folyó m. márvány csatornavályu $\frac{40}{48}$ cm. világban, fedlappal, 1 Crt.-M. <i>Marmor Canalrinne $\frac{40}{48}$ cm. im Lichten, sammt Deckel</i>	20	—	18	50	— 7.5
1 folyó m. márvány vízfolyóka $\frac{32}{40}$ cm. világban, fedlappal, 1 Crt.-M. <i>Marmor Wasserrinne $\frac{32}{40}$ cm. im Lichten, sammt Deckel</i>	17	40	16	—	— 8
1 folyó m. 16 cm., 32 cm. homokkő lépcsőfok vagy 1 m ² csobánkai kőből lappárkánnyal, felfekvő 2 m. hosszú, 1 Current-M. 16 cm. 32 cm. <i>Stufen oder 1 M² aus Csobánkaer Steine, glatt mit Platte aufliegend, bis</i> <i>2 M. lang</i>	6	50	5	70	— 15
III. Anyag munkával együtt. — Material sammt Arbeit.					
Kőműves-munka. — Maurerarbeit.					
1 m ³ téglafalazat közönséges mészhabarcossal, kettős vakolással és meszeléssel földszint, 1 M ³ Ziegelmauer, mit gewöhnl. Mörtel, zwei- maligem Verputz- und Tünchung	9	50	8	40	— 12
Ólom-munka. — Bleiarbeit.					
1 m. mázsa árnyékszéki cső, felállítással, 1 M.-Ctr. Abortschläuche, sammt <i>Aufstellen</i>	48	—	40	—	— 17
Kövezési munka. — Pflasterarbeit.					
1 m ² trachyt-járda, 1 M ² Trachyt-Trottoir	3	60	3	15	— 12
Üveges munka. — Glaserarbeit.					
1 m ² cseh üvegtábla, 1 M ² böhmische Kernlagertafel	1	40	1	20	— 14
Bádogos munka. — Spenglerarbeit.					
1 m ² horgany-lemezfedés kőpárkányon vagy pedig 1 m ² folyóka fedés 48 cm. horganyozott vaslemezről befestéssel, 1 M ² Zinkblech-Ein- deckung auf Steingesimsen oder ein M ² Rinnenausdeckung aus 48 cm. verzinktem <i>Eisenblech, sammt Anstrich</i>	4	20	3	30	— 29
1 m ² horganyozott vaslemez-fedés 48 cm. lemeztáblákból festéssel minium-alapra, 1 M ² verzinkte Eisenblech-Eindeckung aus 48 cm. <i>Blehtafeln sammt Anstrich auf Minium-Grund</i>	3	35	2	50	— 26
Mázoló munka. — Anstreicherarbeit.					
1 m ² kétszeres minium-festés, 1 M ² 2maliger Minium-Anstrich	—	60	—	60	— —
1 m ² ajtó vagy ablak fehérre festése (3-szorosan), 1 M ² weisser Thür- oder Fenster-Anstrich (3malig)	—	60	—	60	— —
1 m ² fautánzással, 1 M ² mit Ho'zimitation	1	—	—	90	— 10

14. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 14. (Schluss.)

Anyag vagy munka megnevezése <i>Benennung des Materials oder der Arbeit</i>	Ár — Preis		Ár- különbség %o-ban		
	1871 Nov.	1884 Nov.	Preis- differenz in Procenten		
	frt kr.	frt kr.	+	-	
Asztalos munka. — Tischler-Arbeit.					
1 m ² borított kapu 5 cm. vastag pallóból és kemény favoritással, 1 M ² verschaltet Thor aus 5 cm. dicken Pfosten, mit harter Verschalung	25	20	21	—	16
Ugyanaz puhafa borítással, Dasselbe mit weicher Verschalung	10	—	8	—	20
1 m ² puhafa és redőnyformára borítva 2.5 cm. vastag deszkából, 1 M ² weich und jalousieartig verschalt von 2.5 cm. dicken Brettern	6	—	5	50	8
1 m ² vésett munka hornyolattal, 5 cm. vastag szegélylyel és 3.5 cm. vastag bélézzel, két oldalon gyalulva, 1 és 2 szárnyú ajtók számára tölgyfából, 1 M ² gestemmte Arbeit mit Kehlstössen, mit 5 cm. dicken Friesen und 3.5 cm. dicken Füllungen, beiderseits gehobelt, für 1- und 2flügelige Thüren per M ² , Eichenholz	18	—	14	50	20
1 m ² 3.5 cm. vastag, puhafa, gyalult és összeillesztett padló, vánkossa nélkül, 1 M ² 3.5 cm. dicker, weicher, gehobelter und gefügter Fussboden ohne Polsterholz	1	65	1	65	—
1 m ² ablakfatok (ablakszárnyakkal) vörös fenyőfából, egy egyszerű ablakhoz, 1 M ² Fensterstock (inbegriffen der Fensterflügel) aus Lärchenholz, für ein einfaches äusseres oder inneres Fenster u	5	—	4	—	20
1 m ² keményfa kockapadló, faloldallécczel, lerakatással, de vakpadló nélkül, 1 M ² harter Parquetboden sammt Sesselleisten und Legen, jedoch ohne Blindboden	6	10	5	50	10
Palafedő munka. — Schieferdeckerarbeit.					
1 m ² angol palafödés, 1 M ² englische Schieferdachung	3	35	2	80	17
Ugyanaz rajnai palával, Detto mit rheinischem Schiefer	2	90	2	40	17
Ugyanaz morvai palával, Detto mit mährischem Schiefer	2	45	2	10	14
Lakatos munka. — Schlosserarbeit.					
1 db belső és külső ablak, bélelt tokkal, 4 szárnyú, felnyíló keresztel, bevészt tolozárral és sárgaréz felszereléssel, 1 St. inneres u. äusseres Fenster, im Futterstock, je 4flügelig, mit aufgehendem Mittelstück, eingelassenem Schubriegel und Messingoliven, complet	10	—	8	50	15
1 db éjjeli ablaktábla, 4 szárnyú, teljesen felszerelve, 1 St. Fensterladen mit 4 Flügeln, complet beschlagen	5	—	4	—	20
1 db belső és külső ablak, 4 szárnyú, álló keresztel, forgantyúval zárható, teljesen felszerelve, 1 St. inneres und äusseres Fenster, 4 Flügel, in festem Kreuz mit Reiber zu schliessen, complet beschlagen	7	—	5	—	30
1 db egyszárnyú szobaajtó 2 sarokkal, 2 pánntal, zárral, sárgaréz felszerelés, 1 St. einflügelige Zimmerthür mit 2 Kegeln, 2 Bändern, eingelassenem Schloss, Messingdrucker beschlagen	6	—	5	—	17
1 db kétszárnyú szobaajtó, 4 sarok, 4 pánnt, 2 bevészt zár és sárgaréz felszerelés, 1 St. zweiflügelige Zimmerthür mit 4 Kegeln, 4 Bändern, 2 Riegeln, Stemmchloss und Messingdrucker	10	—	8	50	15
1 m ² mérsékeltén ékesített folyosó- és lépcsőrács kovácsolt vasrudakból, 1 M ² mittelmässig gezierter Gang- und Stiegentitter aus Schmied-eisenstäben	10	—	8	—	20
1 m ² egyszerű folyosó-, lépcső- vagy ablakrács, 1 M ² einfaches Gang-, Stiegen- oder Fenstergitter	8	—	7	—	12

Függelék.

I.

Érdekesnek és helyén valónak tartjuk, hogy e helyen reflektáljunk két cikkre, mely dr. Országh Sándor »Budapest középítkezései 1868—82-ben« című kitűnő munkájában, mely a főváros utolsó tizenöt év alatt elért építési fejlődését hí képen tükrözi vissza, foglaltatik.

Az első tartalmazza az állam által a fővárosban az 1868—1882-ig terjedő időszakban foganatosított építkezéseket, ideszámítván nemcsak a nyilvános épületeket, de a Duna szabályozását, a hidakat stb. is; a második (szó szerint közölt) cikk, szerzőnek a főváros építészeti fejlődésére vonatkozó figyelemre méltó nézeteit tartalmazza.

I. Állami építkezések a fővárosban 1868—1882-ig.

Mint a táblapon közölt táblából kitűnik, az állam ezen időszak alatt mindössze 68·8 millió forintot fordított építkezésekre a főváros területén. Ez összegből azonban a Dunaszabályozásra nem kevesebb mint 13.300.000 frt esik, továbbá a Margithid építésére 5 millió, az összekötő vasutra és hidra 6.800.000 frt, míg az Andrásy- és körút építésére 6.400.000 frt fordított. Ez összegek leszámolása után, marad tulajdonképeni építkezésekre 37¼ millió forint. A főváros által emelt épületek költségei ez időszak alatt 12½ millió forintra rúgtak.

Az állami czélokra fordított 37¼ millió forintnyi költségből igen jelentékeny rész esik a királyi udvartartás, a magyar államvasutak, valamint a vallás- és közoktatási miniszterium építkezéseire. A királyi udvartartás pénztárából ez idő alatt 5 millió forint fordított építkezésekre (operaház 3 millió, várkert 2 millió). Az államvasutak indóházaira 8·6 millió (ebből központi indóház 4·1 millió, dunaparti teherpályaudvar 4·5 millió), a főműhelyre pedig 2·4 millió frt adatott ki. Az államvasutak nyugdíjalapja azonfelül 2.650.000 forintot fordított négy nagy bérház építésére. A közoktatási czéloknak szolgáló épületek közül kiemelendők: az egyetemi könyvtár 713.000 forinttal, kórodák és egyéb egyetemi építkezések 2½ millióval; továbbá a műegyetem 850.000 frt, két gimnázium 1.300.000 frt, templomépítkezések 960.000 forinttal.

A többi miniszteriumok építkezéseiből felemlitendő: nemzeti színház épülete 630.000 frt, fővámház 3.700.000 frt, póstaépület 1.600.000 forinttal.

II. Építészeti a fővárosban.

»Hogy Budapesten a műépítészeti tevékenységének és haladásának helyes képét nyerjük, szükségesnek látszik azon előfeltételek megismerése, melyek azt kedvezően vagy kedvezőtlenül befolyásolták.

»Az építészeti egészséges és helyes fejlődésének egyik alapfeltétele a jó kőanyag; számos nagy város érzékenyen fájjalja ennek hiányát.

»Budapest e tekintetben legközelebbi környezete által pazaron van ellátva. A Duna mentében ugy a homokkövek, valamint a mészalakzatok és a márvány gazdag bányáival találkozunk. Tétény, Sósút, Kőbánya, Csobánka, Vác a homokkövek dús aknáival bírnak, míg Kalász és Süttő azon gyönyörű mészkövet bocsátják rendelkezésünkre, melyet már a rómaiak is felhasználtak építkezéseiknél; végül ott van Piszke, mely az annyira felhasznált

Állami építkezések a fővárosban 1868—1882-ig.

Staatsbauten in Budapest von 1868—1882.

	Tervező Architekt	Építési idő Bauzeit	Építkezési költség Baukosten
I. Királyi építkezések. — Königliche Bauten.			
Kir. dalszínház, <i>Königl. Oper</i>	Ybl Miklós	1875—1883	2.928.000 — eddig, <i>bisher</i>
Kir. várkert, <i>Königl. Burggarten</i>	»	1875—1883	2.000.000 —
			4.928.000 —
II. Királyi belügyministerium. — Ministerium des Innern.			
Ministeri palota, <i>Minist. Palais</i>	Frey és Kauser	1869—1871	435.365 —
Nemzeti színház, <i>Nationaltheater</i>	Skalmitsky és Koch	1874—1875	631.645 —
Gyógyíthatlan elmebetegek kórodája, <i>Spital für unheilbare Geistesranke</i>	Weber A.	1881—1883	225.041 —
			1.292.051 —
III. Királyi pénzügyministerium. — Finanzministerium.			
Államnyomda berendezése, <i>Einrichtung der Staatsdruckerei</i>	Geréb Zs.	1869—1871	86.266·72
Ministeriumbeli építkezések, <i>Bauten in den Minist.-Gebäuden</i>	»	1869-70-1880	38.975·01
Jogügyszakgatóság épülete, <i>Gebäude der Causarum-Regalium-Direction</i>	»	1878	57.791·42
Fővámház, <i>Hauptzollamt</i>	Ybl Miklós	1870—1877	3.712.488·69
Budai országház nagyobbitása, <i>Vergrößerung des Ojner Landhauses</i>	»	1871	201.508·62
Államkincstári építkezések, <i>Bauten der Staatscasse</i>	Pucher Józs.	1872-77-1878	8.166·21
Levéltár átalakítása, <i>Umbau des Archivs</i>	Geréb Zs.	1880	2.261·53
Ferencvárosi dohánygyár, <i>Franzstäd. Tabakfabr.</i>			167.144·51
Erzsébetvárosi dohánygyár, <i>Elisabethstäd. Tabak-Fabrik</i>			196.169·73
Raktár és beváltó-hivatal, <i>Lager u. Einlösungsamt</i>			329.065·60
			4.799.838·04
IV. Kir. közmunka- és közlekedésügyi ministerium. — Communications-Ministerium.			
Duna-szabályozás — Donauregulierung:			
4.300 m. emeletes és lépcsőzetes rakpart 4.300 m. <i>stöckige und Treppen-Quais</i>	Vásárhelyi	1871—1877	7.100.000 —
17.400 m. párhuzam-művek, töltések, 17.400 m. <i>Parallel-Bauten und Dämme</i>	Mihálik		
2.140.000 m. kotrás, soroksári ág elzárás, zsilip és kikötő, 2.140.000 m. <i>Baggerung, Abschliessung des Soroksärer Armes, Schleusse und Steg</i>	Dunaszab. biz.	1877—1879	119.197 —
Rakpartok emelése, <i>Erhöhung der Quais</i>	»	1879—1881	1.021.958·04
Kotrások a kopaszi zátonyon és Promontor felett <i>Baggerung bei Promontor</i>	»	1878	6.652·30
Háromszigeti ág elzárás, <i>Verschliessung des Hárosszigeter Zweiges</i>	»	1880—1882	283.000 —
Ó-budai védtöltés, <i>Altöfner Schutzdämme</i>	»	folyik <i>im Bau</i>	4.777.166·75
Promontori dunaág szabályozása, <i>Regulierung des Promontorer Donauarmes</i>			
Margit-híd, <i>Margarethen-Brücke</i>	Gouin Ernő	1872—1876	5.000.000 —
Összekötő vasút, hiddal együtt, <i>Verbindungsbahn, mit der Brücke</i>	államv. igazg. <i>Ung. Staatsb.</i>	1873—1879	* 6.814.703·65
Dunaparti teher-pályaudvar, <i>Lastenbahnhof am Donauufer</i>	»	von 1880 óta	* 4.490.000 —
Központi személypályaudvar, <i>Pers.-Central-Bahnhof</i>	»	von 1881 »	* 4.080.000 —
Államvasutak gépgyára, <i>Maschinen-Fabrik d. Staatsb.</i>	»	1871—1881	557.823·22
Államvasuti főműhely, <i>Hauptwerk-stätte d. Staatsbahnen</i>	»	1875—1876	2.383.414 —

* Előirányzott. — *Präliminirter Betrag.*

15. sz. tábla. (Vége.)

Tabelle Nr. 15. (Schluss.)

	Tervező Architekt	Építési idő Bauzeit	Építkezési költség Baukosten
Az államvasut. nyugdíjint. sugáruti I-ső bérháza <i>I. Zinsh. d. Pensionsfondes d. Staatsb. a. d. Radialstr.</i>	államv. igazg. <i>Ung. Staatsb.</i>	1875—1876	668.613·31
Az államvasut. nyugdíjint. sugáruti II-ik bérháza <i>II. Zinsh. d. Pensionsfond. d. Staatsb. a. d. Radialstr.</i>	Petschacher	1880—1881	664 779·67
Az államv. nyugdíjint. sugáruti III. és IV. bérháza <i>III. u. IV. Zinshaus des Pensionsfondes der Staatsbahnen auf der Radialstrasse</i>	Kausser, Lechner és Pártos	folyik <i>im Bau</i>	*1.315.000·—
Államjárulék a közraktár és elevátor előtti 850 m. hosszú rakpartfalhoz, <i>Staatsbeitrag zu der 850 m. langen Quaimauer vor d. Entrepots u. d. Elevator</i>		1880	780.000·—
			40.062.307·94
V. Kir. ipar- és kereskedelemügyi ministerium. — Handelsministerium.			
Posta- és távirdai-épület, <i>Post- u. Telegraphengeb.</i>	Koch Henrik	1871—1873	1.619.992·80
Terézvárosi zálogház, <i>Theresienstädt. Pfandleih-Anst.</i>	Weber Antal	1879—1881	206.998·49
Állatorvosi tanintézet, <i>Veterinär-Institut</i>	Steindl Imre	1880—1882	305.500·—
			2.132.491·29
VI. Kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium. — Cultus- und Unterrichts-Ministerium.			
Egyetemi vegytani intézet, <i>Chem. Inst. d. Universität</i>	Wagner	1868	366.136·88
Egyetemi könyvtári épület, <i>Bibliothek der Univers.</i>	Skalnitzky	1873—1876	712.925·94
Egyetemi élettani intézet, <i>Physiolog. Inst. d. Univers.</i>	>	1873—1876	421.333·30
Egyetemi közp. szárnyépül. <i>Flügelbau d. Univ.-Geb.</i>	>	1873—1876	435.519·58
Egyetemi sebészeti kóroda, <i>Chirurg. Inst. der Univ.</i>	Kolbenheyer	1874—1878	421.837·75
Egyetemi boncz. kóroda, <i>Anatom. Institut der Univ.</i>	>	1876—1879	321.726·08
Egyetemi belgyógykóroda a), <i>Clinik f. inn. Krankh. a)</i>	Weber	folyik <i>im Bau</i>	* 1 70.000·—
Egyetemi belgyógykóroda b), <i>Clinik f. inn. Krankh. b)</i>	Kolbenheyer	1878—1881	328.469·64
Egyet. orvosk. közp. épül., <i>Centralbau d. med. Fakult.</i>	Weber	folyik <i>im Bau</i>	* 718.853·—
Egyetemi állat- és embertani intézet, <i>Zoologisches und anthropologisches Institut der Universität</i>	>	folyik	
Egyetemi ásvány- és földtani intézet, <i>Mineralogisches und geologisches Institut der Universität</i>	>	<i>im Bau</i>	* 423.604·—
Egyetemi természettani int., <i>Physical. Inst. der Univ.</i>	>	folyik <i>im Bau</i>	275.596·—
M. kir. József-műegyetem, <i>K. ung. Joseph-Polyt.</i>	Steindl	1880—1882	850.000·—
II. ker. egyetemi főgymn., <i>Univ.-Gymn. im II. Bez.</i>	Lippert, Schmidt	1872—1876	862.105·03
V. kerületi főgymnasium, <i>Obergymn. im V. Bezirke</i>	Kolbenheyer	1874—1876	410.848·31
Rajztanár-képezde, <i>Zeichenlehrer-Präparandie</i>	Rauscher, Keleti	1875—1877	258.260·59
Rabbi-seminarium, <i>Rabbiner-Seminar</i>	Kolbenheyer	1875—1878	195.874·44
V. kerületi reáltanoda, <i>Realschule im V. Bezirke</i>	Hauszmann	folyik <i>im Bau</i>	* 243.911·—
I. ker. férfi-tanítóképz., <i>Lehrerpröp. im I-ten Bez.</i>	>	folyik <i>im Bau</i>	* 277.237·—
VI. ker. polgári tanítónő-képezde, <i>Bürgerschullehrerinnen-Präparandie im VI. Bezirke</i>	>	1876	208.876·35
Budavári Mária-templom restauratiója, <i>Restaurationsarbeiten der Marien-Kirche in der Festung</i>	Schulek	8 év óta folyik <i>seit 8 J. im Bau</i>	349.969·28
Járulék a Lipótvárosi templom építéséhez, <i>Beitrag zum Bau der Leopoldstädter Basilika</i>	Ybl	folyik <i>im Bau</i>	569.000·—
Járulék a Ferencvárosi templom építéséhez, <i>Beitrag zum Bau der Franzstädter Kirche</i>	>	1876—1878	40.000·—
			8.862.083·17
VII. Magy. kir. honvédelmi ministerium. — Landesvertheigungs-Ministerium.			
Ministeri palota, <i>Ministerial-Palais</i>	Kallina	1879—1881	315.000·—
VIII. A fővárosi közmunkák tanácsa utján. — Durch den Baurath.			
Az Andrássy-utca, <i>Für die Andrássystrasse</i>	Reitter	1871—1873	3.335.909·—
A belső körut rendezése, <i>Regul. der inn. Ringstr.</i>	>	1871—1880	1.204.374·—
A nagy körutra, <i>Für die grosse Ringstrasse</i>	>	1872—1883	1.830.000·—
			6.370.283·—
			68.762.054·44

* Előirányzott. — *Präliminärer Betrag.*

Építk. statisztika.

mindenki által ismert vörös márványban bővelkedik. Távolabb azután a Balaton mellékén Őrsön, Keszthelyen, Várpalotán különböző fajta homokkövel találkozunk, míg a legszebb és emlékszerű építményekhez legalkalmasabb követ Beszterczabánya szállítja oly áron, mely felhasználását teljesen megengedi.

»Nem kisebb fontossággal bírnak a számos és gazdag agyagtelepek, melyekből a legjobb téglák kerülnek ki, melyek szakszerű előállítás mellett minőségüket illetőleg, más országok legkiválóbb készítményeivel versenyeznek s a fejlődő műipar számára színes és iszapolt téglák, valamint majolikák előállítása által gazdagon jutalmazó teret biztosítanak.

»A művészeti előfeltételek azonban nem voltak oly kedvezőek Budapesten, mint az anyagiak.

»Iparmű- és szakiskoláink az országban egyáltalán nem voltak s ha valaki vonzódott is volna az építészeti művészetéhez, a külföldi tanulmányok drágasága a művelődést csaknem lehetetlenné tette.

»Csak újabb időben, midőn a vasutak a távolságokat megszüntették s a közlekedést megkönnyítették, járhattak ki ifjaink a külföld hírnevesebb tanodáihoz: Bécs, München, Berlin, Zürich, Karlsruhe, Stuttgart és Párisba, hogy itt kimívelődve, visszahozzák hazájukba tanulásuk nyereségét. De még akkor is sok nagy áldozatba került egy építésznek kimíveltetése s így számos tehetség veszett el nyomtalanul.

»Míg más nagy városok a középkor és a renaissance idoszakaiból igen számos, bő választékú, különböző izlésű emlékszerű épületekkel bírnak, melyek — ha nagyszerűségükben gyakran le is sujtják a kezdő építész s gyakran az utánzás béklyóiba zárják — másrészt mégis gazdag forrását képezik az emelkedésnek, a művelődésnek és jó izlésnek, melyből azután egy-egy hagyomány, egy-egy válfaj, egy-egy iskola képződhetett, mely mindig újabb és szebb gyümölcsöket érlelhetett, — addig Budapest e tekintetben csaknem teljesen szegény; csaknem egészen hiányzanak a lélekemelő műemlékek; nincs itt a művészetnek sem múltja, sem története, sem hagyománya.

»Budapest egészen az új város jellegével bír, mert a szó valódi értelmében régi, műbecsesei bíró épülete alig van, mert a mi volt is, minnek itt-ott egy-egy silány nyomára akadunk, rég elpusztult a viharos századok romboló hatása alatt.

»Az ó-budai amphitheatrum s avval kapcsolatos nemrég napfényre hozott egyéb római épület-maradványok, nem képezik a mai Budapestnek kincseit, mert akkor e város még nem is létezett; de hatással sem bírhattak eddigi fejlődésünkre, mert csak most lettek ismertetve.

»Budapesti épületekből alig maradt reánk más emlék, mint a budavári Mária-templom a belvárosi plébánia szentélyrésze, egy-két várbeli magánház s a hajdani fénynek (Mátyás palotájának egy-egy omladványa vagy kőczimere. Mindent letarolt, elpusztított a százados háborúk vandalizmusa.

»A török korszakból, mely annyit rombolt, csak kevés emlékekkel bírnak a császár- és rudasfürdő csarnokaiban, de ezeknek sem volt hatásuk, az akkor szegény kis tartományi városkára, mit sajnálni lehet, mert ha az ekként kidomborult török stíl és építészeti motívumok felhasználtattak volna, ezekből oly termékenyítő elem válhatik, mely hazánk éghajlat és talajviszonyai, valamint népünk szokásai és szükségletei által idomítva, talán, ha nem is egy önálló magyar stílus, legalább egy magyar válfajnak lehetett volna kútforrása.

»A török korszak után keletkezett épületek szegényesek, izléstelenek, valódi pallermunkák, még templomaink is a jezsuiták hideg izléstelen stíljét mutatják.

»Midőn az újkor hajnalán, a francia forradalom viharai után, a műépítészeti visszatért az antik művészethez és megszületett a mai műépítészeti, ugyanakkor kezdődött Budapest lassanként városi jelleget öltetni s akkor, e század első évtizedeiben, leginkább idegen műépítések kezdték átültetni hozzánk a műizlés első hajtásait.

»Ekkor építé Budavárában a mon udvari építész gróf Sándor palotáját (jelenleg ministerelnökség) és a régi német színházat a római császári korszak stíljében (mai redoute helyén). Ezen színház építésénél működött már közre Pollák Mihály is.

»A harminczas évekre esik nálunk az újabbkori lendület kezdete, habár az építészeti érzék csak még igen ritkán egy-két középületnél jelentkezett.

»Ezek közt felemlítendő a Nemzeti Múzeum (Pollák Mihály), a Ludovicaeum, a gróf Károlyi-palota (Koch Henrik) és Hild József néhány épülete. A többi Buda-

pest csak izléstelen és alakatlan tömegekből állott, melyekért építőművészeti szempontból nem volt kár, hogy az 1838-ki nagy árvíz elpusztította, mert ez által kényszerítve, úgy a lakosság, mint a hatóságok nagyobb számban indították meg az új építkezéseket és övvel kapcsolatban felébredt az érzék a jobb és szebb iránt is.

»A bécsi születésű Pollák Mihály, ki 1805—1850-ig működött Budapesten, egész határozottan és öntudatosan, de egyszersmind finom ízléssel hajlott az olasz renaissance felé s tulajdonképen ő a megalapítója a modern műépítészetnek Budapesten. A Muzeum és Ludovicaenmon kívül, melyek építésénél az akkor fiatal Ybl Miklós is közreműködött, valamint számos magánház örökös bizonyítványai fényes tehetségének.

»Valamivel később a 20-as évek vége felé magasodott ki Hild József, ki 1860-ig működött fővárosunkban. A legtisztább renaissance-nak hódolván, oly műveket teremtett, melyek tisztaság és egyszerűség, a tömegek harmonikus tagosítása, s az egyes részek összhangja által a szemlélőt méltán elragadják. Művei közt legkiválóbb helyet foglalnak el a dunaparti Lloyd-épület, a Marczibányi-palota (jelenleg földhitelintézet), az esztergomi bazilika, a magánházaknak egész sorozata és végül a lipótvárosi templom, mely azonban némileg árnyékot vet különben fényes nevére.

»Hildnek számos utánzó akadtak, mint Kasselik, Zitterbarth és mások, de a mestert egy sem érte el távolról sem. Zofahl Lőrincz, ki szintén ez időben működött s néhány magánházat emelt, inkább Pollák nyomdokait követte.

»Ez időben alakult és fejlődött a Lipótváros, mely szabályos utczáival, igen sok egyszerű bár, de stílszerű izlésteljes épületeivel, a mint ma is még legszebb része a városnak, úgy leginkább képviseli az új város jellegét.

»Habár szigorúan véve nem u. n. magas építmény, még is kell, hogy felemlítettessék az 1839—1849-ben épült lánchíd, mely éppen építőművészeti kiképzetése által érdemel kiváló figyelmet s kétségtelenül a világ legszebb hidjai közé tartozik, halhatatlan emléket biztosítván építője Clark Adam részére Budapest történetében.

»Úgy a kő, mint a vas architektúrája művészeti fejlettséget mutat itt s mindkettő teljes összhangban egyesül. Az oszlopok, a római diadalkapuk nagyszerűségével latnak s az egész idomzat a legmagasabb aestheticai ízlés követelményeinek is megfelel.

»Ez egész korszak, e századnak első fele 1806—1850-ig, melynek kimagasló és döntő alakjai Pollák Mihály és Hild József, kik a modern renaissance kitünő műpéldányait alkották, ez egész korszak, melyben azon kívül Zofahl, Kasselik, Koch, Zitterbarth, Brein, Landherr, Hofrichter építészek működtek még több-kevesebb ízléssel, szakértelemmel és hatással, Budapest műépítészeti haladása első korszakának mondható.

»Az 1849-et követő években, a már megindult életet siri csend váltá fel s csak az 50-es évek második felében ocsudott fel a főváros a halálos csapástól, mely érte.

»Ekkor a bécsi és müncheni iskolákból egy újabb építésznemzedék került a felszínre, melynek tagjai (Ybl, Weber, Feszl, Frey, Wieser, Máltás) az előttiük uralkodott kétségtelenül szép, de azonosságánál fogva monotonná vált építészeti hatást, új elemek bevonása által fölfrissíteni és változatossá tenni törekedtek.

»E korban épültek az Unger-féle bérház a Muzeum-köruton román-stylben (Ybl), a Pichler-féle bérház a Lipót-templom mellett velencei renaissanceban (Wieser), a dr. Kovács-ház, ugyszólván naturalisticus stylben (Máltás).

»Középületet csak keveset bírnak e korszakból, melyek közül kiemelendők a tudományos akadémia palotája (Stüler, Berlinből), a budai takarékpénztár, az első kőépítmény renaissance-stylben (Ybl) és a fővárosi vígadó (Feszl).

»A budai takarékpénztár kőhomlokzata vonta maga után az akadémia és a vígadó kőhomlokzatait s e két utóbbi volt mintegy kezdete az emlékszerű építkezésnek.

»A vígadó palotája szigorúan véve egy stílfajhoz sem tartozik. A román, bizanti, mór és a renaissance stílok alakzatai mellett egészen eredeti motívumok domboruloak ki, melyek önálló felfogásról tesznek tanúságot és melyek közül a magyar lakházak »ambitus«-ára valló reminiscenciák emelkednek ki. Feszl ez épületét nevezé el, annak eredeti motívumaira való czélzással, a híres Hanson »den krystallisirfen Csárdás«, mely elnevezés kétségtelenül épp annyi dicséretet, mint tréfás gunyt foglal magában.

»Hatalmas lendületet hozott a főváros műépítészetére az 1867-ik év, midőn Budapest egyszerre egy önálló kormányzattal bíró nemzet fővárosa lett, egy nemzetnek, mely századok után először rendelkezvén az állam hatalmi forrásaival, azok áldásában fővárosát a büszkeség és szeretet érzetével részesíti.

»Egymásután következtek most a nyilvános és középületek. A fővámház és a margitzigeti építkezések renaissance stylben (Ybl), az új városház a Lipót-utczában nyers téglá építmény (Steindl), a fővárosi takarékpénztár a Dorottya-utczában, a Lloyd és tőzsde-épület (Weber), a posta- és távirada-épület, a Thonet-udvar és az egyetemi könyvtár épülete dísz renaissance-ban (Skalnitzky és Koch), a ferenczvárosi templom román stylben (Ybl), a nagyszerű egyetemi építkezések az üllői úton és a Muzeum-körúton (Skalnitzky, Kolbenheyer, Weber), a József-műegyetem (Steindl), az osztrák-magyar államvasut indóháza és mellék-épületei modern vasuti stylben (de Serres genialis terve alapján), a m. kir. dalszínház és a várkert építkezések (Ybl), a m. kir. honvédelmi ministerium (Kallina) renaissance stylben.

»Ha nem is új korszakot, de mindenesetre figyelemreméltó mozzanatot képez a sugárút megnyitása, mely újabb lökést adott az építőművészet fejlődésének s az új, fiatal tehetségek egész sorát emelte felszínre.

»Schulek Fr., Hauszmann Alajos, Pártos, Lechner Ödön, Feszty, Schmahl, Kallina, Rauscher, Ray lépnek előtérbe; különösen a sugárúttal foglalkoznak Feszty, Koch, Petschacher, Bukovits, Freund, Lang, Ray, kik rövid néhány év alatt a különböző styllü palotaszerű lakházak egész soraival díszítik az utat. Feszty lázas tevékenységgel 14 épületet emelt a sugár-úton, köztük a Fonciére biztosító-intézet palotáját vegyes renaissance stylben, mely hatalmas épület a sugár-ut kezdetét már messziről jelezi. — Rauscher egyetemben Keleti-vel a mintarajztanodát tervezte, mely a florenczi renaissance-nak kedves alakzatát tünteti fel. — Bukovits és Freund, számos, ugy szépség mint izlésben kiváló magán palotát emeltek váltakozó modern renaissanceban (Karsay-paloták), Schmahl a tiszta olasz renaissance felé törekszik s e téren figyelemreméltó műveket alakított (Haggenmacher, Gschwindt, Delmedico lakházak). — Weber a kiváló Erdődy-villát s a Belle-vue mulatóhely épületét emel. — Petschacher egy új styllirányt, a német renaissance-t mutatá be (a Weninger-féle kiválóan sikerült nyaralóban), Ray és Kausser a franczia renaissance-nak törekedtek érvényt szerezni (az ntőbbi az államvasutak körtéri palotáját építé), Lang a műsarnokban a veronai renaissance egy sikerült példányával gazdagítá a fővárost: Lechner és Pártos most építik az államvasutak új palotáját szemben az operával szinte renaissance stylben, mely hatalmas arányai által fog kitűnő helyet elfoglalni.

»Felemlítvén még, hogy most van folyamatban a budavári templom restaurálása (Schulek Frigyes) és a lipótvárosi bazilika építése (Ybl), a központi személy-pályaudvar és a dunai teher-pályaudvar építése s közel kilátásba van helyezve az új országház (Steindl) és az új királyi palota (Ybl), valamint a törvénykezési palota kiépítése, emelt fővel tekint-herünk a közel lefolyt multra, szép reményekkel nézhetünk a jövő elébe!

»Átfutva a felsorolt épületeket építési styl tekintetében, annak minden válfajával találkozunk s alig van jogosult styllirány, melyből egy vagy több kiváló példányt ne tudnánk felmutatni; uralkodónak azonban az olasz renaissance-t kell tekintenünk, mert középületeink és kiválóbb magánházaink legnagyobb része, a viszonyok és szükségletekhez képest váltakozva ugyan és elágazólag, de mégis e stylben díszel!

»Budapest műépítészetének ezen második, 1860-tól a mai napig terjedő időszakának leghatalmasabb kimagasló alakja Ybl Miklós, ki a mult évben (1882) ülvén meg működésének 50-ik évfordulóját, mint művész az általános bámulataak, mint ember a közszeretnek tárgya. — Elismeri felsőségét a haza és külföld, a főnemesség és polgárság, a hatóságok és magánosok egyaránt és elismerik kivétel nélkül — pedig ez a legfényesebb bizonyítvány — pályatársai, kik szeretve környezik benne műépítészetünk nestorát.

»Működését a harminczas években kezdé meg Pollák Mihály oldalán. — A negyvenes években több bérházat s a vidéken több kastélyt épített. — Első műve, mely a köz-

figyelmet feléje fordítá, a főthi templom volt. Styl tekintetében sokáig nem vallott határozott irányt s még a hatvanas évek elején is, midőn hirneve már meg volt alapítva, még mindig ingadozott. Egyszer az olasz renaissance (pesti takarékpénztár) és francia renaissance (gróf Károlyi Alajos palotája) közt habozott, máskor a barokk (gróf Festetic) és a romantizáló renaissanceban alkotott műveket (budai takarékpénztár, Geist-ház). — 1867. után azonban határozottan az olasz renaissance talajára lépett s e téren szerezte hervadhatatlan babérait. Az aldunaparti vámház, a margitszigeti fürdőház és mellék-épületei, a kir. várkerti építkezések, a m. kir. dalszínház alkotó szellemének nagyszerű emlékei, melyek nevét megörökítendik, habár a főváros minden részében találkozunk palotákkal és bérházakkal, melyek mindannyian tanúságot tesznek művészi ízléséről és ihlettségéről.

»Azóta csak egyszer hagyta el az olasz renaissancet, midőn a ferenczvárosi templomot román stylben, nyers téglá és kőfalakból emelé.

»Mind e művek már készen állanak. — De még most sem nyugszik teremtő ereje, bizonyítja ezt a lipótvárosi templom építése, mely az ő újabb tervei szerint halad előre s bizonyítja a királyi palotának alternatív tervezetei, melyek egyike elvben ő Felsége által már elfogadtatván, rövid idő alatt egy újabb nagyszerű mű fogja hirdetni nevének dicsőségét.

»A Székesfehérváron született Ybl Miklós az első magyar műépítész; kik előtte működtek, azokat messze túlszárnyalta; kik vele együtt dolgoznak, mindannyian szívesen hajolnak meg előtte.

»Koránál és komoly irányzatánál fogva kiváló helyet vívott ki magának Weber Antal, ki már régebben a görög és római klaszikus styl-irányt, illetőleg az abból fejlesztett renaissance-t vallotta a maga styljának, s azt következetesen kultiválta és nyugodt s méltó architektúrájával — különösen a szakértők részéről — ma is általános elismeréssel találkozik.

»Számos lakház a főváros minden részében, — az iparudvar a vácsi-köruton, az egyesült takarékpénztár épülete a Dorottya-utczában, az új tőzsde-épület, a terézvárosi zálogház, a gyógyíthatlan elmebetegek kórodája, az orvoskari központi épület és az egyik belgyógykóroda, az állat és embertani intézet a muzeum-köruton stb. komoly tanulmányainak és ízlésének maradandó emlékei.

»Webernek rendkívüli érdeme van a jó ízlés és műérzék gerjesztésében és fejlesztésében, mert mint a városi középítési bizottságnak alelnöke s legbefolyásosabb tagja, évek hosszú során át a legszebb eredménnyel és sikerrel mintegy valóságos apostol hirdeti a művészetnek s az örök szépnak változhatlan tanait.

»Nem rég vállalván el a vallás- és közoktatásiügyi ministeriumban az építészeti szakosztály vezetését, habár gondja most a tanulmányi és vállalások számos építkezéseinél fogva az egész országra kiterjed, kétségtelenül a főváros területén is fogunk még találkozni a jövőben újabb és újabb műveivel.

»A hatvanas évek végétől a hetvenes évek közepéig kiváló helyet foglalt el Skalnitzky Antal, ki működését az akadémia palotájánál, mint a berlini renaissance-iskola kitűnő tagja kezdé meg, de nemsokára sógorával Koch Henrikkel egyesülten önállóan lépett fel. — Több magánépületen kívül, a nemzeti színház bérháza, az egyetemi élettani intézet, a posta- és táviráda-épület, az egyetemi könyvtár az ő tervei szerint épültek.

»Művészeti értékénél fogva kitűnő emléket biztosított számára az egyetemi könyvtár épülete a Ferencziek-terén, mely nemes, olasz-renaissance idomaival, gyönyörű és nagyszabású arányaival méltó hatyúdát képezi az oly korán elhunyt nagytehetségű művészek.

»A berlini iskola még egy kiváló követőjét kell felemlítenem, ki mint hulló oszillag futott át művészetünk egén, hogy pályája kezdetén, ifjú reményeinek közepette örökre elmerüljön. — Ez Unger Emil, ki néhány magánházon kívül a sugár-uton egy egész ház-csoportot emelt renaissance-stylben. — A mű azonban, mely által megörökíté magát, a művészet érdekében áldozatokra kész magyar főúr, báró Lipthay Bélának a budai Dunaparton álló palotája, mely florenzi renaissancera emlékeztet, az ő egyéni styljét méltóan képviseli s fényes tanujele rendkívüli tehetségének.

»Az ifjabbak közt kiváló helyet foglal el a műegyetem tanára Steindl Imre, par excellence gothicus. E styllel alapítá meg hirnevét az általa eszközölt restaurációk által (Vajda-

Hunyad, Kassa, Máriafalva). — Magában a fővárosban azonban mindeddig nem érvényesíthetvén kedvencz stíljét, ő is a renaissance hoz folyamodott és ebben emelé az új városházat és a műegyetem épületét. — A szívéhez közel álló góth-stíltől teljesen schia sem fordul el; főérdeme azonban abból áll, hogy a szint, mint művészeti elemet használta fel architecturájában. — Mindenesetre kiváló figyelmet érdemel, a szokás és divat lánczai alól kiszabadult önálló egyéni caractere. — A legutóbbi időben az új országház tervének készítésével bizatván meg, bemutatót vázlatához híven, benső sugallatát követve, a góth-stílyhez tért vissza. — Ezzel veti el a nagy kockkát! Ha sikerül, övé a győzelem babérja, Budapest pedig e stílynek is nagyszerű példányával gazdagodik.

»Még ifjabb erő, az előbbinek műegyetemi tanártársa: Hauszmann Alajos, ki számos magánépületen kívül az V. kerületi reáltanodát, az I. kerületi férfitanítóképezdét, az új nagyszerű városi kórházat s a vörös kereszt kórházat építé. — Határozottan az olasz renaissance terén működik, melyen máris szép eredményeket vívott ki. — Komoly tanulmányokat tett különösen a kórházak terén, s egyáltalában építkezéseit nemes izlés mellett azon kiváló gond jellemzi, mely a legkisebb részletet is áthatja. — Díjat nyert az országház tervvázlatával; mely ugy a bíráló bizottság, mint a szakemberek körében csak növelé az iránta táplált reményeket és közelismerést.

»Meg kell még emlékeznem egy férfuról, ki nem építész ugyan szorosabb értelemben, de mint kiváló mérnök és szakember, a város egészét felölelte és nagy hatással volt fővárosunk fejlődésére és alakzatára, s ez Lechner Lajos ministeri tanácsos, ki éppen jelenleg fejezi be Szegeden szép feladatát. Három igen fontos ügyben az ő nevével s az ő hatásos és sikeres működésével találkozunk. Az egyik a főváros általános szabályozásának és beosztásának terve, mely legalább részben, az általa »Veritas« jelige alatt benyújtott és első díjat nyert tervezetére támaszkodik. A másik a sugár-ut kinyitásának és építésének megkezdése, melyet ő, mint az építőtársaságnak vezérigazgatója, teljes hévvel felkarolt, megindított és folytatott még oly időben is, midőn ebből az illető társaságokra nyereség már nem igen háramolhatott, de folytatta azon nemes érzület által vezéreltetve, hogy szülővárosának szolgálatot tegyen.

»Végre a harmadik az általános csatornázásnak általa készített s a fővárosi hatóság által elfogadott tervezete. Ez sajnos! hogy csak tervezet még eddig, de reményem, hogy a tervező a fővárosba nemsokára visszajövé, ezen eszméjének megvalósítására is lesz alkalma.«

II. Kivonat a főv. tanácsnak az építkezési statisztika helyes és hiteles szerkesztése érdekében hozott 45819/1885. VII. sz. a. kelt határozatából.

1. Az 1886. évi január 1-től kezdve, kivétel nélkül — minden köz- és magán építkezésre, új vagy toldalékra, lak vagy gazdasági, gyári vagy raktár, stb. építésére, nagyobb vagy kisebb építkezési átalakításra vonatkozólag kiadott építkezési engedélyről a végzés egy példányának kézbesítése mellett a fővárosi statisztikai hivatal is értesítendő.

2. A fővárosi statisztikai hivatal egy főkönyvet vezet, vagy betéti ívlapokat állít ki, szóval a legegyszerűbb és legkevésebb költséges módon nyilvántartást vezet mindazon építkezések vagy építési átalakítások felett, a melyek engedélyezése felül a közölt határozatok alapján tudomást nyer. A megfelelően rovatozott főkönyv vagy egyes betéti ívek rovataiban a szerint, a mint azt az építkezési statisztika összeállítása feltételezi, feljegyzi az engedély keltét és számát, az építkezés helyét és minőségét, megfelelő rovatot nyit az előállítandó helyiségek számának, a beépített terület nagyságának és az építési költségeknek kimutatására s a használatba vételi időpont feljegyzésére. Ha azonban elégséges, hogy az értesítő határozatok összegyűjtve, betéti lapként kezeltetnek mindaddig, míg az illető építkezésre nézve a statisztikai adatok beérkeznek, s ez a módja a nyilvántartásnak zavarokra okot nem ad, egy külön főkönyvnek vagy nyilvántartási lapoknak költséges és sok munkát igénylő vezetése mellőzendő.

3. Az új és toldalék vagy oly pótépitkezésekről, melyekre használati engedély kell ennek kiadásával egyidejűleg állíttatnak ki és azonnal közöltetnek a mérnöki hivatal által az

eddigyi módon kiállított építkezési statisztikai adatok ; egyenkint, havonkint vagy évnegyedenkint, a mint ezt a statisztikai hivatal kívánja, de ajánlatik, hogy ez a lakhatósági engedély ügyének elintézésével lehetőleg egyidejűleg történjék.

A mi pedig az olyan pótépítkezések vagy átalakítások ügyét illeti, melyekre a szabályok értelmében vagy az adómentesség elnyerése érdekében lak- vagy használhatósági engedély nem kell, avagy ilyen nem kéretett, ezekre vonatkozólag az, hogy ez építkezés végrehajtatott és hogy hozzávetőleg mennyibe került, közvetlen az illető kerületi építési felügyelő mérnök által kiállított és aláirt, esetleg a szakosztály vezető mérnök által is láttamozott körülbelül a $\frac{1}{2}$ alatti szöveg szerint szerkesztendő levél útján a fővárosi statisztikai hivatal igazgatósága ugyanakkor értesítendő, midőn a felügyelő mérnök a végrehajtás megtörténtét konstatálván s a felügyelet céljából kiadott ügyirat más további eljárást nem igényelvén, a mérnöki levéltárba téteti ki.

4. A fentebbi út és módon nyert statisztikai adatokat a statisztikai hivatal az építkezési főkönyvben, az illető rovatokban feljegyzi, esetleg feljegyzi csak azt, hogy a statisztikai adatok beérkeztek, és azokat a betéti ivékhez mellékelve külön elhelyezi addig, mig feldolgozásra kerülnek. A mely engedélyezett és általa feljegyzett építkezés vagy átalakítás illető nyilvántartási rovatai kitöltve nincsenek, tehát melyekre nézve statisztikai adatokat nem kapott, a statisztikai hivatal a bérnegyedekeket kezdő hó (február, május, augusztus, november) második felében, vagy egyszerre az év végén, december 2-ik felében kimutatja, esetleg a betéti ivéket kiszedi, s közíg. kerületekként összeállitva és összekötve, átküldi a mérnöki hivatalhoz, hogy ott a statisztikai adatok a legrövidebb idő alatt belévezetessenek, vagy azon körülmény, hogy az engedélyezett építkezés még nem foganatosított, feljegyeztessék.

A hol az építkezés nem foganatosított, ott az illető nyilvántartási lap (betéti iv) egy évig feltárva tartandó, mert az építési engedély egy évig érvényes, s ha ez megújittatik, számára, a szükséghez képest új betéti iv lesz készítendő. A mi az átmeneti intézkodéseket illeti, utasittatik a mérnöki hivatal, miszerint a folyó év végeig engedélyezett, de be nem fejezett, vagy egyáltalán még nem foganatosított építkezések és átalakításokról a statisztikai iv illető rovatait 1886. január végeig állítsa ki, s a statisztikai hivatalnak szolgáltatassa át.

Megjegyeztetik végül a mérnöki hivatal számára, hogy, a mint az új vagy toldalék építkezéseknél az egész építkezési költség s annak \square méterenkinti aránylagos átlagos ára, úgy az átalakításoknál az egész költség legalább megközelítő főösszegben kimutatandó.

Mely határozatról a III. ügyosztály, a statisztikai hivatal igazgatósága és a mérnöki hivatal felzetten értesittetnek.

Budapest, 1885. november 18.

A fővárosi tanács:

Gerlóczy,
alpolgármester.

Budapest főváros statisztikai hivatalának kiadványai.

Irta (ill. szerkesztette) Kőrösi József igazgató. — Grill Károly bizománya. Budapest.

A) »Közlemények.«

- I. Az 1870-dik évi pesti népszámlálás eredményei. 3722 tábla, 8 folio kötetben.
- II. Az 1857-dik évi népszámlálás eredményei. 1077. tábla, 2 folio kötetben. (Feldolgoztatott 1870-ben.)
Ezen két munka, mely a népszámlálás legrészletesebb eredményeit, még pedig városrészenként tartalmazza, csak 12 példányban van (autografiailag) sokszorosítva, melyek hatóságok közt kiosztattak.
- III. Előleges jelentés az 1870-dik évi január 1-én történt pesti népszámlálásról. Négy grafikus rajzzal. Pest 1871. Ára 40 kr.
- IV. Pest szabad királyi város az 1870. évben. A népszámlálás és népleírás eredményei. 10 grafikus rajzzal. Pest 1871. Ára 3 frt 50 kr.
- V. Az 1870-dik és 1871-diki pesti építkezések. Pest 1872. Ára 70 kr.
- VI. Pestvárosi jövedelmi adótanulmányok az 1870-diki adatok alapján. Budapest, 1873. Ára 1 frt 50 kr.
- VII. Pestvárosi statisztikai évkönyv. I. évfolyam Pest, 1873. Ára 3 frt 50 kr.
- VIII. Az 1872-dik évi pesti építkezések. Budapest, 1873. Ára 70 kr.
- IX. A pestvárosi elemi népiskolák az 1871/72. és 1872/73. tanévekben. Nyolcz köre rajzolt táblával. Budapest, 1875. Ára 2 frt 50 kr.
- X. Pestvárosi adótanulmányok az 1871. és 1872. évi jövedelmi és házbéradóról. Budapest, 1875. Ára 80 kr.
- XI. Pestváros halandósága 1872. és 1873-ban és annak okai. Egy grafikus táblával. Budapest, 1876. Ára 2 frt 50 kr.
- XII. Az 1873. és 1874. évi budapesti építkezések. Budapest, 1875. Ára 70 kr.
- XIII. Budapesti adótanulmányok. I. Jövedelmi adó 1873 és 1874-ről. II. Házbéradó 1873, 1874, 1875 és 1876-ról. Budapest, 1877. Ára 80 kr.
- XIV. Budapest halandósága 1874- és 1875-ben és annak okai. Budapest, 1877. Ára 2 frt.
- XV. Budapest fővárosa az 1881. évben. A népszámlálás és népleírás eredményei. I. füzet 2 grafikai táblával. Budapest, 1881; ára 2 frt 25 kr. — II. füzet. 7 grafikai táblával. Budapest, 1882; ára 3 frt 50. — III. füzet. Budapest, 1883; ára 3 frt 50 kr.
- XVI. Budapest főváros elemi népiskolái az 1873/74, 1874/75, 1875/76 és 1876/77 iskolai években. Budapest, 1883. Ára 1 frt 50 kr.
- XVII. Budapest főváros elemi népiskolái az 1877/8, 1878/9, 1879/80 és 1880/1-diki iskolai években. Budapest, 1884. Ára 1 frt 50 kr.
- XVIII. Budapest főváros halandósága az 1876—1881-diki években és annak okai. Budapest, 1885. Ára 3 frt 50 kr.
- XIX. Hevenyragályok betegedési statisztikája 1881—1883-diki évekről. (Előkészítés alatt.)
- XX. Az 1875—1884. évi budapesti építkezések. Budapest, 1886. Ára 70 kr.

B) Időszaki kiadványok.

- Budapest főváros statisztikai hivatalának heti kimutatásai.** Tartalmaz adatokat: születésekről, halálozásokról, kereskedelemről (11 árucikk forgalma), marhavásárról és közkórházi betegforgalomról. 1873—1885. I—XIII. évf. (26—678. sz.) Ára egy-egy évfolyamnak 3 frt.
- Statisztikai havi füzetek.** Kiadja a fővárosi statisztikai hivatal. Tárgyalja a születések, esketések, halálozások, halál-okok, légtüneti észleletek, kereskedelem, (42 árucikk) piaci árak, bankok, napi tőzsdejegyzések, adók, távirdai forgalom, vízfogyasztás, czéggjegyzések és a helyi forgalom havi vonatkozású adatait; azon felül közöl évenként mintegy 20—30 fővárosi érdekű nagyobb statisztikai cikket. 1874—85. I—XIII. évfolyam (1—151. szám). Ára egy-egy évfolyamnak 4 frt.
- Bulletin hebdomadaire de statistique internationale.** (Nemzetközi heti kimutatás. L. a Nemzetközi statisztika alatt.)

C) Nemzetközi statisztika.

- Statistique internationale des grandes villes.**
- I. Section. Mouvement de la population. Budapest, Paris, Berlin. 1876. Tome I. Ára 10 frank.
- II. „ Statistique de finances. Budapest, Paris, Berlin. 1877. Tome I. Ára 12 frank.
- Bulletin annuel des finances des grandes villes.** I—VI. évfolyam 1877—1882. Ára egy-egy évfolyamnak 2 frank; az V. évfolyam (öt évi összesítéssel) 3 frank.
- Bulletin hebdomadaire de statistique internationale.** Tartalma: Délkeleti Európa több városának népesedési mozgalma. I—VIII. évfolyam 1878—85. (1—418. sz.) Ára évenként 4 frk.
- Tableaux internationaux des recensements de 1880—81.** — Ville de Budapest. Recensement du 1-er janvier 1881. (Annexe á l'ouvrage du recensement.) Berlin 1882.

D) Egyéb kiadványok.

- A fővárosi kereskedelem emelésére kiküldött bizottság tárgyalásai.** I. rész. Budapest, 1874. Ára 1 frt 20 kr.
- Plan du dépouillement du recensement de la ville de Budapest exécuté le 1. janvier 1881.** Budapest, 1881. Ára 1 frank.
- Ouvrages du Bureau communal de statistique de la ville de Budapest.** (Az 1878. évi párisi világkiállítás alkalmából szerkesztett katalógus.) Budapest, 1878.
- Budapest főváros statisztikai hivatalának munkálatai.** (Az 1881-ben Velenczében tartott nemzetközi földrajzi kongresszus kiállítása számára, magyar, francia és olasz nyelven szerkesztve.) Berlin 1881. Puttkammer & Mühlbrecht.
- Magyarázó katalógus a fővárosi statisztikai hivatal által kiállított tárgyakhoz.** (Az 1885. évi budapesti orsz. kiállítás alkalmából szerkesztve.) Budapest, 1885. — Ezen katalógus külön német és külön francia kiadásban is megjelent.

Külön lenyomatban megjelent:

- Pestváros lakosságának népesedési mozgalma.** (Az Évkönyv I. folyamából.) Pest, 1873. Ára 1 frt.
- Pestváros pénzügye.** (Az évkönyv I. folyamából.) Pest, 1873. Ára 1 frt 40 kr.
- Adalékok az árak történetéhez.** (Az Évkönyvből) Pest, 1873. Ára 1 frt 40 kr.
- Az 1872/73-diki kolerajárvány.** (A XI. számú Közleményből.) Budapest, 1876. Ára 50 kr.
- A gyermekhalandóság Budapesten 1874—1875-ben.** (A XIV. számú Közleményből.) Ára 40 kr.
- Az 1881-diki fővárosi népszámlálás előkészítése, keresztülvitele és feldolgozása** (a »Budapest fővárosa 1881-ben« III-dik kötetéből). Budapest, 1883. Ára 50 kr.
- A fővárosi ipar állapota az 1881-diki év végével.** (A »Statisztikai Havi Füzetek« 129. számából.) Ára 50 kr.

száma. — Nagyobb nyelvismeretek a férfiaknál. — A magyar nyelv elsajátításának különös nehézsége a budai kerületek női lakosságánál. — Az egy nyelvűek száma hitfelekezetek szerint. — A magyar, német és tót nyelv ismerete, a katolikus, ágostai, helvét és izraelita lakosságnál. — A négy főnemzetiség nyelvismereteinek kimutatása. — A német nyelv elterjedtsége itt lakó külföldiek, valamint azáltal előidézve, hogy a magyarok ezen nyelvet sűrűen elsajátítják. — A magyar nyelv elsajátításának ritkasága a németeknél. — Több nyelvűek nemzetiség és hitfelekezet szerint. — Többnyelvűség (polyglottismus) gyakorisága a tótok, továbbá az izraeliták és ágostaiak közt. — **A főváros magyarosodása.** A főváros természetes magyarosodási folyamata az utolsó két évszázad alatt. — Az iskolák befolyása. — A lakosság magyarosodása tekintettel annak származására. — A magyar nyelv elterjedése a budapesti, magyarországi, ausztriai és külföldi születésűeknél. — Csekélyebb elterjedése a nőnemnél általában, a külföldi származásúak kivételével. — Magyarosodás az egyes hitfelekezetek körében. — Kiváló helyet foglalnak el e tekintetben a helvét hitvallásúak. — Az izraeliták erős magyarosodása. — A gyermekek magyarosodása. — A magyar nemzetiségnek nagymérvű vonzó ereje. — A többi nemzetek vonzási képessége. — Vesztések, miket a nem-magyar nemzetiségek a két utolsó nemzedék alatt szenvedtek. — **Műveltségi fok.** Az általános műveltségi foknak az utolsó évtized alatti tetemes javulása. — Ezen idő alatt az oktatási ügy emelésére tett nagy erőfeszítések. — Más városokkal való összehasonlítások. — Az egyes kerületek műveltségi foka. — A nőnem nagyobb művelletlensége. — A műveltségnek nemzedékről nemzedékre való növekedése. — Irni-olvasni nem tudók (analfabeták) az iskolaköteles gyermekek között. — A katolikusok, ágostaiak, helvétek és izraeliták műveltségi foka. — Különbség a nemre és korra nézve. — A magyar, német és tót nemzetiség műveltségi állapota. — A magyaroknál, különösen a férfiaknál fenforgó kiválóan kedvező viszonyok. — Ezen műveltségi méretnak kor szerinti változása. — A belföldiek és külföldiek műveltségi foka. — **Családi állapot.** Általános házassági szám. — Házások a felnőttek között. — Nemzetközi összehasonlítások. — Házassági arány az egyes kerületekben. — A házasságok száma a szegénységgel növekedik. — Házassági arány a különféle hitfelekezetek és nemzetiségeknek. — A házasságok görbéjének egyformasága a keresztényeknél, rendkívüli befolyása az izraelitáknál. — Az özvegy nők nagy, az özvegy férfiak csekélyebb száma. — Az általános halandóság befolyása az özvegyeségi százaléokra. — Nemzetközi összehasonlítások az özvegyek és elváltak száma tekintetében. — Az elváltak csekélyebb száma a katolikus városokban. — **Házassági viszonyok.** A vegyes házasságok száma hitfelekezetek szerint. — A házastársak viszonylagos kora. — Az ezen kimutatásoknál alkalmazott feldolgozási technika fejtegetése. — Azon házasságok száma, melyekben a férj fiatalabb, melyekben ugyanaz idősebb és a melyekben mindkét fél egyenlő korú. — Ezen viszonyok változása hitfelekezetek szerint. — Az átlagos kor-különbség kiszámítása. — A legfiatalabb férjek a helvéteknél és katolikusoknál, a legidősebbek az izraelitáknál. — A magánosan összeirt házasságok. — **Szellemi és testi fogyatkozások.** A fővárosban létező gyógyintézetek az ily személyek számát növelik. — A házások csekély száma a siketnémák és hülyék között. — Irni és olvasni tudás. — A vakságnak és elmebetegségnek a korrall való növekedése. — A betegekül összeirt egyének. — A nőnem nagyobb halandósága. — A betegségek tartama. — Idült betegségek túlnyomósága.

III. fejezet. Áttekintés a főváros kereseti forrásai felett. A főváros gazdasági és társadalmi jelentősége a foglalkozási statisztikából is kitünik. — A legnevezetesebb foglalkozási ágak felsorolása. — Napszámok és családok nagy tömege, tőkepénzesek ritkasága; összehasonlítások más városokkal. — A népesség foglalkozásában az utolsó évtized folyamában előfordult változások. — Felsorolása azon ágaknak, a melyek fogytak és azoknak, melyek szaporodtak. — Következtetések. — **A foglalkozások városrészek szerinti elterjedése.** Két különböző szempont, a szerint, a mint a foglalkozások topografiai eloszlását vagy a kerületek gazdasági jellegét akarjuk felismerni. — Az utóbbi fontosabb. — A budai és a pesti kerületek jellemzése. — A kereseti ágak topografiai elterjedése. — **A nők foglalkozása.** — **Foglalkozási viszony.** Munkaadók és alkalmazottak viszonya az egyes kereseti ágakban. — Napszámok alkalmazása. — Tanoncok alkalmazása. — Legfiatalabb és legöregebb tanoncok, mely ágakban találhatók? Mely ágakban találhatók tanítóes korbán álló tanoncok? — **Foglalkozás és kor.** Az önnállóak és az alkalmazottak közti megkülönböztetés fontossága. — Legfiatalabb vállalkozók kimutatása. — Legöregebb munkások kimutatása. — Következtetések az illető ágakban fennálló és az önnállóságra jutást megnehezítő akadályokra. — A legmagasabb életkorok foglalkozás szerint. — Következtetések az illető kereseti ágak egészségi befolyására. — **Foglalkozás és származás (szülőhely).** A külföldiek közt kétszer annyi férfi mint a belföldiek közt. — Azon ágak felsorolása, melyekben feltűnő sok vagy feltűnő kevés bel- vagy külföldi foglalkozik. — A külföldiek részletezése egyes országok szerint. — **Összefüggés, foglalkozás és hitfelekezet közt.** A magyar, német és tót nemzetiség jellemzése, keresetük szempontjából. — Felsorolása azon kereseti ágaknak, melyek túlnyomólag magyar vagy német jellegűek. — **Összefüggés, foglalkozás és hitfelekezet közt.** A katolikusok, ágostaiak, helvétek és izraeliták jellemzése keresetük tekintetében. — Felsorolása azon kereseti ágaknak, a melyekben a katolikus, ágostai, helvét vagy izraelita elem igen erős vagy igen gyenge. — **Foglalkozás és műveltség.** Az egyes kereseti ágak jellemzése a hozzátartozók irmitudása szerint. — Ugyanaz belföldiek, osztrákok és külföldiek megkülönböztetésével. — Az utóbbiaknak fölénye, különösen a nőnemnél. — Foglalkozási ágak felsorolása, melyekben a belföldiek az osztrákokat mégis felülmúlják. — **Összefüggés a férfiak foglalkozása és azok nősülése közt.** A nősülési arány az alsó osztályokban nagyobb mint a felsőkben, — A nevezetesebb foglalkozások rangsorozatos felsorolása, az azokban elfoglalt férfiak nősülési aránya tekintetében. — A házasság kötések sűrűségén kívül az is fontos, az élet mily idejében kötődnek azok. — Nősülési sűrűség a 30 éven aluli férfiaknál. — **A mellékeresetek.** — **Egyes kereseti ágak összefoglaló leírása.** Az iparosok általában. — A cipészek. — A szabók. — A lakatosok. — Az asztalosok. — A kereskedők általában. — A testi munkából élők általában és a napszámok és családok és családok különösen. — A szellemi munkából élők általában és a közhivatalnokok tanítók, orvosok és ügyvédek különösen. — **Függelék. I.** A népszámlálás előkészítésének és keresztvitételének akta szerinti ismertetése. **II.** Fővételi minták és utasítások. **III.** A népszámlálási anyag feldolgozása.

V.

Az 1870- és 1871-diki pesti építkezések.

Írta

KÖRÖSI JÓZSEF.

Pest, 1872.

Ráth Mór bizománya.

Ára 70 kr.

VIII.

Az 1872. évi pesti építkezések.

Írta

KÖRÖSI JÓZSEF.

Budapest, 1873.

Ráth Mór bizománya.

Ára 70 kr.

XII.

Az 1873. és 1874. évi budapesti építkezések.

Írta

KÖRÖSI JÓZSEF.

Budapest, 1875.

Ráth Mór bizománya.

Ára 70 kr.
